

Maandstatistiek van de bevolking

Jaargang 50 – december 2002

Verklaring der tekens

.	= gegevens ontbreken
*	= voorlopig cijfer
x	= geheim
—	= nihil
—	= (indien voorkomend tussen twee getallen) tot en met
0 (0,0)	= het getal is minder dan de helft van de gekozen eenheid
niets (blank)	= een cijfer kan op logische gronden niet voorkomen
2001–2002	= 2001 tot en met 2002
2001/2002	= het gemiddelde over de jaren 2001 tot en met 2002
2001/'02	= oogstjaar, boekjaar, schooljaar enz., beginnend in 2001 en eindigend in 2002
1991/'92–2001/'02	= boekjaar enzovoort, 1991/'92 tot en met 2001/'02

In geval van afronding kan het voorkomen, dat de som van de aantallen afwijkt van het totaal.
Verbeterde cijfers in de staten en tabellen zijn niet als zodanig gekenmerkt.

Colofon

Uitgever

Centraal Bureau voor de Statistiek
Prinses Beatrixlaan 428
2273 XZ Voorburg

Druk

Centraal Bureau voor de Statistiek
Facilitair Bedrijf

Ontwerp omslag

WAT Ontwerpers Utrecht

Inlichtingen

Tel.: (045) 570 70 70
Fax: (045) 570 62 68
E-mail: infoservice@cbs.nl

Bestellingen

E-mail: verkoop@cbs.nl

Internet

www.cbs.nl

© Centraal Bureau voor de Statistiek
Voorburg/Heerlen, 2002.
Bronvermelding is verplicht.
Vereenvoudiging voor eigen gebruik
of intern gebruik is toegestaan.

Prijzen excl. administratie- en
verzendkosten
Abonnementsprijs: € 109,50
Prijs per los nummer: € 12,50
Kengetal: B-15
ISSN 0024-8711

Centraal Bureau voor de Statistiek

Inhoud

Artikelen

Irakezen in Nederland	4
Aan verdrinking gerelateerde sterfte sterk teruggelopen	9
Verhuizingen naar stedelijkheid in 2001	13
Vijftig jaar bevolkingsprognose: voorspelling van omvang en samenstelling	15

Jaarcijfers

Bevolkingsstatistieken in StatLine	23
Geboorte, 1997–2001	26
Sterfte, 1997–2001	28

Maandcijfers oktober 2002

Bevolking, stand en dynamiek	32
Levendgeborenen naar legitimiteit en rangnummer (uit de moeder)	33
Overledenen naar leeftijd en geslacht	33
Buitenlandse migratie naar geboorteland	34
Asielaanvragen naar land van nationaliteit	36

Inhoudsopgave december 1997–december 2002

Aan de abonnees

Vijftig jaar geleden, in januari 1953, verscheen de eerste aflevering van de *Maandstatistiek van de Bevolking*. Tegen overmaking van negen gulden, plus een kwartje portokosten, ontvingen de eerste abonnees iedere maand twaalf pagina's met de meest recente demografische maandcijfers. Die abonnees waren maar zelden 'lezers': de eerste jaargang telde slechts twee korte artikelen, over huwelijksmigratie en over honderdjarigen.

In de decennia die volgden bleef de *Maandstatistiek van de Bevolking* het belangrijkste medium voor wie op de hoogte wilde blijven van de actuele veranderingen in de 'stand en loop der bevolking'. De doorsnee abonnee was hoofdzakelijk geïnteresseerd in een of meerdere tabellen met gegevens die hij of zij beroepshalve nodig had.

Vooralsinds de jaren tachtig werden, naast de meest recente cijfers, steeds meer artikelen in de *Maandstatistiek* opgenomen. Het blad bleef desondanks zijn bestaansrecht ontleen aan de publicatie van nieuwe cijfers. Geen ander medium gaf een vergelijkbaar breed overzicht van de getalsmatige ontwikkelingen in de bevolking van ons land.

In slechts enkele jaren tijd is deze situatie drastisch veranderd. De CBS-database *Statline* biedt inmiddels een snellere ontsluiting van numerieke informatie dan mogelijk is via een papieren publicatie. Deze ontwikkeling heeft ook gevolgen gehad voor het karakter van de *Maandstatistiek*. Het aantal tabellen met maandcijfers is geleidelijk afgenomen, terwijl het accent meer en meer is komen te liggen op de uitkomsten van onderzoek waarbij gebruik is gemaakt van statistische informatie over de bevolking van Nederland.

Met deze veranderde ontsluiting van statistische informatie is ook de noodzaak, en zelfs de wenselijkheid, van een maandelijks publicatie verdwenen. Na zeshonderd afleveringen komt, met deze aflevering, weliswaar een eind aan de *Maandstatistiek van de Bevolking*, maar met een nieuw kwartaalblad blijven we u op de hoogte houden van de demografische ontwikkelingen in Nederland. Het nieuwe tijdschrift zal u, per aflevering, een bredere selectie aan onderwerpen bieden, voor een sterk verlaagde abonnementsprijs. Hierbij past uiteraard een naam die aansluit bij de inhoud en de verschijningsfrequentie:

BEVOLKINGSTRENDS

Statistisch kwartaalblad over de demografie van Nederland

Irakezen in Nederland

Chan Choenni¹⁾

De Iraakse gemeenschap in Nederland is de afgelopen zes jaar sterk gegroeid, van 11 duizend in 1996 naar ruim 41 duizend in 2002. Doordat hun geografische spreiding gelijkmatiger is dan die van de meeste andere herkomstgroeperingen, zijn ze echter minder zichtbaar en herkenbaar. Irakezen hebben een relatief slechte positie op de arbeidsmarkt. Ruim de helft is naar schatting werkloos. Het gemiddeld onderwijsniveau ligt onder Irakezen lager dan onder autochtonen, maar hoger dan onder verschillende andere herkomstgroeperingen. Bijna de helft spreekt echter slecht of geen Nederlands. Het betreft vooral de eerste generatie, in het bijzonder vrouwen en ouderen. Irakezen zijn bovengemiddeld sterk op de eigen groep gericht.

1. Een korte schets van land en volk

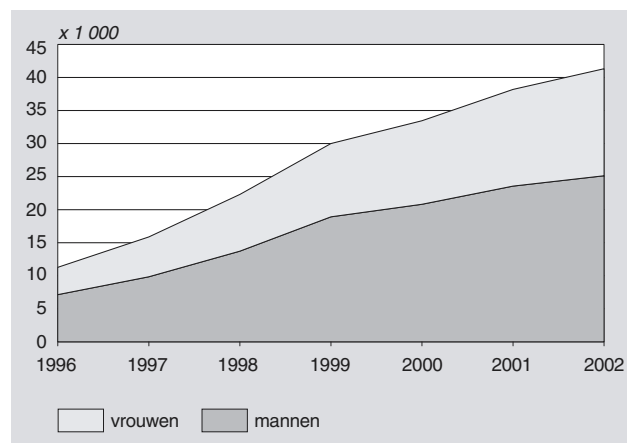
Na de Tweede Wereldoorlog vond in Irak een sterke bevolkingsgroei plaats. In de afgelopen decennia verlieten, als gevolg van een steeds repressiever wordend bewind, echter meer en meer Irakezen hun land. In de pogingen van Saddam Hussein om Irak tot een eenheidsstaat te smeden, wordt ook nu nog geweld niet geschuwd. Mishandelingen, foltering, verdwijningen en moorden zijn dan ook aan de orde van de dag en hebben geleid tot een omvangrijke vluchtelingenstroom (www.amnesty.nl, 2000). Veel vluchtelingen zijn terechtgekomen in kampen in Jordanië en Saoedi-Arabië. Anderen zijn via Turkije en andere landen naar Europa en verder uitgeweken.

Het laatste kwart van de vorige eeuw wordt bepaald door de oorlogen die Irak heeft gevoerd met buurlanden Koeweit en Iran. Als gevolg hiervan verkeert het land in een economische malaise, die nog wordt versterkt door de sancties die de Verenigde Naties het Iraakse bewind hebben opgelegd. Kwaliteit en toegankelijkheid van het onderwijs zijn achteruitgegaan, en ook de gezondheidszorg en hygiëne vertonen grote gebreken (Soeterik, 1993; Zuider-vliet, 1981; COA, 2002; World Factbook, 2002).

De meeste Irakezen zijn aanhangers van de islam, bij wet de staatsgodsdienst van Irak. Sjiïeten vormen, evenals in buurland Iran, weliswaar een meerderheid, maar soennieten domineren het staatsapparaat. Eerstgenoemden bezetten veelal de lagere maatschappelijke posities. De grote meerderheid van de ongeveer 4 miljoen Koerden in Irak is soenniet.

Van de Iraakse bevolking is driekwart van Arabische afkomst. De Koerden vormen de grootste niet-Arabische minderheid. Bijna één op de vijf Irakezen is Koerd, hetgeen neerkomt op circa 4 miljoen Iraakse Koerden. Deze wonen overwegend in het noorden van Irak. Andere, kleinere Iraakse minderheden zijn de Yazidis, de Turkmenen en de christenen (World Factbook, 2002).

1. Aantal Irakezen in Nederland naar geslacht, 1996–2002

2. De Iraakse bevolking in Nederland

De Iraakse gemeenschap in Nederland is de afgelopen zes jaar sterk gegroeid. Op 1 januari 1996 bedroeg het aantal Irakezen volgens CBS-gegevens 11 duizend. Op 1 januari 2002 was hun aantal met 41 duizend bijna vier keer zo groot. In deze aantallen zijn personen van wie de aanvraag tot toelating nog in behandeling is en personen die illegaal in Nederland verblijven niet inbegrepen. In de periode 1991–2001 dienden 40 duizend Irakezen een asielaanvraag in; 24 duizend van hen verkregen een verblijfsstatus. Irakezen vormen een van de snelst groeiende allochtone herkomstgroeperingen in Nederland. Wat betreft omvang vormen ze de grootste 'nieuwe' herkomstgroepering.

2.1 Migratie naar Nederland

De migratie van Irakezen naar Nederland vond vooral in de jaren negentig plaats, en vooral in de tweede helft van dat decennium. In de periode 1994–2001 vroegen ruim 35 duizend volwassen Irakezen politiek asiel aan. Bijna 22 duizend Irakezen kregen in diezelfde periode een status. Een deel van de Irakezen is als uitgenodigd vluchteling naar Nederland gekomen. Uitgenodigde vluchtelingen zijn vluchtelingen die door het Hoge Commissariaat voor Vluchtelingen van de Verenigde Naties (UNHCR) zijn erkend. Aangewezen landen nemen elk een bepaald quotum van deze vluchtelingen op. In de periode 1990–1995 hebben bijna 1,7 duizend uitgenodigde Irakese vluchtelingen zich in Nederland gevestigd. Uit een vergelijking met andere Europese landen is gebleken dat Nederland tot het jaar 2000, samen met Duitsland en Zweden, de meeste Iraakse asielzoekers opnam: ruim 20 procent van de Iraakse asielverzoeken in Europa werd in Nederland ingediend. Na 2000 daalde het aantal Iraakse asielverzoeken in Nederland echter: in 2000 arriveerden 2 071 en in 2001 nog maar 1 329 Iraakse asielzoekers (IND, 2002).

Duitsland kreeg, als een van de grootste Europese landen, de helft van de Iraakse asielstroom naar Europa te verwerken. Opvallend is dat Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk veel minder Iraak-

¹⁾ Dr. C.E.S. Choenni is werkzaam bij het Ministerie van Justitie. Meningingen in dit artikel hoeven niet overeen te komen met het standpunt van het CBS.

se asielzoekers hebben opgenomen. De oorzaak hiervan is hoofdzakelijk het feit dat Nederland en Duitsland als enige West-Europese landen relatief snel verblijfsstatussen verlenen. De netwerken van Koerden in Duitsland en in mindere mate Nederland spelen eveneens een rol bij de instroom van Irakezen (INDIAC, 2000).

2.2 Motieven en kenmerken migranten

Over de redenen waarom vooral in de tweede helft van 1997 relatief veel Iraakse asielzoekers naar Nederland zijn gekomen, is onderzoek verricht door het Informatie- en Analyse Centrum van de Immigratie en Naturalisatie Dienst (INDIAC). In dit motievenonderzoek zijn de instromers van 1997 en die van 1993 en 1994 met elkaar vergeleken (Birkenhäger, 1998). Uit het onderzoek blijkt dat de instromers naar Nederland zijn gekomen omdat ons land bekend staat om zijn goede sociale beleid en humanitaire behandeling van Iraakse asielzoekers. Verder blijkt dat de aanwezigheid van familieleden in Nederland voor de groep uit 1993 en 1994 eveneens een motief vormde. Opmerkelijk is dat de meeste instromers in 1997 geen familie of kennissen in Nederland zeiden te hebben. Het merendeel van de instromers maakte gebruik van reisagenten. Dezen bepaalden vooral voor de groep van 1997 het land van bestemming.

In de Iraakse instroom zijn mannen sterk oververtegenwoordigd. Als gevolg hiervan kent de Iraakse herkomstgroep een scheve sekseverhouding: op 1 januari 2002 bestond deze groep voor 60,8 procent uit mannen. Geboorte heeft op deze verhouding uiteraard een vereffenend effect, maar dit effect is vooralsnog niet groot: de eerste generatie Irakezen bestond op 1 januari 2002 voor 62,0 procent uit mannen. In de leeftijdsgroep van 0–14 jaar en onder 65-plussers is de verhouding tussen mannen en vrouwen vrijwel in evenwicht. In de leeftijdsgroep 30–44 jaar is het aantal mannen echter twee keer zo groot als het aantal vrouwen.

Volgens gegevens van INDIAC zijn ruim zeven op de tien instromers gehuwd, en is bijna een kwart alleenstaand. Er is nauwelijks sprake van gescheiden of samenwonende Irakezen. Mannen zijn iets vaker alleenstaand: het betreft ruim een kwart van de mannen, tegen bijna twee op de tien vrouwen. De meerderheid van de volwassen Iraakse instromers is tussen de 20 en de 40 jaar (INDIAC, 2000).

Op basis van het onderzoek van INDIAC over de Iraakse instroom in 1997 kan een beeld worden geschetst van het opleidingsniveau van de Iraakse instromers. Ruim de helft van de Iraakse instromers blijkt een middelbare opleiding te hebben gevolgd. Een op de zes heeft een hogere (universitaire) opleiding, eveneens een op de zes alleen lager onderwijs. Ruim 10 procent heeft geen opleiding gevolgd. Vergeleken met de Nederlandse bevolking is het onderwijsniveau van Irakezen in ons land lager dan dat van de autochtonen (INDIAC, 2000). Irakezen zijn in Nederland vooral werkzaam in de handel/economie (17 procent) en techniek (16 procent). Verder zijn ze vertegenwoordigd in het onderwijs, de overheid/administratieve sector, de medische sector, het ondernemerschap, huishouding/dienstverlening en transport/communicatie. Bijna een kwart van de onderzochte Irakezen zegt geen beroep te hebben, dan wel het beroep is onbekend.

De Iraakse populatie in Nederland wijkt, blijkens gegevens van INDIAC, in zowel etnisch als religieus opzicht af van die in het herkomstland. In Nederland zijn Koerden en christenen oververtegenwoordigd: ruim 60 procent Koerden en 10 procent christenen, tegen respectievelijk 20 en 5 procent in Irak. In Nederland zijn de Irakezen bovendien overwegend soennieten, terwijl in Irak sprake is van een sjiitische meerderheid. De Iraakse populatie van 41 duizend personen in Nederland (op 1 januari 2002) is onder te verdelen in ongeveer 25 duizend Iraakse Koerden, ruim 12 duizend Arabische Irakezen (moslims) en 4 duizend overige Irakezen (waarvan het merendeel Iraakse christenen). Ongeveer 20 procent van de Irakezen in Nederland behoort tot de sjieten, hetgeen neerkomt op ruim 7,5 duizend personen. Uit het INDIAC-motievenonderzoek kan worden geconcludeerd dat de meerderheid (58 procent) van de Koerden uit Noord-Irak stammen. De Arabieren

komen voornamelijk uit Bagdad, een klein deel uit Al Basrah en nog geen 2 procent uit Koeweit. Benadrukt moet worden dat deze gegevens een indicatief karakter hebben.

2.3 Leeftijdsofbouw en spreiding

Op 1 januari 2002 was één op de vijf Irakezen in ons land 0–9 jaar en bijna één op de vijf 10–19 jaar. Maar liefst 30,4 procent is jonger dan 15 jaar. In de totale bevolking is dit aandeel 18,6 procent. Het aantal 50-plussers bedroeg onder de Irakezen nog geen 7 procent. Van vergrijzing is nog nauwelijks sprake: het aandeel 65-plussers bedraagt slechts 1,4 procent (Nederland totaal: 13,7 procent).

Aangezien Irakezen in Nederland nog maar een korte migratiehistorie hebben, behoort het overgrote deel van hen tot de eerste generatie (bijna 36 duizend personen). Dit houdt dus in dat een kleine 90 procent van de in Nederland woonachtige Irakezen in het buitenland, uiteraard doorgaans Irak, is geboren. De tweede generatie (bijna 5,5 duizend personen) bestaat voornamelijk uit 0–5-jarigen. Het aantal personen van 15 jaar of ouder is onder de tweede generatie Irakezen gering.

De Irakezen in ons land zijn niet, zoals de 'klassieke' minderheden, oververtegenwoordigd in de grote steden. Landelijk gezien zijn de Irakezen redelijk verspreid over alle provincies. Wel is sprake van een zekere concentratie Irakezen in Zuid-Holland en, in mindere mate, Noord-Holland.

Ruim een kwart van de Irakezen woont in de provincie Zuid-Holland. Evenals de Iraniërs wijken ze met hun voorkeur voor middelgrote steden af van de meeste andere allochtone herkomstgroeperingen, al is hun aantal vooral in Den Haag de afgelopen jaren sterk toegenomen (Garssen, 2002). Er is onder Irakezen al enige tijd sprake van een (lichte) tendens om zich meer in de grote steden in de Randstad te vestigen (Choenni, 1997). In de vier grote steden woont een kleine minderheid van de Irakezen (7 duizend personen op 1 januari 2002, ofwel 17 procent van het totaal). Drie jaar eerder was dit nog 15 procent.

Ook in Gelderland (in het bijzonder Arnhem en Nijmegen), Overijssel (Twente) en delen van Friesland en Drenthe wonen relatief veel Irakezen. Het betreft in deze provincies vooral gezinnen, terwijl in de provincies Noord-Holland en Zuid-Holland juist veel (alleenstaande) volwassen mannen wonen.

Met 2,0 duizend Irakezen is Den Haag de stad waar, na Amsterdam (2,5 duizend), de meeste Irakezen wonen. Ook in Den Haag valt het grote aantal Iraakse mannen op, maar hun aandeel in de Iraakse populatie is in vergelijking met Amsterdam minder groot. In Rotterdam wonen 1,7 duizend Irakezen en in Utrecht 0,8 duizend. In Arnhem (1,3 duizend) en Delft (1,1 duizend) wonen meer Irakezen dan in Utrecht. Irakezen zijn verder relatief sterk vertegenwoordigd in gemeenten als Zaanstad, Maastricht, Eindhoven, Apeldoorn, Zeist, Amstelveen en Dongeradeel, al betreft het betrekkelijk kleine aantallen.

3. Positie op het terrein van integratie

Hoewel Irakezen momenteel de grootste nieuwe etnische groep in ons land vormen, is er weinig (onderzoeks)literatuur over de positie van deze groep in de Nederlandse samenleving. Dit houdt mede verband met het gegeven dat het verrichten van onderzoek onder Irakezen zeer moeizaam verloopt (Choenni, 1997; Van den Tillaart, 2002; Boneschansker, 2002). Er bestaat onder hen een groot wantrouwen tegen alles wat met overheid, onderzoek en/of administratieve procedures te maken heeft. Dit wantrouwen houdt verband met ervaringen met de overheid in het herkomstland. Voorts is sprake van grote verdeeldheid en diversiteit binnen de Iraakse gemeenschap en van een zwakke organisatievorming. Sommigen willen niet als Irakees worden beschouwd, maar als Koerd. Onderzoek onder Irakezen vereist dan ook zeer veel inzet en een grote investering. Onder meer moeten hiertoe netwerken in de Iraakse gemeenschap worden opgebouwd. Het feit dat een groot deel van de Irakezen zich nog maar vrij recent in Nederland

heeft gevestigd en immigratie vanuit Irak nog steeds plaatsvindt, brengt met zich mee dat een beschrijving van hun positie op het terrein van integratie slechts een momentopname is.

3.1 Arbeidsmarktpositie en inkomen

De positie van Irakezen op de arbeidsmarkt kan als zwak worden beschouwd. Uit een landelijk onderzoek van het Instituut voor Toegepaste en Sociale Wetenschappen (ITS) blijkt dat slechts een derde van de geïnterviewde (volwassen) Irakezen betaald werk heeft (Van den Tillaart en Warmerdam, 2002). Bijna een kwart heeft niet eerder betaald werk gehad in Nederland en is daar ook (nog) niet naar op zoek. Het overige deel (ruim 40 procent) zou graag betaald werk willen hebben. Slechts 15 procent van de ondervraagde vrouwen zegt geen betaalde arbeid te hebben.

Meer dan de helft van werkenden heeft een vaste en volledige baan. Vaak gaat het hierbij om relatief laaggekwalificeerde of ongeschoolde arbeid, zoals werk in de productie of verzorging. Slechts een kleine minderheid geeft aan werk op hooggeschoold niveau te verrichten, bijvoorbeeld als arts of hulpverlener. Bijna twee derde van de werkende Irakezen vindt dat het werk niet goed aansluit bij de eigen opleiding en ervaring.

Een grote groep Irakezen zegt geen werk te hebben. De geïnterviewde Irakezen schatten zelf dat meer dan helft van hen werkloos is. Deze slechte arbeidsmarktpositie wordt bevestigd door een onderzoek onder Irakezen dat in Friesland is gehouden (Boneschansker, 2002). Niet alleen is de werkloosheid onder Irakezen hoger dan onder bijvoorbeeld Marokkanen, maar ook hun arbeidsparticipatie is lager: 39 procent, tegen 48 procent onder de Marokkanen. Dit hangt onder meer samen met de taalproblematiek. Ook het toeleidings- en bemiddelingscircuit functioneert niet optimaal. Daarnaast zijn vooral oudere Irakezen niet bereid extra vaardigheden en kwalificaties te verwerven. Een deel van de Irakezen is bovendien getraumatiseerd en niet direct inzetbaar.

Degenen die als uitgenodigde vluchtelingen in ons land terecht zijn gekomen, hebben wel vaker betaald werk. Het gaat dan om de Irakezen die in de jaren tachtig naar Nederland kwamen. Door de lage arbeidsparticipatie en hoge werkloosheid is het gemiddeld inkomen onder Irakezen laag. Een groot deel van de Irakezen is afhankelijk van een uitkering. Een deel van hen leeft in Nederland op een lager sociaal-economisch peil dan ze in Irak gewend waren. In materieel en in maatschappelijk opzicht hebben ze een statusdaling ondergaan (Van den Tillaart en Warmerdam, 2002). Een aanzienlijk deel van de Iraakse vluchtelingen had een eigen bedrijf of werkte in het bedrijf van ouders of familieleden toen ze nog in Irak woonden. Ook in Nederland is sprake van een toenemend ondernemerschap onder Irakezen. In 1999 waren er al meer dan 300 bedrijven van Irakezen. Het ging daarbij veelal om eenmans-bedrijven in onder meer de auto- en horecabranche (Van den Tillaart en Warmerdam, 2002).

3.2 Onderwijspositie, opleiding en taalbeheersing

Uit een onderzoek onder kinderen van asielzoekers (Mulder, 2000) blijkt dat Iraakse kinderen gemiddeld niet slechter presteren dan andere kinderen uit achterstandsgroepen. In sommige vakken, zoals rekenen, zijn hun prestaties zelfs beter. Dit houdt ook verband met het, ten opzichte van andere achterstandsgroepen, hogere opleidingsniveau van de ouders (Boneschansker, 2002). Van de Iraakse kinderen in het middelbaar onderwijs volgt de helft een opleiding in het voorbereidend beroepsonderwijs. De andere helft volgt een hogere opleiding in het middelbaar onderwijs. Door bijna een kwart van de ouders van schoolgaande kinderen worden problemen gesignaleerd. De problemen die worden genoemd zijn onder meer de vaak moeizame overgang van onderwijs in Irak naar het Nederlandse onderwijs, het feit dat het kind zich onprettig voelt op school, en het feit dat het kind niet goed kan opschieten met klasgenoten (Van den Tillaart en Warmerdam, 2002).

Ruim een derde van de Irakezen in Nederland heeft een of meer beroepsgerichte cursussen gevolgd. Dit aandeel is lager onder Irakezen die op oudere leeftijd naar Nederland zijn gekomen. De deelname aan beroepsgerichte cursussen wordt vooral ingegeven door de mogelijkheden die ze zien om hun eigen positie te verbeteren door betaalde arbeid te verrichten.

Ongeveer de helft van de ondervraagde Irakezen verstaat en spreekt Nederlands op een goed niveau. Ruim een derde kan ook Nederlands schrijven. Een kwart tot een derde spreekt slecht of geen Nederlands. Dit geldt vooral voor de (vrouwelijke) partners van de ondervraagden. Vier op de vijf ondervraagde Irakezen heeft een cursus Nederlands als Tweede Taal (NT2-cursus) gevolgd. Circa 60 procent heeft een NT2-certificaat behaald op het basisniveau (dat gelijk staat aan twee jaar middelbaar onderwijs).

3.3 Leefsituatie

Uit het landelijk ITS-onderzoek (Van den Tillaart en Warmerdam, 2002) blijkt dat ruim de helft van de Irakezen in een buurt/straat woont waar overwegend autochtonen wonen. Minder dan de helft van de Irakezen heeft contacten met bewoners uit de buurt. In vergelijking met andere nieuwe etnische groepen blijken Irakezen het minst vaak contact te hebben met autochtone Nederlanders. De helft van de ondervraagde Irakezen heeft in de vrije tijd vooral contacten met Iraakse landgenoten; slechts 9 procent heeft vooral contact met autochtone Nederlanders. Van de geïnterviewde Iraniers daarentegen heeft een kwart in de vrije tijd vooral contacten met Iraanse landgenoten en een kwart vooral met autochtone Nederlanders. Het blijkt dat een groot deel van de Irakezen, in het bijzonder de ouderen, op de eigen groep is georiënteerd (Van den Tillaart en Warmerdam, 2002). Deze bevindingen worden bevestigd door het onderzoek dat in Friesland is gehouden. Irakezen blijken in hun vrije tijd nooit of zelden contact te hebben met autochtonen, in tegenstelling tot Marokkanen (vier op de tien) en Surinamers (zes op de tien). Ook in Friesland hebben laatstgenoemde groepen relatief vaak contact met autochtonen (Boneschansker, 2002).

Irakezen zijn sterk gericht op de eigen gemeenschap. Dat het om een recent gevestigde groep gaat, vormt hiervoor maar ten dele een verklaring. Uit het onderzoek in Friesland blijkt dat Irakezen nauwelijks lid zijn van verenigingen. De helft van hen zou het vervelend vinden als hun kind voor een autochtone (levens)partner zou kiezen. Onder Marokkanen zegt slechts een kwart daarmee problemen te hebben. De wens dat beide partners het islamitische geloof aanhangen, is onder Irakezen merkbaar sterker dan onder Marokkanen (Boneschansker, 2002).

Uit het ITS-onderzoek blijkt dat een derde van de Irakezen zich nog niet thuis voelt in Nederland. Hiermee wordt bedoeld dat men niet op de hoogte is van belangrijke wet- en regelgeving in Nederland, van meer of minder typische gebruiken en gewoonten van Nederlanders en van bestaande voorzieningen. De helft van de Irakezen voelt zich goed thuis en een kwart voelt zich redelijk thuis. Ook deze bevinding wordt bevestigd door het onderzoek dat in Friesland is gehouden.

Veiligheid, vrijheid, zekerheid en toekomstperspectief worden als belangrijkste redenen genoemd waarom men graag in Nederland woont. Bijna twee derde zegt tevreden te zijn in Nederland. De Irakezen die ontevreden zijn, zijn dat vooral over de mogelijkheid om betaalde arbeid te vinden en over het niveau van de taallessen. Irakezen die niet goed zijn ingeburgerd, melden vaak dat ze problemen hebben met de Nederlandse taal en het opbouwen van contacten met Nederlanders. Degenen die op jongere leeftijd naar Nederland zijn gekomen, blijken zich doorgaans beter thuis te voelen dan hun oudere landgenoten. Vooral 35-plussers vinden de Nederlandse samenleving erg gesloten en zien op tegen maatschappelijke participatie. Zij identificeren zich vaak minder met Nederland en zien zichzelf meer als vluchtelingen, politiek vervolgd of ontheemden.

Opmerkelijk is dat het zich al dan niet thuis voelen in Nederland niet van grote invloed is op de vraag of men wel of niet terug wil naar Irak. Slechts een kleine minderheid van de Irakezen zegt op

termijn te willen terugkeren. In tegenstelling tot bijvoorbeeld Iraniërs en Somaliërs willen veel minder Irakezen terug naar het herkomstland (Van den Tillaart en Warmerdam, 2002). Veel Irakezen achten de omstandigheden in hun geboorteland zo problematisch dat terugkeren vrijwel uitgesloten lijkt, zeker zolang het huidige regime aan de macht blijft. Toch blijft onder oudere Irakezen in ons land heimwee naar het land van herkomst bestaan, door de grote verschillen in cultuur, normen en waarden. Mede hierdoor zijn in 2000 ongeveer 600 Irakezen teruggekeerd naar Irak (CBS, 2002).

3.4 Specifieke aandachtspunten

Evenals andere vluchtelingengroepen kampen veel Iraakse vluchtelingen met trauma's en hiermee verband houdende medische problemen. Ze lijden relatief vaak aan astma, bronchitis en allergieën (De Pree, 1998). Ook is er sprake van psychosociale problemen. Het bespreekbaar maken van deze problemen is echter moeizaam, omdat ze vaak nog in de taboesfeer liggen. Ook in Irak wordt weinig beroep gedaan op psychiatrische hulp (De Pree, 1998). Binnen de Iraakse gemeenschap heerst bovendien veel wantrouwen: zelfs in Europa zouden spionnen van Saddam Hussein actief zijn. Hierdoor zijn veel Irakezen zeer voorzichtig en wantrouwend, en bedienen sommigen zich van verschillende namen.

De indruk bestaat dat binnen de Iraakse gemeenschap, vooral bij de sjiiitische groep, een deel van de vrouwen nauwelijks deelneemt aan de Nederlandse samenleving. Vanuit een interpretatie van hun islamitische geloofsbeleving mogen zij zich niet zelfstandig bewegen in het publieke domein en dienen ze zich zo weinig mogelijk te vertonen aan vreemde mannen. Waarschijnlijk heeft vooral een deel van de Arabisch-Iraakse moslimvrouwen om deze reden problemen met het volgen van inburgeringstrajecten en het deelnemen aan het openbare leven (Choenni, 2002).

Irakezen beschikken in vergelijking met andere etnische groepen, zoals Ghanezen, over weinig organisaties (Choenni, 2001; Van den Tillaart et al., 2000). Er zijn geen Iraakse moskeeverenigingen bekend. Er bestaat een contactgroep voor Irakezen in Nederland, aangesloten bij de landelijke vluchtelingenorganisatie VON (Vluchtelingen Organisaties Nederland), naast enkele organisaties van de verschillende Iraakse subgroepen, variërend van een Organisatie voor Mensenrechten in Irak (OMRI) tot de vereniging van Mandeërs.

Ondanks het feit dat Irakezen een relatief gesloten gemeenschap vormen, is het beeld van Irakezen bij de andere groepen asielgerechtigden, zoals Iraniërs, Somaliërs en ex-Joegoslaven, vrij positief (Veltman, 1995). Irakezen scoren op 'vriendelijkheid' hoger dan Somaliërs, ex-Joegoslaven en Iraniërs, maar lager dan Nederlanders. Deze rangorde wordt ook bij 'prestatiegerichtheid' aangegeven. De asielgerechtigden zeggen dat ze bij Irakezen, na de Nederlanders, het minst afstand ervaren. Evenals Iraniërs lijken Irakezen minder betrokken te zijn bij het land van herkomst dan bijvoorbeeld Somaliërs en ex-Joegoslaven, en meer belang te hechten aan integratie.

4. Conclusies voor het integratieproces

Met ruim 41 duizend personen vormen de Irakezen onder de allochtonen een middelgrote herkomstgroepering. Doordat hun geografische spreiding gelijkmatiger is dan die van de meeste andere herkomstgroeperingen, zijn ze echter minder zichtbaar en herkenbaar.

De Irakezen hebben een relatief slechte positie op de arbeidsmarkt. Naar schatting is ruim de helft werkloos. Hun arbeidsparticipatie is ten opzichte van andere herkomstgroeperingen laag. Vooral Iraakse vrouwen participeren weinig in het arbeidsproces. Irakezen die wel een baan hebben, doen vaak werk dat onder hun niveau ligt. Ze hebben als gevolg hiervan een laag gemiddeld inkomen. Ruim een derde heeft een uitkering.

Het gemiddeld onderwijsniveau ligt onder Irakezen lager dan onder autochtonen, maar hoger dan onder verschillende andere her-

komstgroeperingen. Deze situatie is deels van invloed op de onderwijsprestaties van Iraakse kinderen. Zij presteren niet slechter dan kinderen uit andere achterstandsgroepen, en in sommige vakken zijn hun prestaties beter. Bijna de helft van de (volwassen) Irakezen spreekt echter slecht of geen Nederlands. Het betreft vooral de eerste generatie, in het bijzonder vrouwen en ouderen. Irakezen hebben weinig contacten met autochtonen en andere allochtonen: ze zijn bovengemiddeld sterk op de eigen groep gericht. Hun recente vestiging biedt slechts ten dele een verklaring hiervoor. Velen staan wantrouwend tegenover anderen en hebben moeite zich aan te passen aan de betrekkelijk liberale Nederlandse samenleving. Voorts is de gemeenschap in religieus en etnisch opzicht divers en onderling sterk verdeeld. Er zijn vooralsnog weinig organisaties die een rol kunnen spelen bij de inpassing van Irakezen in de Nederlandse samenleving. Hoewel veel Irakezen heimwee hebben, willen maar weinigen terug naar Irak.

Een deel van de oudere Irakezen en vrouwen zal problemen blijven ondervinden bij hun inpassing in de Nederlandse samenleving. Het ontwikkelen van (administratieve) vaardigheden is van groot belang om hen aan het werk te krijgen. Ook meer erkenning van diploma's en verworven kwalificaties zal een positief effect hebben. Voorts is het stimuleren van organisaties die gericht zijn op integratie van Iraakse landgenoten en hun interactie met de samenleving noodzakelijk. Aandacht is ten slotte nodig voor hulpverlening en (gezondheids)zorg en voor vrouwenemancipatie, om bij te dragen aan de integratie van Irakezen in de Nederlandse samenleving.

Literatuur

Birkenhäger, E., 1998, Motieven van asielzoekers uit Irak om naar Nederland te komen, INDIAC/IND, Den Haag.

Boneschansker, E., M. Janssens en I. van der Tuin, 2002, Irakezen in Fryslân, Bureau Coulon, Leeuwarden.

CBS, 2002, Statistisch Jaarboek 2002. CBS, Voorburg/Heerlen.

Choenni, C. et al., 1997, Kwaliteit COV opvangprogramma; een onderzoek naar de kwaliteit van het opvangprogramma COV. B&A Groep, Den Haag.

Choenni, C., 2001, Ghanezen in Nederland, een profiel. Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, Den Haag.

Choenni, C., 2002, Irakezen in Nederland, een profiel. Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, Den Haag.

COA, 2002, Landen van herkomst. Informatie over twaalf landen waar asielzoekers vandaan komen. COA, Rijswijk.

Garssen, M.J., 2002, Ruimtelijke concentratie en spreiding. In: Allochtonen in Nederland 2002, blz. 23–31. CBS, Voorburg/Heerlen.

IND (Immigration and Naturalization Service), 2002, Asylum trends, monthly report on asylum applications in the Netherlands and Europe. November 2002. Ministry of Justice, The Hague.

INDIAC, 2000, Inzicht in de instroom. INDIAC/IND, Den Haag.

Mulder, L., 2000, Kinderen van asielzoekers in het basisonderwijs. ITS, Nijmegen.

Pree, P. de, 1998, Over de kloof. Een kwalitatief onderzoek naar de ervaringen van vluchtelingen met de Nederlandse gezondheidszorg in de stad en op het platteland. VWN, Amsterdam.

SCP, 2000, Sociaal en Cultureel Rapport 2000: Nederland in Europa. Sociaal en Cultureel Planbureau, Den Haag.

Soeterik, R., 1993, Irak. Landendocumentatie Koninklijk Instituut voor de Tropen. KIT, Amsterdam.

Veltman P., 1995, Conflicten in asielzoekerscentra. De culturele achtergrond als mogelijke verklaring. IND, Den Haag.

Vluchtelingenwerk, 1990, Vluchtelingen uit Irak in Nederland. Vluchtelingenwerk, Groningen.

Tillaart, H. van den, et al., 2000, Nieuwe etnische groepen in Nederland. ITS, Nijmegen.

Tillaart, H. van den, en J. Warmerdam, 2002, Irakese vluchtelingen in Nederland, ITS, Nijmegen.

World Factbook 2002, Iraq 2002. Washington D.C.

www.amnesty.nl, 2002, Dossier Irak, Amnesty International, Amsterdam.

Zuidervliet A.C., 1981, Irak. Landendocumentatie Koninklijk Instituut voor de Tropen. KIT, Amsterdam.

Aan verdrinking gerelateerde sterfte sterk teruggelopen

Gerard C.G. Verweij en Joost J.L.M. Bierens ¹⁾

In de periode 1980–2000 is de sterfte door verdrinking in Nederland afgenomen van 3,5 naar 1,9 per 100 duizend van de bevolking. Bij zowel mannen als vrouwen is sprake van een dalende trend. Uitgesplitst naar leeftijdsklasse blijkt dat bij kinderen van 0–14 jaar accidentele verdrinking de belangrijkste verdrinkingsoorzaak is. Bij jongeren van 15–29 jaar is er vooral sprake van verdrinking door motorvoertuigongevallen. Bij personen van 30 jaar of ouder is verdrinking door zelfdoding de belangrijkste verdrinkingsoorzaak. Er verdrinken ongeveer twee keer zoveel mannen als vrouwen. Voorts is sprake van grote regionale verschillen, seizoensfluctuaties en een hoger verdrinkingsrisico onder allochtonen.

1. Inleiding

Over de sterfte door verdrinking in Nederland zijn tot dusver weinig gegevens gepubliceerd. Veelal bleef de informatie beperkt tot enkele jaarlijkse kerncijfers (CBS, 1992; CBS, 2001) of tot inhoudelijke studies met een meer klinische inslag. Bij deze studies lag het accent op risicofactoren, preventie en pathofysiologie (Stiphout en Bierens, 1989; Bierens, 1996). Dit artikel daarentegen heeft betrekking op alle sterfgevallen waarbij sprake is van verdrinking.

Sterfte door verdrinking kan zich op verschillende wijzen voordoen. Gewoonlijk wordt in officiële publicaties aan de verdrinkingslachtoffers ten gevolge van accidentele verdrinking de meeste aandacht geschonken. Deze sterfte wordt wereldwijd geschat op 450 duizend personen in 2000, wat overeenkomt met een sterfte van 7,4 per 100 duizend inwoners. Het merendeel (circa 90%) van verdrinkingen doet zich voor in landen met lagere inkomens (Peden, 2002). Voor kinderen van 5–14 jaar is accidentele verdrinking, na ademhalingsinfecties, malaria en wegverkeersongevallen, wereldwijd de belangrijkste doodsoorzaak (Krug, 1999).

Naast accidentele verdrinking is er ook sprake van verdrinking ten gevolge van ongevallen met motorvoertuigen, waarbij personen te water raken en door verdrinking overlijden. Een eveneens belangrijke groep van verdrinkingen heeft betrekking op zelfdoding.

Al deze vormen van verdrinking komen in dit artikel aan de orde. Daarnaast wordt aandacht besteed aan verschillen naar leeftijd, geslacht, regio en herkomstgroepering, en aan seizoenspatronen.

2. Onderzoeksmateriaal

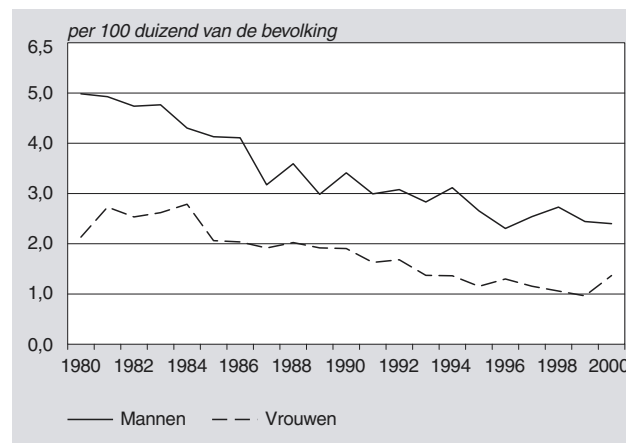
Het aantal overledenen ten gevolge van aan verdrinking gerelateerde sterfte is onderzocht aan de hand van gegevens uit de doodsoorzakenstatistiek voor de periode 1980–2000. Alle sterfgevallen waarbij sprake was van accidentele verdrinking als primaire doodsoorzaak of van verdrinking en niet-fatale onderdompeling als complicerende of bijkomstige doodsoorzaak, zijn in dit onderzoek betrokken. De aan verdrinking gerelateerde doodsoorzaken zijn voor de jaren 1980–1995 gecodeerd volgens de negende revisie van de International Statistical Classification of Diseases and Related Health Problems (ICD-9), zoals vastgesteld door de Wereldgezondheidsorganisatie (WHO, 1977), met code 994.1 als complicerende doodsoorzaak. Voor de jaren 1996–2000 is gecodeerd volgens de tiende revisie van de ICD (WHO, 1992), met W65–W74 als primaire doodsoorzaak of T451 als complicerende doodsoorzaak.

3. Resultaten

3.1 Algemene ontwikkelingen

In de periode 1980–2000 overleden in Nederland 5 320 mannen en 2 830 vrouwen aan verdrinking gerelateerde sterfte. Het totaal aantal overledenen in deze periode bedroeg 2,7 miljoen. *Grafiek 1* toont dat in de periode 1980–2000 bij zowel mannen als vrouwen sprake is van een dalende trend. Bij mannen daalde de relatieve sterfte van 5,0 per 100 duizend begin jaren tachtig naar 2,5 per 100 duizend eind jaren negentig. Bij vrouwen was er sprake van een daling van 2,5 naar 1,2 per 100 duizend van de bevolking. In een periode van twintig jaar is bij zowel mannen als vrouwen het aantal verdrinkingsdoden gehalveerd.

1. Verdrinking gerelateerde sterfte naar geslacht, 1980–2000

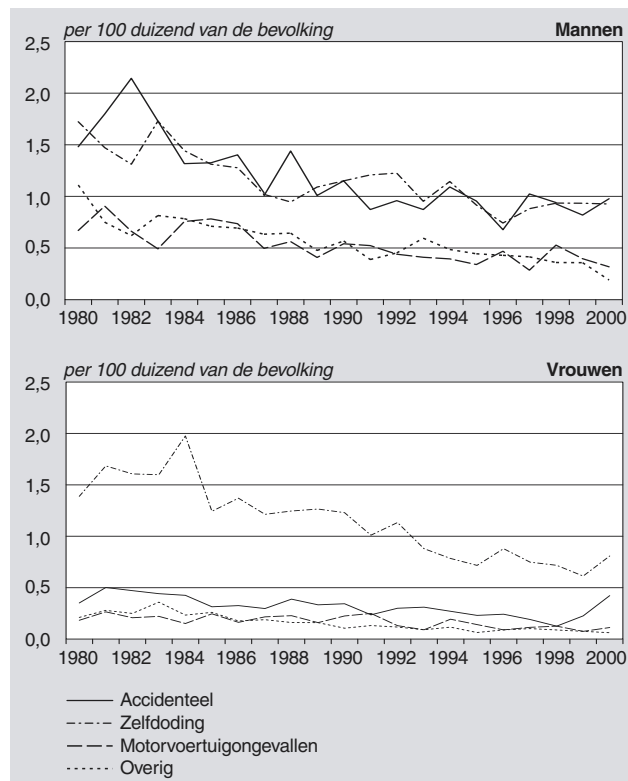
3.2 Vormen van verdrinking en oorzaken

Binnen de categorie verdrinking dragen drie oorzaken van verdrinking voor 86% bij aan het aantal sterfgevallen. De belangrijkste oorzaak is zelfdoding (44%), gevolgd door accidentele verdrinking (29%) en verdrinking door motorvoertuigongevallen (13%). Andere oorzaken van verdrinking zijn o.a. watertransportongevallen, en verdrinking en onderdompeling van onbepaalde opzet, waar resp. 3,5 en 6,0% van de slachtoffers door overleden. Daarnaast is epilepsie in 2,2% van de gevallen de oorzaak van de verdrinking. Verder is er in 3,1% van de verdrinkingen sprake van alcoholgebruik.

In *grafiek 2* zijn naar geslacht de ontwikkelingen weergegeven in de onderscheiden vormen van verdrinking. Bij mannen ligt het aandeel van accidentele verdrinking en verdrinking door zelfdoding door de jaren heen vrij constant op circa 35%. Verdrinking ten gevolge van motorvoertuigongevallen ligt gemiddeld op 15%. Wordt gekeken naar deze categorieën van verdrinking, dan blijkt dat er in de periode 1980–2000 bij mannen vrijwel geen verschil is waar te nemen in de ontwikkeling van accidentele verdrinking en verdrinking door zelfdoding. Bij beide vormen is sprake van een geleidelijke afname van 1,6 naar 0,9 per 100 duizend van de bevolking. Ook bij verdrinking ten gevolge van motorvoertuigongevallen heeft een geleidelijke afname plaatsgevonden, van 0,8 naar 0,4 per 100 duizend van de bevolking.

¹⁾ Prof. Dr. J.J.L.M. Bierens is werkzaam als hoogleraar anesthesiologie, in het bijzonder de urgentiegeneeskunde, aan het Medisch Centrum van de Vrije Universiteit te Amsterdam.

2. Wijze van verdrinking naar geslacht, 1980–2000

Bij vrouwen vormt verdrinking door zelfdoding in de periode 1980–2000 met 64% veruit de belangrijkste categorie. Het aandeel van accidentele verdrinking en verdrinking ten gevolge van motorvoertuigongevallen bedraagt voor de jaren 1980–2000 respectievelijk 18% en 10%. In 1999 en 2000 is het aandeel van accidentele verdrinking echter gestegen. In de onderzochte periode nam verdrinking door zelfdoding af van 1,5 naar 0,7 per 100 duizend van de bevolking. De relatieve sterfte aan de overige vormen van verdrinking bleef bij vrouwen vrijwel gelijk, zij het dat deze voor accidentele verdrinking de laatste twee jaar licht is toegenomen. De trend bij vrouwen wordt echter voornamelijk bepaald door een afname van het aantal verdrinkingen door zelfdoding.

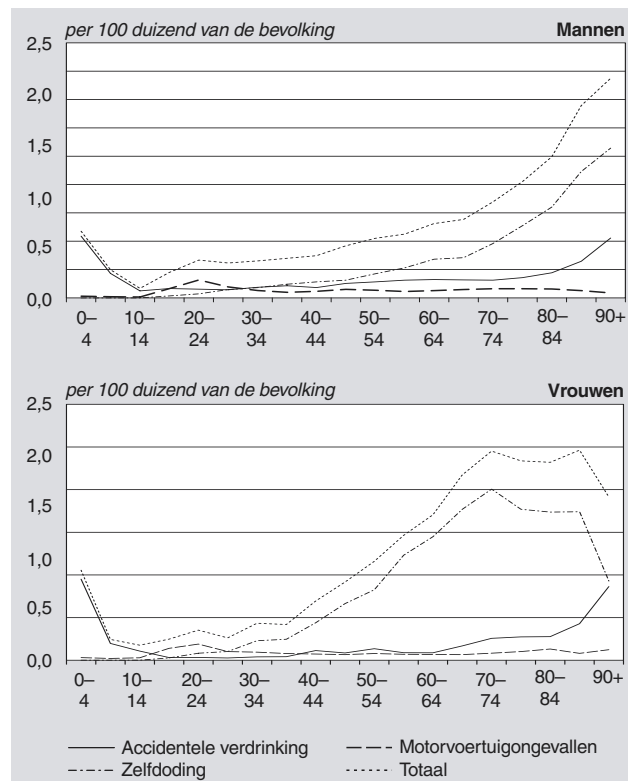
3.3 Wijze van verdrinking naar leeftijdsklasse en geslacht

Voor alle leeftijdsklassen ligt de aan verdrinking gerelateerde sterfte van mannen boven die van vrouwen. Bij zowel jongens als meisjes is sprake van een piek in de leeftijdsklasse 0–4 jaar, een afname tot de leeftijdsklasse 10–14 jaar, gevolgd door een geleidelijke toename. Bij mannen boven de 70 jaar is een duidelijke toename te zien, met een piek bij negentig-plussers. Bij vrouwen vakt de stijging van aan verdrinking gerelateerde sterfte boven de 70 jaar af, om vervolgens licht te dalen bij de negentig-plussers.

Grafiek 3 geeft, in leeftijdsklassen van vijf jaar, de sterfte per 100 duizend inwoners naar wijze van verdrinking. De totale aan verdrinking gerelateerde sterfte bij mannen wordt in de leeftijdsklassen tot 15 jaar vooral bepaald door accidentele verdrinking. In de leeftijdsklassen 15–29 jaar vormen motorvoertuigongevallen de belangrijkste verdrinkingsoorzaak. Vanaf 30 jaar wordt de totale sterfte aan verdrinking bij mannen bepaald door zelfdodingen.

Grafiek 3 toont ook voor vrouwen de drie belangrijkste verdrinkingsoorzaken en het totaal aantal overledenen door verdrinking. Tot 15 jaar is accidentele verdrinking de belangrijkste oorzaak. Van 15 tot 30 jaar dragen motorvoertuigongevallen het meeste bij aan de sterfte ten gevolge van verdrinking. Vanaf 30 jaar is zelfdoding de belangrijkste oorzaak van verdrinking. In tegenstelling tot mannen neemt bij vrouwen na de leeftijdsklasse van 70–74 jaar de sterfte aan verdrinking niet verder toe. Dit hangt vooral samen met de afname van zelfdoding door verdrinking.

3. Aan verdrinking gerelateerde sterfte naar leeftijdsklasse, 1980–2000

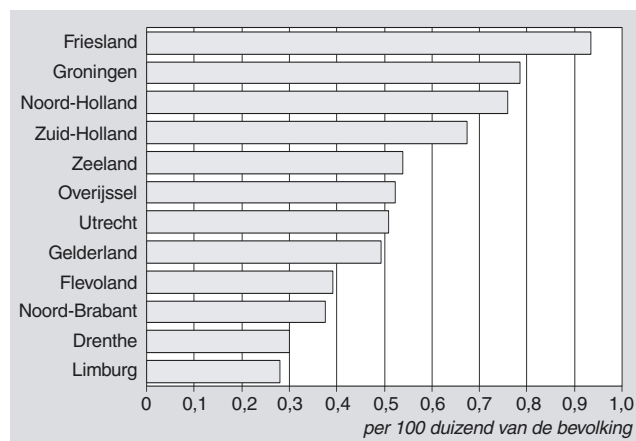

3.4 Verdrinking naar regio

Grafiek 4 geeft de relatieve sterfte ten gevolge van accidentele verdrinking weer naar provincie van overlijden voor de jaren 1996–2000. De sterfte door accidentele verdrinking varieert in deze periode van 0,3 per 100 duizend inwoners in Limburg tot 0,9 in Friesland.

Voor deze regionale indeling is nagegaan in welke mate er sprake is van een samenhang tussen accidentele verdrinking enerzijds en het percentage van het grondgebied dat wordt ingenomen door oppervlaktewater anderzijds. Uit cijfers van het CBS (1999) blijkt dat het percentage oppervlaktewater per provincie varieert van 1,9 in Limburg tot 41,5 in Friesland. De correlatie tussen het aantal accidentele verdrinkingengevallen per 100 duizend van de bevolking en het percentage oppervlaktewater bedraagt 0,58 (Pearson-r, significant). Als verdrinkingengevallen waarvan vaststaat dat deze niet in open water plaatsvonden (circa 10% van het totaal) buiten beschouwing worden gelaten, blijft dit verband ongewijzigd.

4. Accidentele verdrinking naar provincie van overlijden, 1996–2000

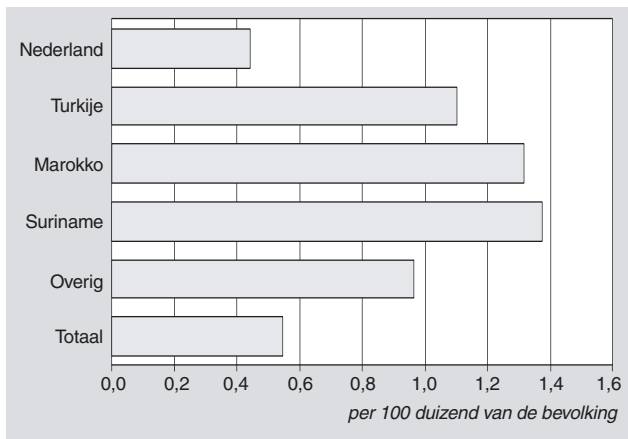

3.5 Verdrinking naar herkomstgroepering

Vanaf 1996 zijn gegevens beschikbaar over het geboorteland van de overledene en diens ouders. Op grond hiervan kunnen de sterftecijfers ten gevolge van verdrinking worden weergegeven naar herkomstgroepering.

In *grafiek 5* wordt voor een aantal herkomstgroeperingen de accidentele verdrinking per 100 duizend van de bevolking weergegeven. In verhouding tot de omvang van de verschillende herkomstgroeperingen blijkt dat accidentele verdrinking zich vaker voordoet bij personen met een niet-Nederlandse herkomst. Bij personen met een Nederlandse herkomst bedraagt het aantal accidentele verdrinkingsslachtoffers 0,4 per 100 duizend inwoners. Voor personen met een Turkse, Marokkaanse of Surinaamse herkomst zijn deze verhoudingscijfers respectievelijk 1,1, 1,3 en 1,4.

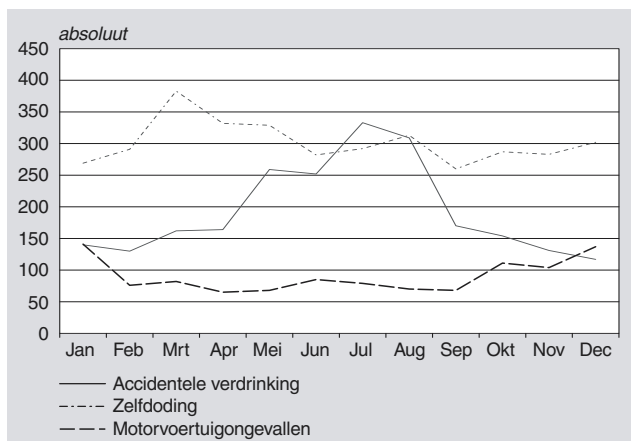
5. Accidentele verdrinking naar land van herkomst, 1996–2000

3.6 Verdrinking naar seizoen

Voor alle verdrinkingsslachtoffers is nagegaan in welke maand van het jaar het overlijden plaatsvond. In *grafiek 6* zijn de verschillen per seizoen weergegeven voor de drie belangrijkste vormen van aan verdrinking gerelateerde sterfte. Zelfdoding door verdrinking laat een lichte piek zien aan het begin van de lente, terwijl accidentele verdrinking een duidelijke piek in de zomermaanden vertoont. Verdrinking door motorvoertuigongevallen komt vaker in de wintermaanden voor.

6. Aantal gevallen van verdrinking naar maand van overlijden, 1996–2000

4. Discussie

De dalende trend in de aan verdrinking gerelateerde sterfte, zoals hier beschreven voor Nederland in de periode 1980–2000, wordt

ook in andere westerse landen waargenomen (Sabatini en Andrea, 2002; Szpilman en Cruz Filho, 2002; Ishii et al., 2002; Langley et al., 2001). Hetzelfde geldt voor het feit dat de sterfte door verdrinking bij mannen hoger is dan bij vrouwen. Als mogelijke verklaring voor de gevonden verschillen tussen de seksen wordt aangegeven dat mannen meer activiteiten rond het water verrichten, dat ze grotere risico's nemen en dat ze gemiddeld meer alcohol gebruiken dan vrouwen (Langley et al., 2001).

Met betrekking tot de gehanteerde codering van de doodsoorzaken dient te worden opgemerkt dat meer specifieke analyse van de beschikbare gegevens wordt bemoeilijkt door de overgang van de ICD-9 naar de ICD-10 in 1996. Hoewel de ICD-10 bij het coderen meer mogelijkheden biedt om informatie over de plaats van het ongeval mee te nemen, zijn de nadere locatie-aanduidingen vaak te algemeen van aard. Hierdoor lijkt in bepaalde opzichten de ICD-9 meer geschikt (Langley en Chalmers, 1999). In dit onderzoek is de aandacht vooral beperkt tot analyse van, door de jaren heen, vergelijkbare hoofdgroepen van doodsoorzaken.

De verschillen in verdrinking naar herkomstgroep worden eveneens in andere landen waargenomen (Langley et al., 2001). Als mogelijke verklaring wordt enerzijds gedacht aan het al dan niet zwemvaardig zijn. Uit eerder onderzoek in Nederland (Verweij, 1992) bleek dat personen met de niet-Nederlandse nationaliteit significant minder zwemvaardig zijn dan Nederlanders. Dit is bovendien een groep die zich de zwemvaardigheid vooral eigen maakt via het gesubsidieerde schoolzwemmen, dat de laatste jaren steeds meer onder druk is komen te staan. Anderzijds wordt de relatief hoge accidentele verdrinking onder allochtonen toegeschreven aan de lagere sociaal-economische status van deze groep. Dit ligt in lijn met de bevindingen dat de zwemvaardigheid van personen met een lagere opleiding en een lager inkomen significant lager is dan die van personen met een hogere opleiding en een hoger inkomen (Verweij, 1992).

5. Conclusies

In Nederland is de sterfte door verdrinking de afgelopen twintig jaar bij beide seksen in zowel absolute als relatieve zin sterk afgenomen. Begin jaren tachtig overleden jaarlijks nog ruim 500 personen ten gevolge van verdrinking. Eind jaren negentig was dit teruggelopen tot minder dan 300. Uitgedrukt per 100 duizend van de bevolking heeft een afname plaatsgevonden van 3,5 naar 1,9. Bij mannen hebben de verschillende oorzaken van verdrinking in min of meer gelijke mate bijgedragen aan de daling. Bij vrouwen heeft vooral de daling van het aantal verdrinkingen waarbij sprake is van zelfdoding een rol gespeeld.

Twee derde van de slachtoffers is man. Kinderen tot 15 jaar overlijden in geval van verdrinkingsdood vooral door accidentele verdrinking. Jongvolwassenen tot 30 jaar verdrinken vooral ten gevolge van motorvoertuigongevallen. Voor ouderen is zelfdoding de belangrijkste oorzaak van verdrinking.

Bij accidentele verdrinking is er sprake van regionale verschillen, waarbij er een samenhang is met de hoeveelheid oppervlaktewater. Accidentele verdrinking komt naar verhouding vaker voor bij allochtonen. Uitgesplitst naar maand van overlijden vinden de meeste gevallen van accidentele verdrinking in de zomermaanden plaats.

Literatuur

Bierens, J.J.L.M., 1996, Drowning in the Netherlands. Pathophysiology, epidemiology and clinical studies. Proefschrift. Universiteit Utrecht.

CBS, 1992, Sterfte naar belangrijke doodsoorzaken 1970–1990. SDU, Den Haag.

CBS, 1999, Bevolking der gemeenten van Nederland op 1 januari 1999. CBS, Voorburg/Heerlen.

CBS, 2001, Vademecum Gezondheidsstatistiek. CBS, Voorburg.

Ishii, H. et al., 2002, The change in childhood drowning rates from 1950 to 2000 in Japan. Book of abstracts. World Congress on Drowning, Foundation Drowning 2002, Amsterdam.

Krug, E. (red.), 1999, Injury. A leading cause of the global burden of disease. World Health Organization, Geneva.

Langley, J.D. en D.J. Chalmers, 1999, Coding the circumstances of injury: ICD-10 a step forward or backwards? Injury Prevention (5), blz. 247–253.

Langley, J.D. et al., 2001, Drowning-related deaths in New Zealand, 1980-94. Australian and New Zealand Journal of Public Health, 25(5), blz. 451–457.

Peden, M.M., 2002, The epidemiology of drowning worldwide. Book of abstracts. World Congress on Drowning, Foundation Drowning 2002, Amsterdam.

Sabatini, A. en G. Andrea, 2002, Deaths by submersion and drowning in the countries of the European Union: differences in

genders and per country. Book of abstracts. World Congress on Drowning, Foundation Drowning 2002, Amsterdam.

Szpilman, D. en F.E.S. Cruz Filho, 2002, Epidemiological profile of drowning in Brazil in 20 years. Book of abstracts. World Congress on Drowning, Foundation Drowning 2002, Amsterdam.

Stiphout, W.A.H.J. van, en J.J.L.M. Bierens, 1989, Verdrinking in getallen. Tijdschrift voor Sociale Gezondheidszorg 67(12), blz. 402–404.

Verweij, G.C.G., 1992, Zwemvaardigheid in Nederland nader onderzocht. Maandbericht Gezondheidsstatistiek 11(10), blz. 4–17. CBS, Voorburg.

WHO, 1977, International Classification of Diseases. 1975 revision. Volume 1. Manual of the international statistical classification of diseases, injuries and causes of death. World Health Organization, Geneva.

WHO, 1992, International statistical classification of diseases and related health problems. Tenth revision. World Health Organization, Geneva.

Verhuizingen naar stedelijkheid in 2001

Wout Jansen Heijtmajer

Jaarlijks verhuist in Nederland ongeveer tien procent van de bevolking. De meeste van deze verhuizingen vinden binnen de oorspronkelijke woongemeente plaats. Is de bestemming een andere gemeente, dan is dit vaak een gemeente met een vergelijkbare mate van stedelijkheid. Inwoners van sterk stedelijke gemeenten verhuizen vaker dan inwoners van minder stedelijke gemeenten. In 2001 vertrokken uit zeer sterk stedelijke gemeenten meer mensen dan er zich vestigden. Matig stedelijke gemeenten lieten daarentegen een vestigingsoverschot zien.

Meerderheid blijft dicht bij huis

In 2001 verhuisden ruim anderhalf miljoen personen, waarvan 952 duizend (61 procent) binnen de eigen gemeente. Van de 610 duizend personen die in een andere gemeente gingen wonen, koos nog eens een kwart voor een gemeente met dezelfde mate van stedelijkheid als de gemeente van vertrek. Slechts drie op de tien verhuizenden vertrokken dus naar een gemeente met een hogere of lagere stedelijkheidsgraad.

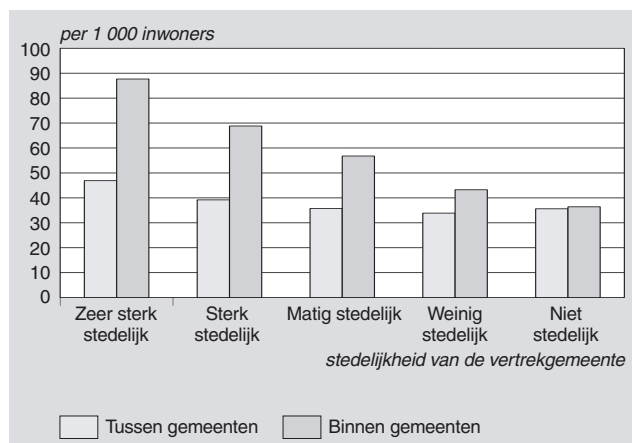
Gemeenten worden naar hun mate van stedelijkheid ingedeeld in vijf klassen, van 'niet-stedelijk' tot 'zeer sterk stedelijk' (zie kader). De zeer sterk stedelijke gebieden omvatten de vier grote steden, veel (middel)grote gemeenten in Noord- en Zuid-Holland en onder meer de stad Groningen. Tot de niet stedelijke gebieden behoren hoofdzakelijk gemeenten met weinig inwoners, zoals Thorn, Terschelling, Rozendaal en Kessel.

Van de 465 duizend personen die naar een gemeente met een andere mate van stedelijkheid verhuisden, vertrok iets meer dan de helft (240 duizend) naar een dichterbevolkte gemeente. Er blijkt dus, per sado, sprake te zijn van een kleine verhuissroom in de richting van minder stedelijke gemeenten.

Inwoners van meest stedelijke gebieden verhuizen het vaakst

Inwoners van (zeer) sterk stedelijke gemeenten verhuizen veel vaker dan inwoners van weinig stedelijke en niet stedelijke gemeenten (grafiek 1). Binnen zeer sterk stedelijke gebieden verhuisden in 2001 per duizend inwoners 88 personen naar een woning binnen de eigen gemeente. Binnen de niet stedelijke gebieden waren het er slechts 36. De geringere mobiliteit binnen de niet stedelijke gemeenten werd niet gecompenseerd door een grotere mobiliteit

1. Verhuissromen tussen en binnen gemeenten naar stedelijkheid, 2001

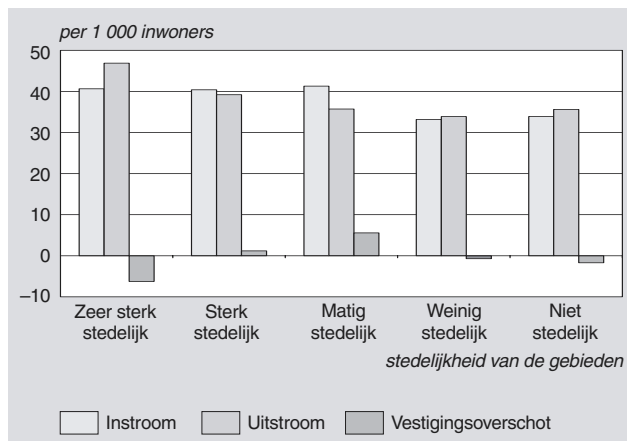

in de richting van andere gemeenten. Inwoners van zeer sterk stedelijke gebieden verhuisden namelijk ook iets vaker naar een andere gemeente dan inwoners van minder stedelijke gebieden. Bijna 47 op de duizend inwoners van zeer sterk stedelijke gebieden verhuisden in 2001 naar een andere gemeente, tegen ongeveer 35 op de duizend in de niet tot matig stedelijke gebieden. De verhuismobiliteit is in sterk stedelijke gebieden dus aanzienlijk groter dan in niet stedelijke gebieden.

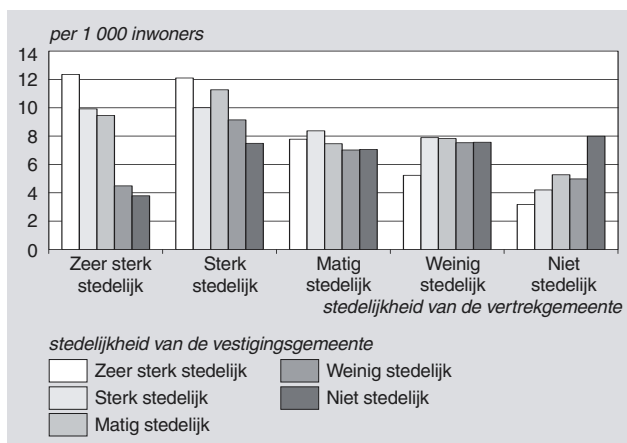
Verhuissromen tussen meest en minst stedelijk relatief klein

Het resultaat van alle verhuissbewegingen tussen gemeenten in 2001 wordt weergegeven in grafiek 2. Vanuit zeer sterk stedelijke gemeenten vertrokken per duizend inwoners 47 personen, vanuit de matig stedelijke gemeenten waren het er 36. De instroom lag in beide gevallen op ongeveer 41 per duizend personen. Verhuizingen naar een gemeente met dezelfde mate van stedelijkheid zijn in deze aantallen inbegrepen. Matig stedelijke gemeenten worden dus geconfronteerd met een relatief grote instroom en zeer sterk stedelijke gemeenten met een relatief omvangrijke uitstroom.

2. Instroom, uitstroom en vestigingsoverschot per stedelijk gebied, 2001

3. Verhuissromen naar stedelijkheid van vertrek- en vestigingsgemeenten, 2001

Grafiek 3 laat zien naar welk type gemeente de verhuizing plaatsvond. Hieruit blijkt dat er meer dan 12 personen per duizend inwoners in de gemeente van vertrek verhuisden van een zeer sterk stedelijke gemeente naar een andere zeer sterk stedelijke gemeente. De verhuisstroom naar zeer sterk stedelijke gebieden vanuit de sterk stedelijke gebieden was nagenoeg even groot, maar vanuit minder stedelijke gebieden waren de verhuisstromen in de richting van zeer sterk stedelijke gebieden aanzienlijk kleiner: minder dan 4 per duizend inwoners verhuisden van een niet stedelijk gebied naar een zeer sterk stedelijk gebied. Verhuizingen in de omgekeerde richting, van een zeer sterk stedelijk gebied naar een niet stedelijk gebied, kwamen naar verhouding eveneens weinig voor.

Mate van stedelijkheid

Gemeenten worden naar hun mate van stedelijkheid op basis van de omgevingsadressendichtheid in vijf klassen ingedeeld (Den Dulk, Van de Stadt en Vliegen, 1992):

1. zeer sterk stedelijke gebieden met 2 500 of meer adressen per km²,
2. sterk stedelijke gebieden met 1 500 tot 2 500 adressen per km²,
3. matige stedelijke gebieden met 1 000 tot 1 500 adressen per km²,
4. weinig stedelijke gebieden met 500 tot 1 000 adressen per km², en
5. niet stedelijke gebieden met minder dan 500 adressen per km²

Literatuur

Dulk, C.J. den, H. van de Stadt en J.M. Vliegen, 1992, Een nieuwe maatstaf voor stedelijkheid: de omgevingsadressendichtheid. Maandstatistiek van de bevolking, juli 1992, blz.14–22.

Vijftig jaar bevolkingsprognose: voorspelling van omvang en samenstelling

Taeke Gjaltema en Rob Broekman

Sinds 1950 publiceert het CBS bevolkingsprognoses. In dit artikel wordt nagegaan hoe goed de verschillende prognoses de omvang en leeftijdsamenstelling van de bevolking hebben voorspeld. In het algemeen blijkt de voorspelling van de leeftijdsgroep 0–19 jaar de grootste fout te vertonen. Hieraan liggen onjuiste veronderstellingen over de geboorteaantallen ten grondslag. Een kleine fout in de prognose van de totale bevolking betekent bovendien niet dat de veronderstellingen van de componenten ook slechts een kleine fout vertoonden. Veelal is sprake van een compensatie van fouten. Voor de eerste vijf jaar na het startjaar van de prognose ligt de fout in alle prognoses in dezelfde orde van grootte. Verbetering van de aannames voor de korte termijn blijkt dus moeilijk te zijn.

1. Inleiding

In 1921 werd voor het eerst een Nederlandse bevolkingsprognose gepubliceerd. Prof. Dr. C. A. Verrijn Stuart voorspelde toen voor het jaar 2020 een bevolking van 27,5 miljoen (Verrijn Stuart, 1921). Na een aantal niet gepubliceerde prognoses van het CBS en het Centraal Planbureau in de jaren veertig van de vorige eeuw, kwam het CBS met zijn eerste publicatie van de 'Berekening omtrent de toekomstige loop der Nederlandse bevolking', de prognose van 1950 (CBS, 1951). Sindsdien zijn er ten minste vijftientwintig prognoses gemaakt. Vanaf medio jaren tachtig is jaarlijks een nieuwe prognose opgesteld. Vanaf 1997 wordt een langetermijnprognose afgewisseld door een kortetermijnvoorspelling. De laatste langetermijnprognose, Prognose 2000, voorspelt een bevolking van 17,5 miljoen voor het jaar 2020, 10 miljoen minder dan in Prognose 1921.

Naast reguliere bevolkingsprognoses zijn tevens enkele experimentele vooruitberekeningen, hoge en lage varianten en scenario's opgesteld. Deze worden hier niet behandeld. Van Prognoses 1951 en 1956 zijn minder gegevens beschikbaar, waardoor een gedetailleerde analyse voor deze prognoses niet mogelijk is.

In drie voorgaande artikelen is de prognose van achtereenvolgens de componenten geboorte (Gjaltema en Broekman, 2001), migratie (Gjaltema en Broekman, 2001) en sterfte (Gjaltema en Broekman, 2002) besproken. In dit artikel wordt de prognose van de bevolkingsaantallen behandeld. De bijdragen van de drie componenten aan de fout in de prognose van de bevolkingsgroei zullen hierbij ook worden bekeken.

Het is gebruikelijk om de prognoses aan te duiden met het jaar van de startbevolking (op 1 januari) en niet met het jaar waarin deze is gemaakt. Zo werd Prognose 1950 in 1951 gepubliceerd, maar de startbevolking was die van 1 januari 1950. Deze prognose wordt derhalve als Prognose 1950 aangeduid. Een overzicht van prognoses die zijn gemaakt vóór 1950 is te vinden in CBS (1951). Prognoses gemaakt door het CBS na 1950 werden eerder beschreven in De Beer (1990), Keilman (1990), Crujisen en Zakee (1991) en De Jong (1995).

2. Vijftientwintig prognoses in vijftig jaar

Een uitgebreid overzicht van de prognose van elk van de demografische componenten is gegeven in drie eerdere artikelen (Gjaltema en Broekman, 2001a, 2001b, 2002). Veranderingen in aannames en methodologie zijn daar uitgebreider beschreven.

Hier zal slechts een globaal overzicht worden gegeven van de belangrijkste aannames en veranderingen.

De staat geeft enkele kerncijfers van de prognoses die zijn gemaakt in de afgelopen vijftig jaar. Naast de omvang van de totale bevolking in het eindjaar van de prognose en in het jaar 2000, is de grootste bevolkingsomvang die bereikt wordt gedurende de looptijd van de prognose opgenomen. Een aantal prognoses laten de grootste bevolkingomvang zien in het laatste jaar van de prognose en kennen derhalve geen omslagpunt.

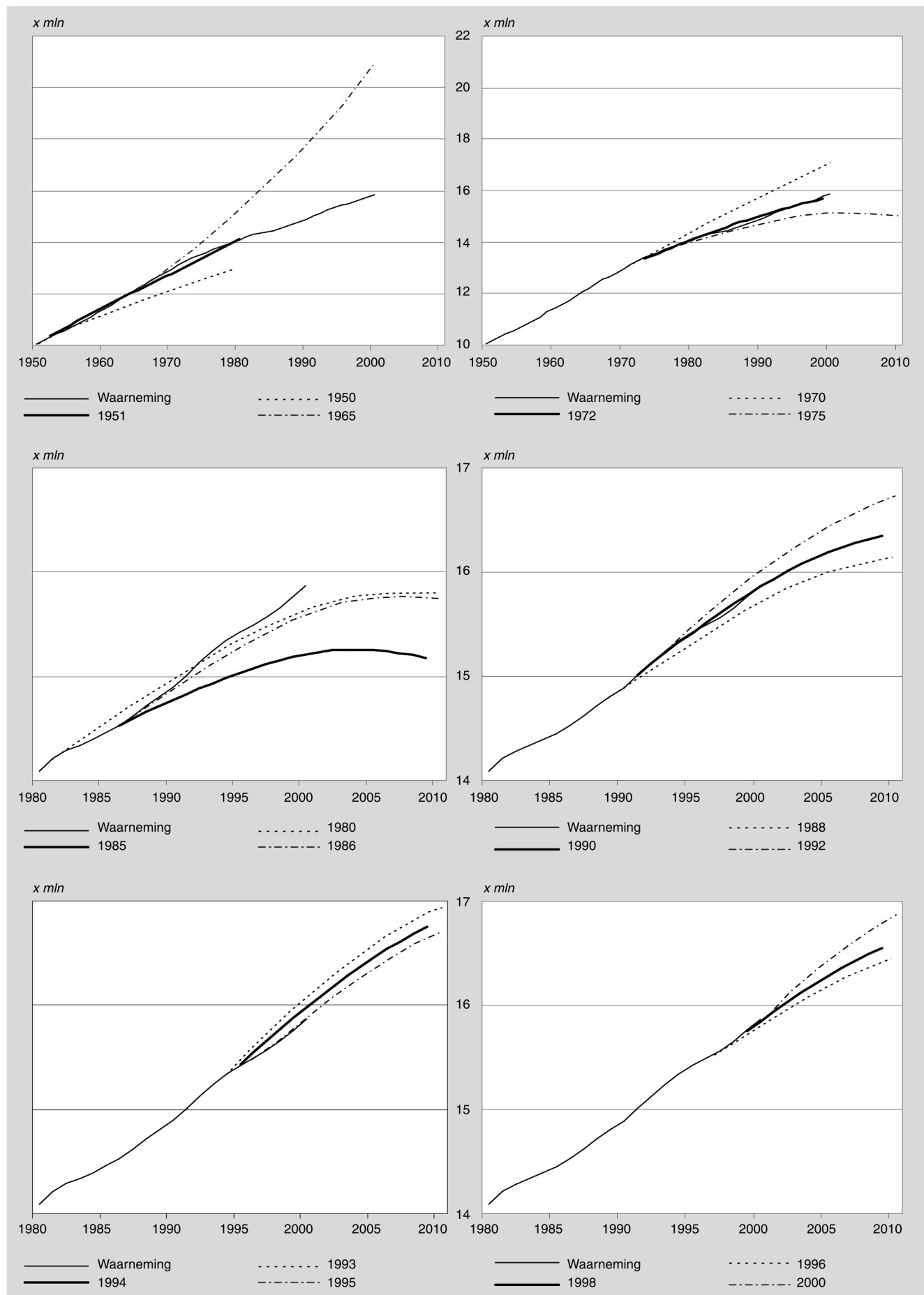
Staat
Kerncijfers bevolkingsprognoses 1950 tot 2000

prognose		totale bevolking (x1 000)		grootste omvang	
startjaar	eindjaar	eindwaarde	2000	waarde (mln)	jaar
1950	1980	13 036	.	13,0	1980
1951	1981	14 270	.	12,2	1981
1956	1981	14 649	.	14,6	1981
1965	2000	20 977	20 977	21,0	2000
1967	2000	17 895	17 895	17,9	2000
1970	2000	17 058	17 058	17,1	2000
1972	2000	15 727	15 727	15,7	2000
1975	2010	15 007	15 099	15,1	2003
1980	2025	15 573	15 643	15,8	2008
1984	2035	13 361	15 147	15,2	2004
1985	2020	13 394	15 213	15,3	2004
1986	2035	14 599	15 588	15,8	2007
1987	2035	15 777	15 718	16,1	2010
1988	2050	14 857	15 717	16,2	2010
1989	2050	14 879	15 696	16,2	2010
1990	2050	15 326	15 860	16,5	2023
1991	2050	16 430	16 015	17,1	2030
1992	2050	16 668	16 007	17,3	2031
1993	2050	17 293	16 079	17,7	2033
1994	2050	17 152	15 983	17,6	2033
1995	2050	16 991	15 881	17,4	2033
1996	2050	16 874	15 801	17,2	2034
1997	2003	16 149	15 832	16,1	2003
1998	2050	17 230	15 848	17,4	2036
1999	2004	16 339	15 862	16,3	2004
2000	2050	18 005	15 864	18,1	2040

In *grafiek 1* zijn voor de meeste prognoses de voorspelde bevolking en de waargenomen bevolking weergegeven. Enkele niet weergegeven prognoses verschillen niet wezenlijk van eerdere prognoses (Prognose 1956 gelijk aan 1951, Prognose 1967 vrijwel gelijk aan 1965, Prognose 1984 aan 1985, Prognose 1987 en 1989 aan 1988 en Prognose 1991 aan 1992). Prognose 1997, 1999 en 2001 waren slechts kortetermijnprognoses en zijn om deze reden niet weergegeven.

Met Prognose 1950 publiceerde het CBS zijn eerste officiële bevolkingsprognose. In het voorbericht werd aangekondigd dat, indien nodig, tot een herziening van berekeningen zou worden overgegaan. Reeds een jaar later volgde deze herziene berekening. In de variant zonder migratie werd voor 1980 de verwachte bevolking met meer dan één miljoen verhoogd. Dit kwam voornamelijk door een hoger aantal geboorten en in mindere mate door lagere sterftetekansen. De vooruitberekeningen met betrekking tot migratie leverden echter een bevolkingsdaling op van bijna één miljoen (in dit artikel zal verder worden uitgegaan van de variant zonder migratie). In de periode dat deze prognose werd gemaakt kende Nederland een fors negatief migratiesaldo: de emigratie

1. Prognoses en waarneming van de totale bevolking

was hoger dan de immigratie. In prognose 1956 werd door een dalende sterftekans de bevolkingsgroei weer iets verhoogd.

Prognose 1965 voorspelde voor het jaar 2000 een bevolking voor Nederland van bijna 21 miljoen. Er werd geen expliciete prognose gemaakt voor de jaren na 2000, maar in een beschouwing over de groei na 2000 werd een bevolkingsomvang van bijna 50 miljoen voor het jaar 2050 niet uitgesloten (CBS, 1965). De groei werd veroorzaakt door een aanzienlijke toename in de verwachte vruchtbaarheidscijfers. Hogere sterftekansen voor mannen op de korte en middellange termijn konden dit niet compenseren. Twee jaar later werd de geboorteprognose weer naar beneden bijgesteld. Naast een toename in geboorten werd ook de toename in sterfte van mannen niet waargenomen. Voor sterfte volgde in Prognose 1967 een aanpassing.

In Prognose 1970 werden wederom de overlevingskansen van mannen verlaagd. Dit leidde tot een daling van de voorspelde bevolking. In deze prognose werd het aantal geboorten licht naar boven bijgesteld. Twee jaar later bleek echter wederom dat de geboorte niet toenam maar juist afnam. Prognose 1972 kende alleen een aanpassing van de geboorte, waardoor de voorspelde bevolkingsgroei werd verlaagd. De vruchtbaarheidscijfers bleven echter dalen en de geboorteprognose werd in Prognose 1975 opnieuw verlaagd.

In Prognose 1975 werd geen meest waarschijnlijke prognose gegeven. Om de onzekerheid van prognoses te benadrukken werd slechts een hoge en lage variant gepubliceerd. Deze gaven de marges aan waarbinnen de ontwikkelingen plaats zouden vinden. Verder werden er berekeningen gemaakt met en zonder expliciete aannames over migratie. De prognose zonder migratie kende als eindjaar 2020. De variant met migratie werd gepubliceerd met gegevens tot 1986. In dit artikel zijn echter niet-gepubliceerde gegevens tot het jaar 2010 gebruikt. Als gevolg van iets hogere overlevingskansen en de sterk verlaagde geboorteprognose, werd de bevolkingprognose voor de middellange en lange termijn naar beneden aangepast. Ook opmerkelijk is dat Prognose 1975 de eerst prognose is die een daling van de bevolking voorspelde. De omslag zou plaatsvinden rond 2003.

Migratie vormde voor het eerst een integraal onderdeel van de bevolkingsprognose vanaf Prognose 1980. Immigratie, iets lagere sterftekansen en een lichte toename van het aantal geboorten zouden leiden tot een hogere bevolkingsgroei dan voorspeld in de vorige prognose. Een onderschatting van uitstel (en eventueel afstel) van geboorten leidde echter tot een relatief grote aanpassing van de geboorte in Prognose 1984 (tot het jaar 2000, bijvoorbeeld, bijna een half miljoen minder geboorten). Samen met een daling van de sterftekansen en een iets lager (positief) migratiesaldo betekende dit onder meer dat de voorspelling voor de totale bevolking voor het jaar 2000 bijna een half miljoen lager uitviel. In Prognose 1985, en in sterkere mate in Prognose 1986, werd door meer geboorten en hogere positieve migratiesaldi de voorspelde bevolkingsomvang weer verhoogd. De drie daaropvolgende prognoses (1987, 1988, 1989) kenden slechts relatief geringe aanpassingen.

Voornamelijk als gevolg van de aanname van een hoger migratiesaldo kende Prognose 1990 een bijstelling van de bevolkingsomvang naar boven. In Prognose 1991 werd wederom de migratieprognose naar boven aangepast en voor het eerst sinds Prognose 1986 ook de vruchtbaarheid op de lange termijn. De daaropvolgende prognoses (1992 tot 1995) kennen weer weinig aanpassingen. In Prognose 1996 werden de veronderstellingen omtrent de vruchtbaarheid verlaagd. Samen met een iets hogere sterfte zou dit leiden tot een iets lagere bevolkingsgroei. Prognose 1997, 1999 en 2001 waren slechts prognoses voor de korte termijn en Prognose 1998 kende opnieuw weinig aanpassingen. Door een veronderstelde hogere geboorte en een hoger migratiesaldo viel de bevolkingsprognose op langere termijn echter wel hoger uit. Iets meer geboorten, een hoger immigratiesaldo en een lagere sterfte (van vrouwen) maakten het bevolkingsaantal in Prognose 2000 weer hoger.

3. Prognosemethoden

Globaal zijn drie niveaus van veronderstellingen te onderscheiden (CBS 1984). Dit zijn, achtereenvolgens, gedetailleerde hypothesen (modelparameters, zoals leeftijdsspecifieke geboorte- en sterfecijfers), kernhypothesen (bijvoorbeeld het gemiddeld kindertal per vrouw of de levensverwachting bij de geboorte) en algemene hypothesen (over bijvoorbeeld het immigratiebeleid of levensverlengende technologieën).

Het prognoserekenmodel kent meestal slechts drie componenten (of twee, als er geen sprake is van aannames over migratie). In de studies die leiden tot de kernhypothesen en gedetailleerde hypothesen worden over het algemeen echter veel meer variabelen bekeken, zoals verschillende typen migratiestromen, vruchtbaarheid naar leeftijd en pariteit of geboorteland, en sterfte naar doodsoorzaken.

De gevolgde methoden zijn van prognose tot prognose enigszins verschillend. Over het algemeen worden voor de langere termijn kernhypothesen opgesteld op het niveau van de samenvattende indicatoren (totaal vruchtbaarheidscijfer, levensverwachting bij de geboorte en netto immigratie). Leeftijdsspecifieke cijfers worden hier dan van afgeleid. Ontwikkelingen op de korte termijn zijn meer gebaseerd op extrapolatie van waarnemingen, en de huidige niveaus worden via kortetermijnaannames met langetermijnverwachtingen verbonden. Het prognosemodel levert uiteindelijk de aantallen met betrekking tot geboorte, sterfte en migratie.

Naast de meest waarschijnlijke of basisprognose worden in de meeste prognoses een hoge en lage variant gepubliceerd. Deze geven de marges aan waarbinnen de werkelijke bevolkingsaantallen zich bevinden. In recente prognoses worden aan de aannames kansen toegekend. Deze stochastische prognoses geven, naast de meest waarschijnlijke uitkomst, ook (subjectieve) onzekerheidsmarges.

Bij het CBS wordt in het prognoseproces ook gebruik gemaakt van de kennis van externe deskundigen. De Commissie van Advies voor de Bevolkingsprognose (CAB), in 1975 ingesteld door de Centrale Commissie voor de Statistiek (CCS), speelt hierin de belangrijkste adviserende rol. In de CAB zijn verschillende ministeries en de planbureaus vertegenwoordigd. Onder deze commissie ressorteren werkgroepen met deskundigen op het terrein van geboorte, sterfte, migratie en de demografie van huishoudens. Internationaal overleg tussen prognosemakers wordt gecoördineerd door Eurostat.

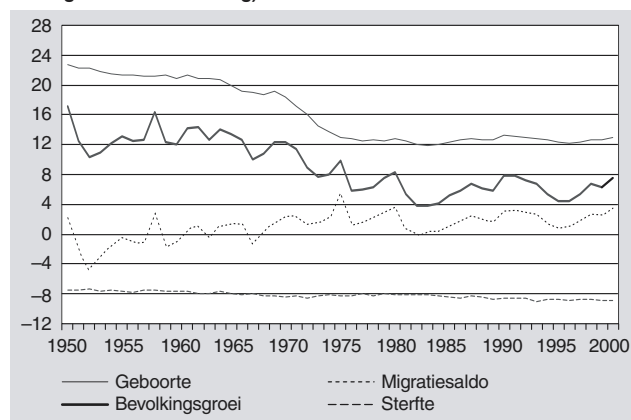
4. Voorspelfouten in de bevolkingsprognose

Van 1950 tot begin jaren zeventig bedroeg de totale bevolkingsgroei meer dan één procent (*grafiek 2*), daarna schommelde het groeicijfer rond de 0,6 procent. Omdat geboorte en sterfte een betrekkelijk stabiel patroon vertonen, zorgt de sterker fluctuerende migratiecomponent (inclusief administratieve correcties) voor de meeste veranderingen in de jaarlijkse bevolkingsgroei (*grafiek 2*). Vanaf Prognose 1975 wordt verondersteld dat de totale bevolking van Nederland uiteindelijk zal dalen (staat 1). Het omslagpunt is in de loop der tijd echter wel steeds verder in de toekomst geplaatst (van 2003 in Prognose 1975 naar 2040 in Prognose 2000).

Voor het jaar 2000 werd, met bijna 21 miljoen, de maximale bevolkingsomvang voorspeld door Prognose 1965. Prognose 1975 en Prognose 1984 verwachtten met 15,1 miljoen de geringste bevolkingsgroei. De geregistreerde bevolking op 1 januari 2000 bedroeg uiteindelijk 15,86 miljoen. Prognose 1990 voorspelde dit correct. Ook Prognose 1972 kwam dicht in de buurt.

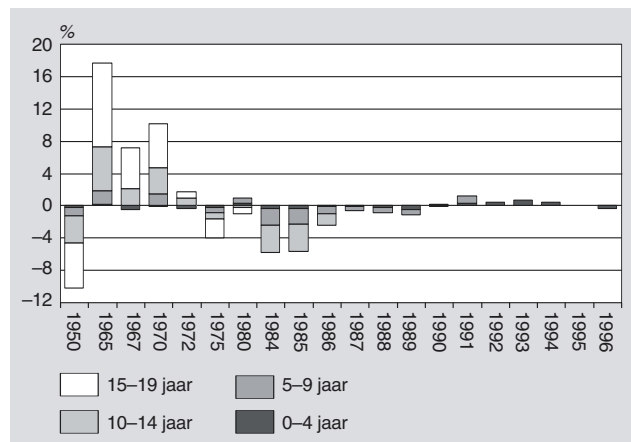
De gemiddelde jaarlijkse procentuele fouten in de voorspelling van de totale bevolking (naar prognosetermijn) zijn weergegeven in *grafiek 3*. Sinds de eerste prognose is er geen verbetering opgetreden in het voorspellen van de totale bevolking voor de eerste vijf jaar na het prognosestartjaar. De kleinste fout kenden respectievelijk Prognoses 1970, 1990, 1995, terwijl Prognoses 1993,

2. Geboorte, sterfte, migratie en bevolkingsgroei cijfers (per 1 000 van de gemiddelde bevolking)

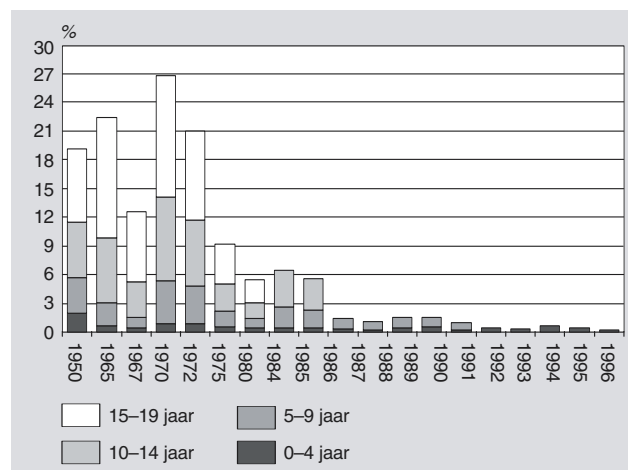
1994 en 1967 er het verst naast zaten. Vijf tot tien jaar na de start van de prognose zijn de fouten in het algemeen groter, gemiddeld 0,9 procent tegen gemiddeld 0,28 procent in de eerste vijf jaar. De fouten wijzen echter niet altijd in dezelfde richting, waardoor prognoses die een relatief slecht resultaat geven in de eerste vijf jaar niet noodzakelijkerwijs de slechtste resultaten laten zien in de volgende vijf jaar na het prognosestartjaar (Prognose 1967 geeft tussen vijf en tien jaar bijvoorbeeld de beste voorspelling). Tien tot vijftien jaar na de start van de prognose is de gemiddelde fout met 2,42 procent wederom groter. Voor de prognoseperiode van vijftien tot twintig jaar is een evaluatie uiteraard alleen tot Prognose 1980 mogelijk. Fouten zijn in deze periode opnieuw groter dan in perioden dicht bij het prognosestartjaar (gemiddeld 4,34 procent).

3. Totale bevolking: gemiddelde procentuele fout van de prognose naar prognosetermijn

Prognoses worden niet (alleen) gemaakt om de totale bevolking te voorspellen. De voorspelling van de leeftijdsstructuur is veelal belangrijker. Een prognose kan de totale bevolking wellicht goed benaderen, maar dit houdt nog niet in dat ook de onderliggende leeftijdsopbouw goed is voorspeld. Zo kunnen overschattingen op jonge leeftijden onderschattingen op hogere leeftijden compenseren. Door de fouten over de leeftijdsgroepen van vijf jaar te sommeren, wordt een beter beeld verkregen van de fout in de voorspelling van de bevolking naar leeftijd. Grafiek 4 geeft de gemiddelde absolute procentuele voorspelfout van de bevolking gesommeerd voor vijfjaarsgroepen per prognosetermijn. In tegenstelling tot de vorige grafieken, wordt nu de fout in de leeftijdsopbouw wel tot uitdrukking gebracht. Opnieuw kan worden geconcludeerd dat de prognoses van de leeftijdsopbouw op korte termijn vrij goed zijn. Sterkere verschillen treden op na de eerste prognoseperiode van vijf jaar. De fouten nemen wederom snel

4. Leeftijdsofbouw: absolute procentuele fout per prognosetermijn

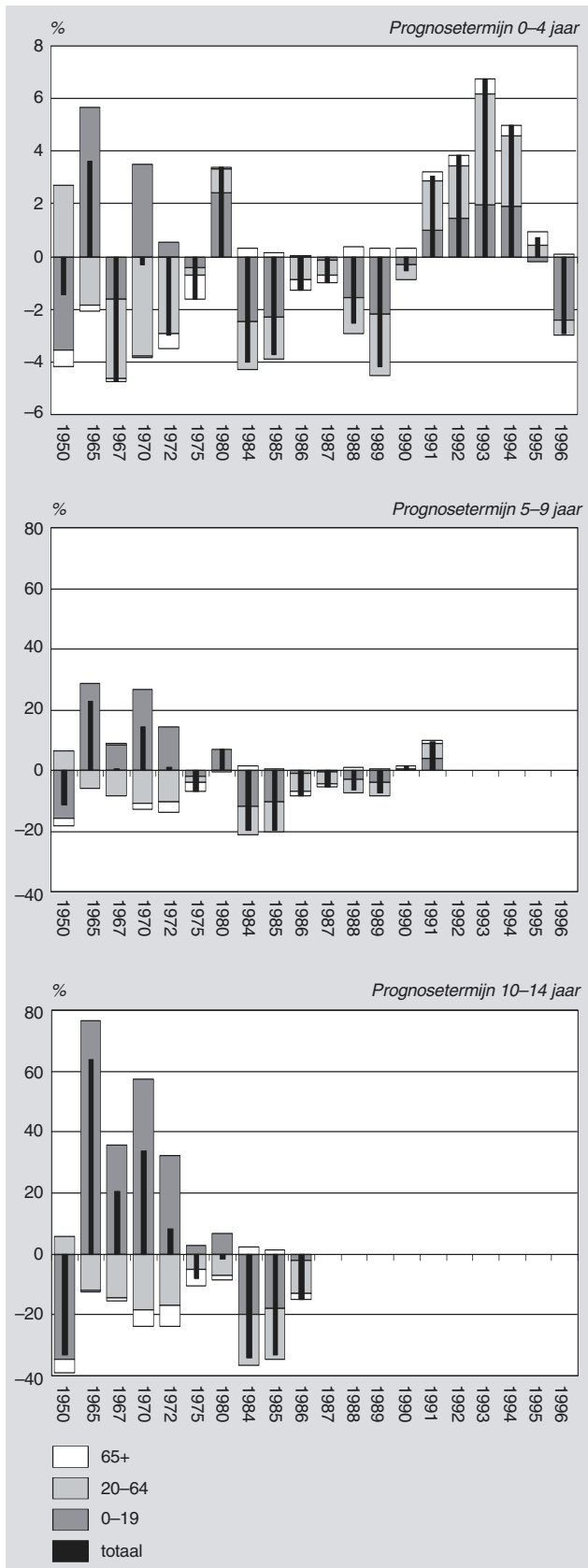

toe, van gemiddeld 0,55 procent in de eerste vijf prognosejaren naar 1,94 en 4,82 procent in de volgende perioden van vijf jaar. Vooral de prognoses van de jaren zeventig en Prognose 1980 voorspelden de leeftijdsopbouw slechter dan de totale bevolking. Een overschatting van de geboorte werd in deze prognoses gecompenseerd door een onderschatting van migratie en een toename van de levensverwachting.

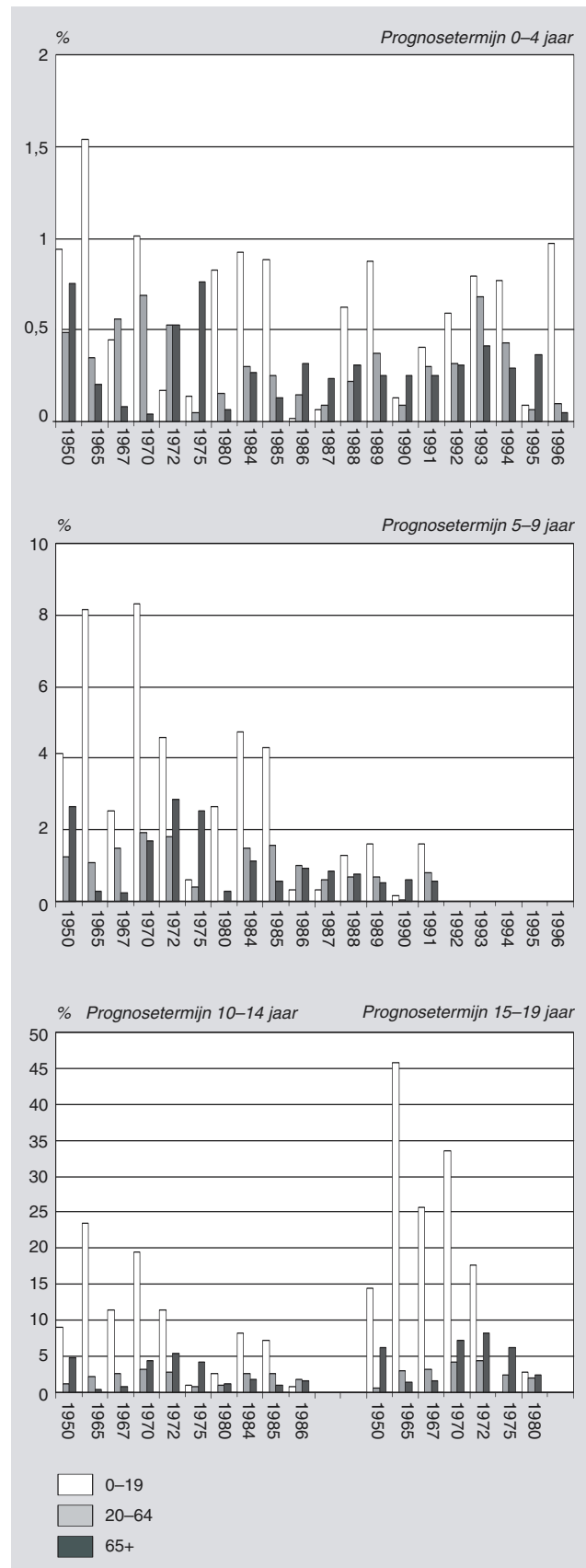
Waar grafiek 4 een overzicht geeft van de fout in de leeftijdsopbouw als geheel, laat grafiek 5 de fout zien per leeftijdsgroep. Om het geheel overzichtelijk te houden is gekozen voor drie leeftijdsgroepen die globaal de onderwijs-, werk- en pensioenleeftijden weerspiegelen (resp. jonger dan 20 jaar, 20-64 jaar en 65 jaar of ouder). Gekozen is voor de gemiddelde fout als percentage van de gemiddelde totale bevolking voor de betreffende periode. Omdat tussen 1950 en 2000 de totale bevolking met 57 procent toenam, maken gewogen fouten een betere vergelijking mogelijk. Fouten voor de verschillende leeftijdsgroepen kunnen zo worden gesommeerd. Voor de ene leeftijdsgroep kan een negatieve fout optreden, terwijl voor een andere leeftijdsgroep een positieve fout optreedt. Om de vergelijking te vergemakkelijken is daarom tevens de fout in de totale bevolking weergegeven. De omvang van de verschillende leeftijdsgroepen is niet gelijk. Grafiek 6 geeft de absolute gemiddelde procentuele fout van de prognose naar prognosetermijn weer voor de drie leeftijdsgroepen. Hierdoor zijn de leeftijdsgroepen onderling vergelijkbaar voor dezelfde prognose.

Uit de grafieken 5 en 6 blijkt opnieuw dat voor de eerste prognosetermijn van vijf jaar geen verbetering zichtbaar is. Meer ervaring met het maken van prognoses heeft niet geleid tot kleinere fouten. Veel ruimte voor verbetering is er trouwens niet: de fout bedraagt circa 0,6 procent voor de leeftijdsgroep 0-19 jaar en circa 0,3 procent voor de leeftijdsgroepen 20-64 jaar en 65 jaar of ouder. Verderop in de prognosetermijn nemen de fouten toe (de in de grafieken gebruikte schaal verschilt per prognoseperiode). De toename van de fout met de tijd die is verstreken sinds het prognosestartjaar is gemiddeld het grootst voor de jongste leeftijdsgroep. Gemiddeld bedraagt de fout vijf tot tien jaar na de start van de prognose ongeveer drie procent voor de 0-19-jarigen en rond de één procent voor de twee oudere leeftijdsgroepen. Weer vijf jaar later nemen de fouten toe tot respectievelijk 9,5 procent, 2,1 procent en 2,6 procent. Meestal is de fout naar verhouding het grootst voor de leeftijdsgroep 0-19 jaar. In de eerste prognosetermijn van vijf jaar is voor vier van de twintig prognoses waarvoor gegevens beschikbaar zijn (1967, 1972, 1986, 1987) de fout voor 20-64-jarigen groter dan voor 0-19-jarigen. Na een prognosetermijn van vijf tot tien jaar geldt dit nog voor twee prognoses (1986 en 1987), en weer vijf jaar later voor slechts één prognose (1986). In deze prognoses was de voorspelling van de jongste leeftijdsgroep het meest accuraat. Doordat de omvang van de leeftijdsgroep van 65 jaar en ouder relatief klein is, oogt de fout in grafiek

5. Prognosefout per leeftijdsgroep (gewogen voor gemiddelde totale bevolking) per prognosetermijn

6. Absolute gemiddelde procentuele fout naar prognosetermijn

5 voor deze groep het kleinst. Grafiek 6 geeft daarom een betere vergelijking. De voorspelling van de leeftijdsgroep van 65 jaar of ouder is iets vaker superieur aan die van de leeftijdsgroep van 20–64 jaar. Gemiddeld zijn de fouten voor deze twee groepen echter ongeveer gelijk.

Fouten in de bevolking op jongere leeftijden worden voornamelijk bepaald door fouten in aannames omtrent de vruchtbaarheid. Geboorten zijn, ten opzichte van sterfte en migratie, uniek omdat ze in slechts één leeftijdsgroep instromen. De andere twee componenten hebben van jaar tot jaar een invloed op alle leeftijdscategorieën. Door de concentratie in één leeftijdsgroep is de verstoring op de leeftijdsopbouw als gevolg van een fout in de voorspelling van het aantal geboorten dan ook groter. Op hogere leeftijd zijn de veronderstellingen voor de levensverwachting bij geboorte en de daaruit voortvloeiende veranderingen van de sterftekansen op hogere leeftijd belangrijk.

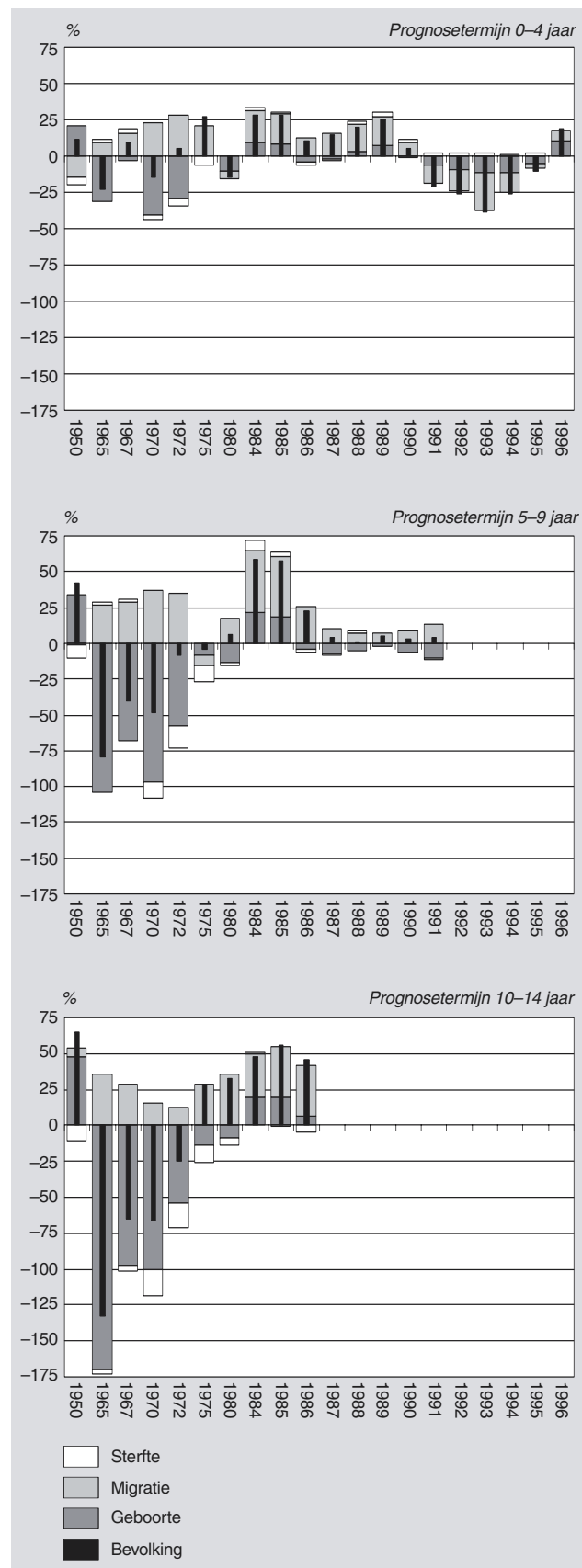
In *grafiek 7* zijn de gemiddelde fouten per periode van vijf jaar in de voorspelling van geboorte, sterfte en migratie weergegeven. Als maat is gekozen voor de gemiddelde procentuele fout. Hierdoor blijft de richting van de fout zichtbaar. Indirecte effecten van fouten in de componenten zijn niet meegenomen. Voorbeelden van indirecte effecten zijn hogere sterfte als gevolg van een grotere bevolking door meer immigratie of meer geboorten, of hogere sterfte door meer immigratie. Op de korte en middellange termijn zullen deze effecten echter beperkt zijn.

Fouten in geboorten komen overeen met fouten in de leeftijdsgroep 0–19 jaar (vergelijk *grafiek 7*, waarbij een positieve fout in de geboorteaannames leidt tot een negatieve fout in de bevolkingsaantallen). Pas op de langere termijn verschuift deze groep naar hogere leeftijden. Sterfte heeft meer invloed op de leeftijdsgroep van 65 jaar of ouder, en migratie relatief meer invloed op de leeftijdsgroep waarin met doorgaans economisch actief is.

De geboortecomponent vertoont over het algemeen de grootste fout. Ook veranderingen in de migratie blijken niet altijd even gemakkelijk te voorzien. Alleen de prognoses met startjaren in de jaren zeventig kennen relatief grote fouten in de geboortecomponent. De fouten in Prognoses 1984 en 1985 zijn relatief groot doordat de fouten in alle drie componenten in dezelfde richting wijzen. De oorzaak hiervan is dat de geboorte en het migratiesaldo laag waren, als gevolg van economische crises. Deze conjuncturele teruggang werd door de prognosemakers ten onrechte als structureel beschouwd, zodat een blijvend lage geboorte en migratiesaldo werd voorspeld. In de tweede helft van de jaren tachtig namen zowel de geboorte als het migratiesaldo echter toe. In andere prognoses zorgde compensatie van fouten juist voor een kleinere fout in de bevolkingsaantallen (bijvoorbeeld Prognose 1972). Voor de eerste prognosetermijn van vijf jaar vindt vooral in de oudere prognoses veel compensatie plaats van de fout in de voorspelling tussen de componenten, waardoor de prognose van de totale bevolking een relatief goede uitkomst geeft. In de prognoses van de jaren negentig versterken de verschillende componenten daarentegen juist de fout in de bevolkingsaantallen. Vijf tot tien jaar na de start van de prognoses vindt in het algemeen meer compensatie plaats. De oudere prognoses zonder migratie waren, achteraf gezien, nauwkeuriger dan de varianten met migratie. Vanaf eind jaren zestig is het migratiesaldo echter positief en zou het weglaten van deze component tot veel grotere fouten hebben geleid.

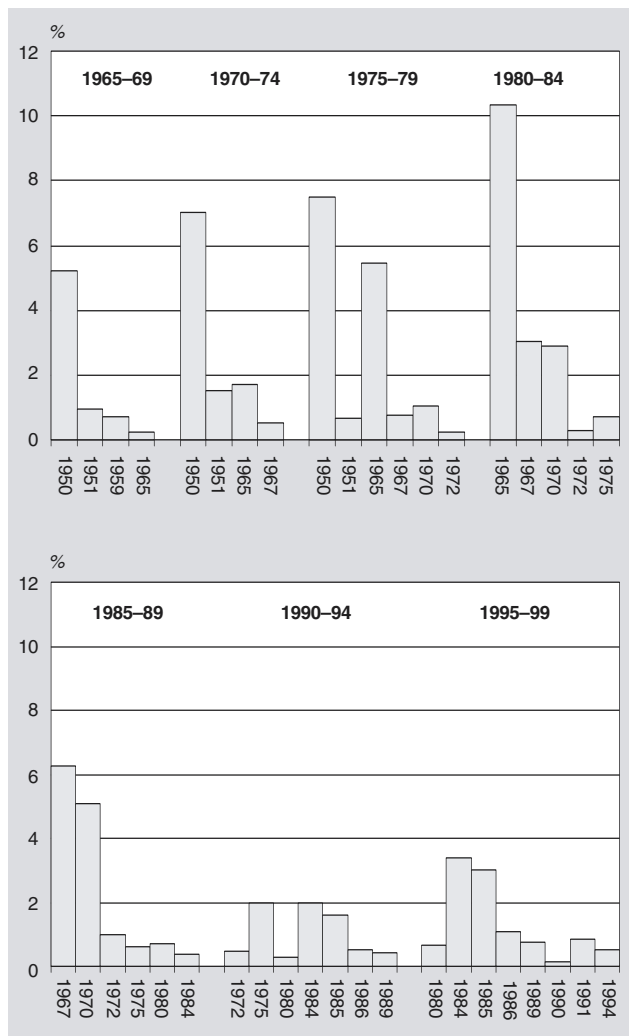
Naast prognosetermijn kan ook de voorspelling van de bevolking voor bepaalde kalenderjaren worden vergeleken. In *grafiek 8* zijn de gemiddelde absolute procentuele prognosefouten weergegeven van de totale bevolking naar prognoseperiodes van vijf jaar. Meestal geven prognoses die dichter bij het betreffende kalenderjaar zijn gemaakt betere resultaten. Recentere prognoses zijn echter niet altijd nauwkeuriger. Voorbeelden zijn Prognose 1980 voor de periode 1990–1995 en Prognose 1990 voor de periode 1995–2000. *Grafiek 9* geeft voor de jaren negentig een overzicht voor de leeftijdsgroepen 0–19 jaar en 65 jaar of ouder. Veranderingen in de sterfte zijn geleidelijker, waardoor recentere prognoses

7. Gemiddelde jaarlijkse fout per component naar prognosetermijn

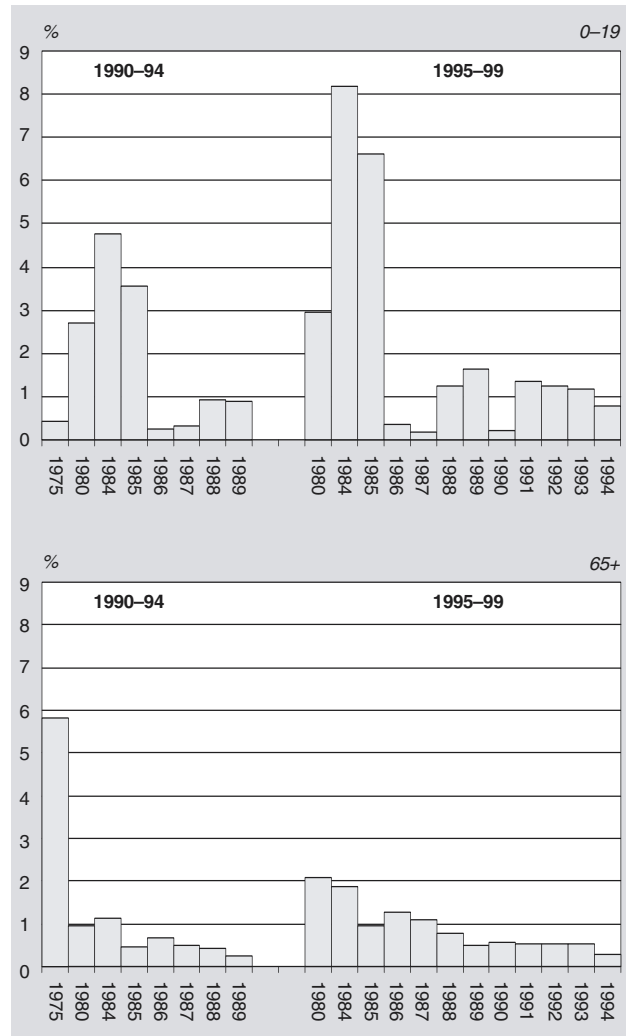

ses betere resultaten laten zien. Wat betreft de component geboorte bleken de veranderingen minder goed voorspelbaar te zijn en zijn de aanpassingen vaker slecht of te sterk geweest.

8. Totale bevolking: gemiddelde absolute procentuele prognosefout naar prognoseperiode

9. Leeftijdsgroep 0-19 en 65+: gemiddelde absolute procentuele fout per prognoseperiode

5. Conclusie

Prognoses zijn moeilijk vergelijkbaar. De informatie die beschikbaar is op het moment waarop de prognose wordt gemaakt verschilt. In de ene periode vinden bovendien minder veranderingen plaats dan in de andere. Verschillende foutmaten voor een groot aantal variabelen zijn mogelijk, die elk een andere uitkomst kunnen geven. Vergelijkingen tussen prognoses moeten dus altijd in dit licht worden gezien.

Het doel van een prognose is bovendien niet het van jaar tot jaar exact voorspellen van de drie componenten (geboorte, sterfte, migratie) en de bevolkingsomvang naar leeftijd. Belangrijker dan het volgen van de jaarlijkse fluctuaties is de trend over een aantal jaren. De totale bevolking blijkt goed te zijn voorspeld door prognoses van 1972 en 1980. Een kleine fout in de prognose van de totale bevolking betekent echter niet dat de aannames voor de prognose correct waren. Door compensatie tussen leeftijdsgroepen kan de onderliggende bevolkingsstructuur veel grotere fouten vertonen. Prognose 1972 blijkt bijvoorbeeld met verkeerde aannames door compensatie toch (toevallig) de totale bevolking nauwkeurig te hebben voorspeld.

De fouten voor de drie grote leeftijdsgroepen (0-19 jaar, 20-64 jaar en 65 jaar of ouder) hangen sterk samen met de fouten in de drie componenten. De geboortecomponent is voor de eerste twintig jaar uitsluitend gerelateerd aan de jongste leeftijdsgroep. Sterfte is vooral een significante factor voor de bevolking op pensioenleeftijd. Migratie heeft een sterker effect op de bevolkingsgroep in de economisch actieve leeftijdscategorie (20-64 jaar).

De jongste leeftijdsgroep (0-19 jarigen) blijkt de meeste problemen op te leveren. Fouten houden vooral verband met verkeerde aannames over de vruchtbaarheid. De veranderingen in het leeftijds patroon en veranderingen in het uiteindelijk kindertal bleken moeilijk te onderscheiden te zijn (uitstel of afstel).

Voorspelling van veranderingen in migratieaantallen was eveneens betrekkelijk problematisch. De sterke schommelingen van jaar tot jaar versterken de fout, maar ook over een langere periode bleven veranderingen moeilijk voorspelbaar. Te vaak werd verblijf of toename van migratie als tijdelijk gezien.

De prognose van de sterfte was relatief het eenvoudigst. Door de concentratie van de fout op hogere leeftijden zijn de fouten voor deze leeftijdsgroepen echter vergelijkbaar met fouten voor de actieve bevolkingsgroep (20-64 jarigen). De verslechtering van de sterfte in de jaren zestig en begin jaren zeventig werd ten onrechte als structureel beschouwd. Sindsdien zijn verbeteringen op de lange termijn in het algemeen onderschat. Wel leidden de bijstellingen in het algemeen tot een verbetering van de prognose, wat betreft zowel prognosetermijn als prognoseperiode. De laatste jaren lijkt deze verbetering te stagneren. Of dit permanent is dan wel tijdelijk, valt niet met zekerheid te zeggen.

Voor de langere termijn valt over recentere prognoses nog niet veel te zeggen. De toekomst zal uitwijzen of latere perioden beter of slechter zijn te voorspellen. Verbeteringen voor de korte termijn lijken echter moeilijk te realiseren. Fouten zijn in de eerste prognosetermijn van vijf jaar immers al gering, en in het verleden is geen sprake geweest van beduidende verbeteringen.

Literatuur

De Beer, J. de, 1990, Voorspelbaarheid van de buitenlandse migratie. Maandstatistiek van de bevolking, mei 1990, blz. 14–25.

Centraal Bureau voor de Statistiek, 1951, Berekeningen omtrent de toekomstige loop der Nederlandse bevolking. Uitgeversmaatschappij W. de Haan N.V. Utrecht.

Centraal Bureau voor de Statistiek, 1965, Bijzondere gegevens: Berekeningen over de groei van de Nederlandse bevolking in de periode 1965–2000. Maandstatistiek van de bevolking, april 1965, blz. 109–111.

Centraal Bureau voor de Statistiek, 1984, Prognose van de bevolking van Nederland na 1980. Staatsuitgeverij/CBS-Publikaties, 's-Gravenhage.

Crujisen, H. en R. Zakee, 1991, Nationale bevolkingsprognoses in de jaren tachtig: hoever zaten ze er naast? Maandstatistiek van de bevolking, juli 1991, blz. 30–39.

Gjaltema, T. en R. Broekman, 2001a, Vijftig jaar bevolkingsprognose: voorspelling van de geboorte. Maandstatistiek van de bevolking, oktober 2001, blz. 15–25.

Gjaltema, T. en R. Broekman, 2001b, Vijftig jaar bevolkingsprognose: voorspelling van migratie. Maandstatistiek van de bevolking, december 2001, blz. 7–19.

Gjaltema, T. en R. Broekman, 2002, Vijftig jaar bevolkingsprognose: voorspelling van de sterfte. Maandstatistiek van de bevolking, februari 2002, blz. 12–24.

Jong, A.H. de, 1995, Nederlandse bevolkingsprognoses geëvalueerd. Maandstatistiek van de bevolking, november 1995, blz. 6–9.

Keilman, N.W., 1990, Uncertainty in national population forecasting: issues, backgrounds, analyses, recommendations. Swets & Zeitlinger, Amsterdam.

Verrijn Stuart, C.A., 1921, Economisch-Statistische Berichten, 1 juni 1921.

Bevolkingsstatistieken in StatLine

StatLine

In toenemende mate zijn cijfers van het CBS beschikbaar via internet. Via internet kunt u toegang verkrijgen tot StatLine, de elektronische databank van het CBS. In StatLine vindt u statistische informatie over vele maatschappelijke en economische onderwerpen in de vorm van tabellen en grafieken. Deze resultaten kunt u bekijken, printen of opslaan. Naast de mogelijkheid om te zoeken met trefwoorden, kan met behulp van een Webselector een keuze worden gemaakt uit alle publicaties die zijn opgenomen in StatLine.

Hoe vindt u bevolkingscijfers in StatLine?

In StatLine zijn veel cijfers over bevolking te vinden. De snelste manier om deze cijfers te vinden, is als volgt. Ga naar de openingspagina van de CBS homepage () en druk op de knop 'StatLine' aan de rechterzijde. U krijgt dan een scherm waarin u een zoekopdracht kunt geven (*figuur 1*). Als u op 'Selecteren' klikt, krijgt u een scherm met de themastructuur binnen StatLine te zien, de 'StatLine Webselector' (*figuur 2*).

Binnen de Webselector kunt u via de themastructuur snel gegevens over bevolking opvragen. Door op het plusje voor 'Mens en maatschappij' te klikken, komt u bij 'Bevolking' terecht. Als u vervolgens op 'Bevolking' klikt, krijgt u een lijst met publicaties en submappen (*figuur 3*). In de submappen vindt u informatie over bijvoorbeeld huishoudens, geboorte en immigratie en emigratie. Ter illustratie is in *figuur 3* de publicatie 'Bevolking; kerncijfers' geselecteerd. In het rechterdeel van de Webselector ziet u vervolgens een overzicht van de onderwerpen in deze publicatie. Hier kunt u door de tabbladen 'Onderwerpen' en 'Jaar' te selecteren uw eigen tabel samenstellen. Als u uw tabel heeft samengesteld,

drukt u op 'Gegevens tonen' onderaan het scherm. U krijgt nu de tabel op het scherm te zien. Uiteraard kunt u deze tabel afdrukken of opslaan op schijf. Als u op het pictogram met de diskette ('Bewaar tabel in ander formaat') boven de tabel klikt, krijgt u de keuze om de tabel op te slaan in excel-formaat of enig ander formaat.

Wat kunt u in StatLine vinden?

Er is een groot aantal StatLinepublicaties met bevolkingscijfers beschikbaar. De meeste vindt u onder de kop 'Bevolking' (*figuur 3*). Er zijn publicaties beschikbaar met kerncijfers van de bevolking, maandcijfers van de bevolking, regionale cijfers, cijfers over de huishoudens, geboorte, sterfte en doodsoorzaken, huwelijken en huwelijksontbindingen, verhuizingen, immigratie en emigratie, allochtonen, asielverzoeken, nationaliteit en diverse prognoses. In de publicatie 'Historie bevolking' vindt u tijdreeksen vanaf 1899 voor een beperkt aantal onderwerpen. Cijfers per gemeente of andere regio's zijn behalve onder 'Bevolking' ook te vinden bij het thema 'Nederland regionaal' in de publicaties 'Regionaal statistisch bestand' en 'Statistisch bestand gemeenten'.

In de afgelopen periode verschenen in StatLine:

Sterfte; kinderen tot en met 4 jaar, 2001
Islamieten en hindoes in Nederland, 2002
Huishoudens kindertal; regionaal 2001
Niet-natuurlijke dood, 2000
Verkiezingen TK: Kiezers, stemmen en opkomst 1918–1998
Verkiezingen TK: Uitslagen landelijk en per gemeente (alle regio's + kieskringen) verkiezingen, mei 2002

1. Zoeken in StatLine

The screenshot shows a web browser window with the address bar displaying `http://statline.cbs.nl/StatWeb/start.asp?LA=nl&lp=Search/Search`. The page header includes the logo of the Centraal Bureau voor de Statistiek and the StatLine logo. The main content area is divided into two sections: 'Selecteren' and 'Zoeken'.

Selecteren

Selecteer de gewenste tabel en gegevens met behulp van een verkennerachtige structuur (WebSelector). In het linkerscherm van de WebSelector kiest u een tabel. De structuur van de gekozen tabel komt dan in het rechterscherm. Hier selecteert u de onderwerpen, perioden e.d. waarover u informatie wilt hebben. Voor meer informatie, zie: WebSelector Help

Zoeken

Voer één of meer zoektermen in, kies één of meerdere perioden en klik op de 'Zoeken' knop. Voor meer informatie, zie: Zoeken Help

Zoek in StatLine naar: periode:

Met behulp van:

Voorbeeld van vrij zoeken: verhuizingen buitenland, periode: 2001
 Voorbeeld van geavanceerd zoeken: (vakens of mest) periode: (2000 of 2001)

The browser's status bar at the bottom shows 'Gereed' and 'Internet'.

2. StatLine Webselector

The screenshot shows the 'Statline Webselector' application window. It has a title bar with standard window controls. The window is divided into two main panes: 'Hoofdgroepen' on the left and 'Selectie' on the right.

Hoofdgroepen

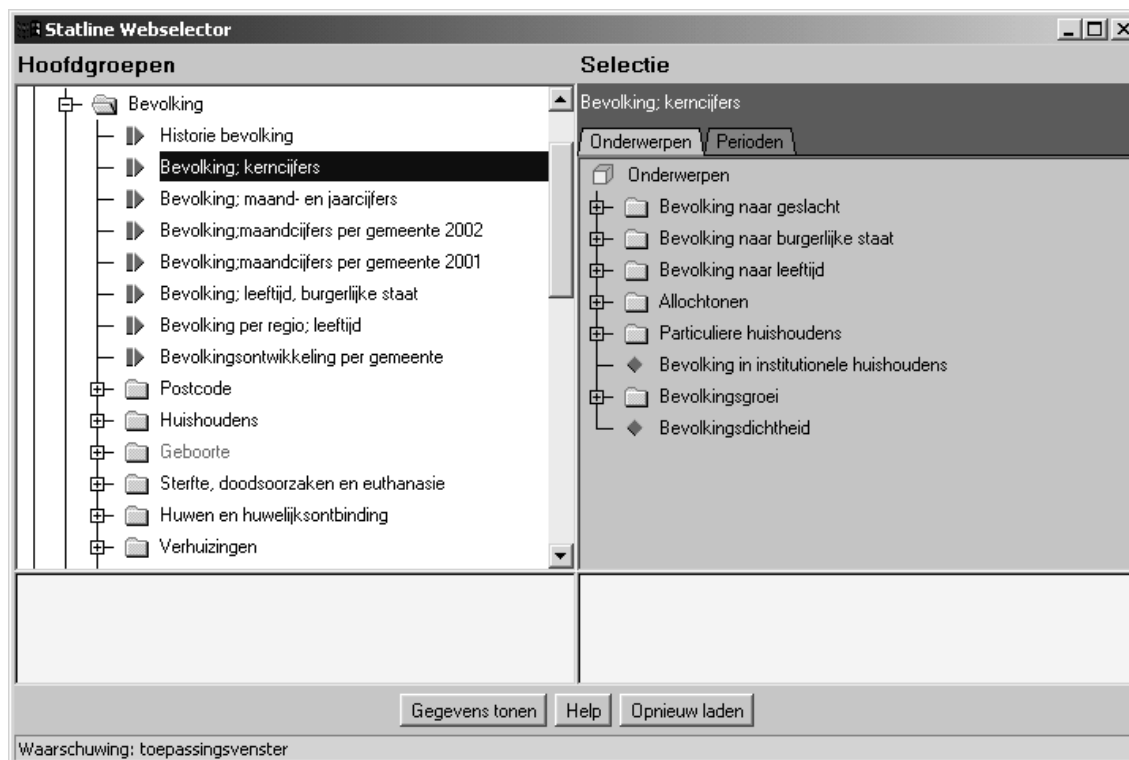
- Hoofdgroepen
 - Nieuwe tabellen
 - Mens en maatschappij
 - Arbeid, inkomen en sociale zekerheid
 - Bedrijfsleven
 - Overheid, politiek en bestuur
 - Macro-economie, geld- en kapitaalmarkt
 - Milieu en bodemgebruik
 - Nederland regionaal
 - Historische reeksen
 - Volkstellingen

Selectie

The 'Selectie' pane is currently empty.

At the bottom of the window, there are three buttons: 'Gegevens tonen', 'Help', and 'Opnieuw laden'. Below these buttons, a warning message reads: 'Waarschuwing: toepassingsvenster'.

3. Bevolking in StatLine

Geboorte, 1997–2001

Technische toelichting

De opgenomen gegevens over de *levendgeborenen* hebben betrekking op alle geboren die enig teken van leven hebben vertoond, ongeacht de zwangerschapsduur.

Het *totaal (leeftijdsspecifieke) vruchtbaarheidscijfer* (TFR) kan worden opgevat als het gemiddelde aantal kinderen dat een vrouw krijgt indien de in een bepaald jaar waargenomen leeftijds-specifieke vruchtbaarheidscijfers gedurende haar leven zouden gelden.

Een geboorte wordt als *wettig of echtelijk* aangeduid als de moeder op het moment van de geboorte wettig gehuwd is dan wel als zij wettig gehuwd is geweest én het kind is geboren binnen een periode van 307 dagen na de huwelijksontbinding. Alle andere geboorten worden *buitenechtelijk* genoemd. Het gaat bij buitenechtelijke geboorten dus om geboorten bij vrouwen die ongehuwd, verweduwd of gescheiden zijn.

Leeftijd is steeds berekend uit het verschil tussen het jaar van geboorte van het kind en dat van de moeder.

Tabel 1
Levendgeborenen, kerncijfers

	1997	1998	1999	2000	2001
<i>Levendgeborenen naar geslacht</i>					
Jongens	98 254	102 137	102 896	105 637	103 806
Meisjes	94 189	97 271	97 549	100 982	98 797
Totaal	192 443	199 408	200 445	206 619	202 603
<i>Levendgeborenen naar rangnummer uit de moeder</i>					
1e kinderen	89 322	93 876	93 815	95 972	93 695
2e kinderen	68 173	69 877	71 289	74 014	73 533
3e kinderen	24 238	24 970	24 840	25 685	24 896
4e of volgende kinderen	10 710	10 685	10 501	10 948	10 479
<i>Levendgeborenen naar legitimiteit</i>					
Echtelijk	155 580	157 969	154 853	155 080	147 495
Buitenechtelijk	36 863	41 439	45 592	51 539	55 108
<i>Naar leeftijd van de moeder</i>					
jonger dan 25 jaar	18 535	18 368	18 569	19 959	20 157
25–29 jaar	60 515	61 191	58 920	57 358	53 838
30–34 jaar	78 845	82 702	83 718	87 117	85 616
35 jaar of ouder	34 548	37 147	39 238	42 185	42 992
Enkele vruchtbaarheidsmaten					
Levendgeborenen per 1 000 inwoners	12,3	12,7	12,7	13,0	12,6
Levendgeborenen per 1 000 vrouwen van 15–49 jaar	48,5	50,4	50,8	52,4	51,3
<i>Totaal vruchtbaarheidscijfer (TFR)</i>					
1e kind	0,739	0,783	0,794	0,826	0,821
2e kind	0,546	0,562	0,577	0,604	0,606
3e kind	0,192	0,198	0,198	0,205	0,200
4e of volgende kinderen	0,085	0,085	0,083	0,087	0,083
Totaal	1,562	1,628	1,652	1,723	1,710
<i>Gemiddelde leeftijd van de moeder bij de geboorte van het kind naar rangnummer uit de moeder</i>					
1e kind	29,0	29,1	29,1	29,1	29,2
2e kind	31,0	31,2	31,3	31,4	31,6
3e kind	32,5	32,6	32,7	32,9	33,0
4e of volgende kinderen	34,3	34,3	34,5	34,7	34,7
Totaal	30,4	30,6	30,6	30,7	30,8

Tabel 2
Geboorten, enkel- en meervoudig

	1997	1998	1999	2000	2001
Enkelvoudige	186 701	193 052	193 924	200 172	196 109
Meervoudige	3 328	3 630	3 709	3 718	3 751
w.v.					
tweeling geboorten	3 245	3 556	3 634	3 639	3 695
w.v.					
twee jongens	1 068	1 180	1 156	1 203	1 204
één jongen en één meisje	1 134	1 233	1 348	1 335	1 335
twee meisjes	1 043	1 143	1 130	1 101	1 156
drie- of meervoudige geboorten	83	74	75	79	56
Totaal	190 029	196 682	197 633	203 890	199 860

Tabel 3
Levendgeborenen naar leeftijd van de moeder per 1 000 vrouwen in iedere leeftijd

	1997	1998	1999	2000	2001
15 jaar of jonger	0,4	0,4	0,4	0,5	0,5
16 jaar	1,2	1,3	1,5	1,6	1,6
17 jaar	2,6	2,9	3,5	3,7	4,7
18 jaar	5,8	5,8	6,4	7,6	8,3
19 jaar	11,7	11,9	13,4	14,0	14,7
15–19 jaar	4,4	4,5	5,2	5,5	5,9
20 jaar	18,6	19,4	18,8	20,4	20,8
21 jaar	24,8	25,1	26,7	28,2	27,6
22 jaar	31,8	31,2	33,1	35,6	36,0
23 jaar	41,7	41,3	40,4	44,5	43,6
24 jaar	50,8	52,6	52,7	55,6	55,1
20–24 jaar	34,2	34,4	34,6	36,9	36,6
25 jaar	64,4	66,3	67,7	69,3	66,8
26 jaar	77,8	80,8	82,9	85,0	83,8
27 jaar	95,7	97,9	99,1	103,2	99,9
28 jaar	114,8	118,3	116,6	118,9	117,5
29 jaar	128,5	132,5	132,2	133,4	132,3
25–29 jaar	97,0	100,9	101,6	103,9	101,7
30 jaar	138,2	144,5	142,7	147,4	142,9
31 jaar	137,8	144,9	144,3	147,9	143,4
32 jaar	128,7	135,3	137,9	141,8	139,5
33 jaar	114,3	120,6	122,8	127,5	126,8
34 jaar	96,7	102,5	104,3	110,4	111,5
30–34 jaar	122,9	129,3	130,4	135,2	132,9
35 jaar	78,7	82,7	86,4	92,1	92,8
36 jaar	60,2	65,6	67,0	70,7	72,7
37 jaar	45,5	48,1	49,8	53,7	54,8
38 jaar	32,1	34,0	35,6	38,5	39,6
39 jaar	22,9	23,4	24,8	26,9	27,7
35–39 jaar	48,3	51,1	53,1	56,5	57,4
40 jaar	15,5	16,2	17,0	18,8	18,5
41 jaar	9,5	10,1	10,9	11,4	11,6
42 jaar	5,5	6,3	6,4	6,5	7,4
43 jaar	3,0	2,9	3,5	3,8	3,7
44 jaar	1,5	1,7	1,6	1,9	1,9
40–44 jaar	7,1	7,6	8,0	8,6	8,8
45 jaar	0,7	0,7	0,9	1,0	0,8
46 jaar	0,4	0,4	0,3	0,3	0,5
47 jaar	0,2	0,1	0,2	0,2	0,1
48 jaar	0,1	0,2	0,1	0,0	0,1
49 jaar of ouder	0,2	0,1	0,1	0,1	0,1
45 jaar of ouder	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3
Totaal vruchtbaarheidscijfer (TFR)	1,6	1,6	1,7	1,7	1,7

Tabel 4
Levendgeborenen van wie ten minste één ouder in het buitenland is geboren, naar geboorteland van ouder(s) ¹⁾

	1997	1998	1999	2000	2001
<i>Werelddelen</i>					
Afrika	10 363	10 985	11 277	12 351	12 437
Amerika	8 154	8 424	8 670	9 037	9 249
Azië	5 180	5 666	5 729	6 249	6 391
Europa	15 495	15 829	15 814	16 668	16 425
Oceanië	533	458	496	439	444
Niet-westers	28 645	29 980	30 441	32 597	32 871
w.o.					
Nederlandse Antillen + Aruba	1 653	1 778	1 899	2 066	2 256
Marokko	6 329	6 692	6 855	7 544	7 486
Somalie	1 211	1 182	1 143	1 149	1 125
Suriname	4 585	4 556	4 685	4 762	4 715
Turkije	7 103	7 140	6 836	7 002	6 754
Westers	11 080	11 382	11 545	12 147	12 075
w.o.					
België	1 094	1 110	1 132	1 221	1 118
Duitsland	2 155	2 153	2 270	2 338	2 234
Indonesië	1 262	1 237	1 110	1 117	976
Verenigd Koninkrijk	977	1 022	1 013	1 030	1 057
Voormalig Joegoslavië	908	1 015	979	1 115	1 260
Totaal	39 725	41 362	41 986	44 744	44 946

¹⁾ Land van geboorte van de moeder. Indien de moeder in Nederland is geboren, wordt gerubriceerd naar het geboorteland van de vader.

Sterfte, 1997–2001

Technische toelichting

De cijfers over *sterfte* geven het aantal overledenen onder de geregistreerde bevolking van Nederland weer.

Bij het (*indirect*) *gestandaardiseerd sterftecijfer* zijn de effecten van de verschillen in de samenstelling van de bevolking naar leeftijd en geslacht tussen de diverse jaren uitgeschakeld. De gemiddelde bevolking naar leeftijd en geslacht van Nederland over 1990 heeft als standaardbevolking gediend.

Zuigelingensterfte betreft de sterfte van kinderen jonger dan 1 jaar (dus voor dat zij hun eerste verjaardag hebben bereikt).

Perinatale sterfte omvat de doodgeborenen na een zwangerschap van ten minste 28 weken (overeenkomstig de aanbeveling van de Wereld Gezondheidsorganisatie) en de overledenen binnen 1 week na de geboorte.

De cijfers betreffende de *levensverwachting* zijn afkomstig uit de periode-overlevingstafels. Deze geven aan, hoeveel van 100 000 pasgeboren jongens, resp. meisjes de leeftijd van ½, 1½, 2½ jaar, enz. zullen bereiken op basis van de sterfteverhoudingen, welke bij de bevolking gedurende een bepaalde periode zijn waargenomen. Aan de hand van deze gegevens kan ook voor elk geslacht en elke leeftijd worden berekend hoe groot de kans op overlijden vóór het bereiken van een volgende leeftijd is. Verder kan er per geslacht het aantal nog te verwachten levensjaren na het bereiken van een bepaalde leeftijd uit worden afgeleid.

Leeftijd is, tenzij uitdrukkelijk anders is aangegeven, steeds berekend als het verschil tussen het kalenderjaar van overlijden en dat van geboorte.

Tabel 1
Sterfte; kerncijfers

	1997	1998	1999	2000	2001
<i>Overledenen</i>					
Mannen	67 243	68 209	68 872	68 773	68 319
Vrouwen	68 540	69 273	71 615	71 754	72 058
Totaal	135 783	137 482	140 487	140 527	140 377
Per 1 000 inwoners	8,7	8,8	8,9	8,8	8,7
<i>Levensverwachting bij geboorte</i>					
Mannen	75,2	75,2	75,3	75,5	75,8
Vrouwen	80,6	80,7	80,4	80,6	80,7
<i>Gestandaardiseerde sterfte per 1 000 inwoners</i>					
Mannen	8,2	8,2	8,1	7,9	7,7
Vrouwen	8,0	7,9	8,1	8,0	7,9
Totaal	8,1	8,1	8,1	8,0	7,9
<i>Gemiddelde leeftijd bij overlijden</i>					
Mannen	71,7	71,7	71,9	71,9	72,0
Vrouwen	78,0	78,2	78,2	78,2	78,3
<i>Gemiddelde leeftijd achterblijvende partner</i>					
Mannen	70,5	70,8	70,6	71,0	71,1
Vrouwen	68,7	68,9	69,0	69,2	69,2
<i>Zuigelingensterfte</i>					
Totaal	968	1 035	1 048	1 059	1 088
Per 1 000 levendgeborenen	5,0	5,2	5,2	5,1	5,4
<i>Perinatale sterfte</i>					
Totaal	1 532	1 576	1 589	1 629	1 612
Per 1 000 geborenen	7,9	7,9	7,9	7,8	7,9

Tabel 2
Overledenen naar geslacht en leeftijd

	1997		1998		1999		2000		2001	
	mannen	vrouwen	mannen	vrouwen	mannen	vrouwen	mannen	vrouwen	mannen	vrouwen
0- 4 jaar	658	518	735	502	680	572	698	564	733	550
5- 9 jaar	89	53	79	46	88	54	77	60	75	42
10-14 jaar	84	54	70	46	76	62	80	55	86	66
15-19 jaar	185	99	219	98	211	97	222	108	206	106
20-24 jaar	321	138	340	109	321	132	341	136	294	119
25-29 jaar	445	236	427	193	410	193	337	180	357	154
30-34 jaar	548	307	526	286	495	297	492	279	505	293
35-39 jaar	712	470	608	447	711	506	666	492	668	480
40-44 jaar	1 010	755	1 036	771	1 044	798	1 062	764	998	741
45-49 jaar	1 563	1 158	1 560	1 122	1 585	1 199	1 600	1 260	1 606	1 199
50-54 jaar	2 433	1 608	2 647	1 744	2 657	1 811	2 701	1 791	2 605	1 815
55-59 jaar	3 181	1 900	3 097	1 883	3 284	1 979	3 444	2 038	3 549	2 244
60-64 jaar	4 601	2 589	4 799	2 641	4 649	2 646	4 589	2 675	4 496	2 680
65-69 jaar	7 255	4 052	7 318	3 983	7 118	4 023	6 823	3 907	6 602	3 778
70-74 jaar	9 719	6 169	9 562	6 108	9 467	6 221	9 405	6 056	9 458	6 082
75-79 jaar	11 315	8 975	11 664	9 230	12 182	9 718	11 913	9 487	11 610	9 539
80-84 jaar	10 754	12 245	10 656	12 067	10 513	12 053	11 109	12 636	11 226	12 674
85-89 jaar	7 671	13 619	7 942	13 961	8 203	14 399	8 229	14 441	8 152	14 388
90-94 jaar	3 563	9 624	3 799	9 899	3 970	10 439	3 808	10 466	3 910	10 498
95 jaar of ouder	1 136	3 971	1 125	4 137	1 208	4 416	1 177	4 359	1 183	4 610
Totaal	67 243	68 540	68 209	69 273	68 872	71 615	68 773	71 754	68 319	72 058

per 1 000 mannen resp. vrouwen in iedere leeftijdsgroep

0- 4 jaar	1,3	1,1	1,5	1,1	1,4	1,2	1,4	1,2	1,4	1,1
5- 9 jaar	0,2	0,1	0,2	0,1	0,2	0,1	0,2	0,1	0,1	0,1
10-14 jaar	0,2	0,1	0,1	0,1	0,2	0,1	0,2	0,1	0,2	0,1
15-19 jaar	0,4	0,2	0,5	0,2	0,4	0,2	0,5	0,2	0,4	0,2
20-24 jaar	0,6	0,3	0,7	0,2	0,7	0,3	0,7	0,3	0,6	0,2
25-29 jaar	0,7	0,4	0,7	0,3	0,7	0,3	0,6	0,3	0,7	0,3
30-34 jaar	0,8	0,5	0,8	0,4	0,7	0,5	0,7	0,4	0,8	0,5
35-39 jaar	1,1	0,8	0,9	0,7	1,1	0,8	1,0	0,8	1,0	0,7
40-44 jaar	1,7	1,3	1,7	1,3	1,7	1,3	1,7	1,3	1,6	1,2
45-49 jaar	2,7	2,1	2,7	2,0	2,8	2,1	2,8	2,2	2,7	2,1
50-54 jaar	4,5	3,1	4,7	3,2	4,5	3,2	4,5	3,1	4,5	3,2
55-59 jaar	7,8	4,8	7,3	4,6	7,5	4,7	7,7	4,7	7,2	4,7
60-64 jaar	13,3	7,3	13,6	7,3	12,9	7,2	12,4	7,1	11,9	7,0
65-69 jaar	23,9	11,8	23,9	11,7	23,1	11,8	22,0	11,5	21,1	11,1
70-74 jaar	39,9	19,6	39,1	19,6	38,3	20,0	37,2	19,3	36,8	19,3
75-79 jaar	65,4	34,0	64,4	33,7	65,3	34,5	63,8	34,0	61,6	34,4
80-84 jaar	109,2	64,3	108,8	64,0	107,0	64,3	106,4	64,6	102,3	62,5
85-89 jaar	170,5	117,6	171,7	118,1	171,6	119,6	169,9	119,4	166,3	118,0
90-94 jaar	255,9	206,2	267,5	205,8	278,9	211,4	264,0	208,3	265,7	207,0
95 jaar of ouder	403,3	344,7	388,9	348,5	408,9	360,4	400,7	345,0	400,2	351,2
Totaal	8,7	8,6	8,7	8,7	8,8	8,9	8,7	8,9	8,6	8,9

Tabel 3
Aantal te verwachten levensjaren naar geslacht en leeftijd volgens de overlevingstafels

	1997		1998		1999		2000		2001	
	mannen	vrouwen	mannen	vrouwen	mannen	vrouwen	mannen	vrouwen	mannen	vrouwen
Bij de geboorte	75,2	80,6	75,2	80,7	75,3	80,5	75,5	80,6	75,8	80,7
0,5 jaar	75,0	80,4	75,1	80,5	75,2	80,3	75,4	80,4	75,7	80,6
5,5 jaar	70,2	75,5	70,2	75,6	70,4	75,4	70,6	75,6	70,8	75,7
10,5 jaar	65,2	70,5	65,3	70,7	65,4	70,5	65,6	70,6	65,9	70,7
15,5 jaar	60,3	65,6	60,4	65,7	60,5	65,5	60,7	65,6	61,0	65,8
20,5 jaar	55,4	60,7	55,5	60,8	55,6	60,6	55,8	60,7	56,1	60,8
25,5 jaar	50,6	55,8	50,7	55,8	50,8	55,7	51,0	55,8	51,3	55,9
30,5 jaar	45,8	50,9	45,9	50,9	46,0	50,8	46,2	50,9	46,4	51,0
35,5 jaar	41,0	46,0	41,0	46,0	41,1	45,9	41,3	46,0	41,6	46,1
40,5 jaar	36,2	41,2	36,2	41,2	36,4	41,1	36,5	41,2	36,8	41,3
45,5 jaar	31,5	36,4	31,6	36,5	31,7	36,4	31,9	36,5	32,1	36,5
50,5 jaar	26,9	31,8	27,0	31,9	27,1	31,8	27,3	31,9	27,6	31,9
55,5 jaar	22,6	27,3	22,6	27,4	22,8	27,3	22,9	27,4	23,2	27,4
60,5 jaar	18,4	23,0	18,5	23,0	18,6	22,9	18,8	23,0	19,0	23,1
65,5 jaar	14,7	18,8	14,7	18,8	14,8	18,7	15,0	18,8	15,2	18,9
70,5 jaar	11,4	14,9	11,4	14,9	11,5	14,8	11,6	14,9	11,7	14,9
75,5 jaar	8,6	11,3	8,6	11,3	8,6	11,2	8,7	11,3	8,8	11,3
80,5 jaar	6,3	8,2	6,3	8,2	6,3	8,1	6,3	8,1	6,4	8,2
85,5 jaar	4,6	5,7	4,5	5,7	4,5	5,6	4,6	5,6	4,6	5,7
90,5 jaar	3,3	3,8	3,2	3,9	3,1	3,8	3,2	3,8	3,2	3,8

Tabel 4
Doodgeborenen en perinatale sterfte

	1997	1998	1999	2000	2001
<i>absoluut</i>					
<i>Zwangerschapsduur 28 weken of meer</i>					
Doodgeboorte	985	970	944	1 000	996
Perinatale sterfte	1 532	1 576	1 589	1 629	1 612
<i>Zwangerschapsduur 24 weken of meer</i>					
Doodgeboorte	1 279	1 271	1 263	1 253	1 258
Perinatale sterfte	1 826	1 877	1 908	1 882	1 874
<i>per 1 000 geboren</i>					
<i>Zwangerschapsduur 28 weken of meer</i>					
Doodgeboorte	5,1	4,8	4,7	4,8	4,9
Perinatale sterfte	7,9	7,9	7,9	7,8	7,9
<i>Zwangerschapsduur 24 weken of meer</i>					
Doodgeboorte	6,6	6,3	6,3	6,0	6,2
Perinatale sterfte	9,4	9,4	9,5	9,0	9,2

Technische toelichting

De gegevens over de *bevolking*, met uitzondering van asielzoekers, hebben betrekking op personen die in de basisadministratie van de Nederlandse gemeenten als ingezetene zijn opgenomen (de 'de jure' bevolking). In principe wordt iedereen die voor onbepaalde tijd in Nederland woonachtig is, opgenomen in de basisadministratie van de gemeente waar men woont resp. waar men de meeste malen overnacht (de gemeente van inschrijving of woongemeente). De gegevens van een individu vormen tezamen een *persoonslijst*.

Geborenen worden geteld naar de gemeente waar de moeder (eventueel de vader) als ingezetene is ingeschreven. De opgenomen gegevens over de *levendgeborenen* hebben betrekking op alle bij de gemeente aangegeven geboren die enig teken van leven hebben vertoond, ongeacht de zwangerschapsduur. Daar waar levendgeborenen worden onderscheiden naar *rangnummer* wordt, tenzij uitdrukkelijk anders vermeld, bedoeld het rangnummer van de levendgeborene uit de moeder (en dus niet dat uit het bestaande huwelijk).

Een kind wordt *buitenechtelijk* genoemd als de moeder op het moment van de bevalling niet gehuwd is of als ze uiterlijk 307 dagen vóór de bevalling verweduwd of gescheiden is.

Overledenen worden eveneens geteld naar de gemeente van inschrijving en niet naar de gemeente van overlijden. De vermelde *leeftijd* is, met uitzondering van de overleden kinderen beneden 1 jaar, het verschil tussen het kalenderjaar van overlijden en dat van geboorte.

De statistiek van de *buitenlandse migratie* heeft betrekking op alle personen die aangifte doen van het feit dat zij zich in Nederland vestigen of Nederland verlaten.

Immigranten zijn zij voor wie de verwachte verblijfsduur in Nederland in het halfjaar volgend op de vestiging ten minste vier maanden bedraagt. Voor de emigratie geldt dat de verwachte verblijfsduur in het buitenland in het jaar volgend op het vertrek ten minste acht maanden bedraagt.

Administratieve correcties worden gevormd door de opnemingen in respectievelijk afvoeringen uit de gemeentelijke persoonsregisters anders dan door geboorte, sterfte, vestiging, vertrek of gemeentegrenswijzigingen. Het grootste deel van de administratieve correcties betreft de verwerking van óf het vertrek van personen die deze gebeurtenis niet hebben gemeld bij de gemeentelijke autoriteiten óf de hervestiging die daarna plaatsvindt.

Onder *binnenlandse migratie* wordt verstaan iedere woonplaatswisseling binnen Nederland die leidt tot verandering van gemeente van inschrijving. Veranderingen van inschrijvingsgemeente die in verband met grenswijziging tussen, respectievelijk samenvoeging van, gemeenten in de bevolkingsadministratie worden geregistreerd, worden niet als binnenlandse migratie beschouwd.

Verhuizingen binnen een gemeente behoren tot de statistiek van de *binnengemeentelijke verhuizingen*.

De gegevens over de *huwelijksluiting* zijn geteld naar de gemeente waar de huwelijksvoltrekking voor de ambtenaar van de burgerlijke stand heeft plaatsgehad en hebben betrekking op huwelijken waarvan ten minste één der huwelijkspartners als ingezetene in de basisadministratie van een Nederlandse gemeente is opgenomen, ongeacht het land waar het huwelijk is gesloten.

Per 1 januari 1998 is in Nederland het *geregistreerd partnerschap* ingevoerd. De registratie van het partnerschap in de gemeentelijke basisadministratie (GBA) is mogelijk voor paren van gelijk en van verschillend geslacht.

Echtscheidingen betreffen de door een rechter uitgesproken echtscheidingsvonnissen en hebben betrekking op echtscheidingen waarvan ten minste één van de betrokkenen als ingezetene in de basisadministratie van een Nederlandse gemeente is opgenomen, ongeacht het land waar het huwelijk is ontbonden. De datum van echtscheiding is de datum waarop dit vonnis bij de burgerlijke stand wordt ingeschreven. Voor huwelijken die in Nederland zijn gesloten is dat de burgerlijke stand in de gemeente waar het huwelijk werd voltrokken. Huwelijken die in het buitenland zijn gesloten en in Nederland zijn geregistreerd, kunnen in Nederland worden ontbonden door inschrijving van het echtscheidingsvonnis in het echtscheidingsregister van de gemeente 's-Gravenhage.

Asielzoekers zijn mensen die om uiteenlopende redenen hun land hebben verlaten om in een ander land, bijvoorbeeld Nederland, bescherming of asiel te zoeken. Het aantal individuele asielaanvragen wordt geregistreerd door het Ministerie van Justitie, de bron voor de in de tabel vermelde cijfers. De asielzoekers in een bepaald jaar worden niet allen ook als immigrant in dat jaar geteld. Voor dat laatste is immers inschrijving in een gemeentelijke basisadministratie vereist. Asielzoekers worden niet direct na aankomst als immigrant ingeschreven in de gemeentelijke basisadministratie (GBA). Voor degenen die in de centrale opvang zitten, gebeurt dit pas als zij 'statushouder' zijn geworden, of langer dan een jaar in een opvangcentrum verblijven. Degenen die buiten de centrale opvang onderdak hebben, worden ingeschreven mits zij rechtmatig in Nederland verblijven. Nadat het CBS bericht van inschrijving in de GBA heeft ontvangen, wordt de (voormalige) asielzoeker als immigrant opgenomen.

Ten slotte wordt nog vermeld dat door middel van een voetnoot per tabel wordt aangegeven welke cijfers een voorlopig karakter dragen en welke definitief zijn.

Tabel 1
Bevolking, stand en dynamiek

	Levend- geborenen	Over- ledenen	Buitenlandse migratie		Totale bevolkings- groei ²⁾	Aantal inwoners aan het einde van het jaar / de maand	Binnen- landse migratie	Binnen- gemeentelijk verhuisde personen	Huwelijks- sluitingen	Partner- schaps- registraties	Echt- scheidings
			Immigratie	Emigratie ¹⁾							
1997	192 443	135 783	109 860	81 973	87 085	15 654 192	633 356	1 106 833	85 059		33 740
1998	199 408	137 482	122 407	79 289	106 033	15 760 225	665 795	1 108 216	86 956	4 626	32 459
1999	200 445	140 487	119 151	78 779	103 725	15 863 950	637 394	1 058 308	89 428	3 256	33 571
2000	206 619	140 527	132 850	78 977	123 125	15 987 075	614 097	972 256	88 074	2 922	34 650
2001	202 603	140 377	133 404	82 566	118 210	16 105 285	610 163	942 457	82 091	3 377	37 104
januari	17 344	13 102	11 772	7 920	8 094	15 995 169	53 639	83 856	3 480	171	3 401
februari	15 334	11 115	10 209	5 773	8 655	16 003 824	44 949	73 177	3 385	163	2 969
maart	16 834	12 572	10 588	7 217	7 633	16 011 457	48 404	81 668	4 474	171	3 243
april	15 679	11 557	9 724	5 601	8 245	16 019 702	41 362	69 052	5 860	147	2 849
mei	17 537	12 059	10 669	6 187	9 960	16 029 662	47 371	80 843	9 981	192	3 296
juni	17 050	11 420	10 096	6 883	8 843	16 038 505	48 147	79 605	11 688	159	3 121
juli	17 942	11 185	12 166	8 440	10 483	16 048 988	57 530	73 625	7 602	201	3 194
augustus	17 726	11 113	14 633	7 970	13 276	16 062 264	63 250	80 626	10 402	270	3 023
september	17 147	10 706	13 109	6 472	13 078	16 075 342	52 704	73 310	10 594	375	2 984
oktober	17 556	11 523	12 332	7 226	11 139	16 086 481	55 907	85 892	6 155	493	3 525
november	16 345	11 391	10 536	6 256	9 234	16 095 715	50 755	83 161	4 226	546	3 116
december	16 109	12 634	7 570	6 621	9 570	16 105 285	46 145	77 642	4 244	489	2 383
2002											
januari	17 176	13 970	10 957	7 640	6 523	16 111 808	56 698	90 129	3 970	598	3 082
februari	15 574	11 709	9 502	5 805	7 562	16 119 370	46 875	76 162	5 068	606	2 881
maart	16 937	13 450	9 398	7 310	5 575	16 124 945	52 142	79 988	4 593	671	2 881
april	16 402	12 405	9 760	8 121	5 636	16 130 581	48 269	86 315	6 241	667	2 738
mei	16 962	11 433	8 393	6 800	7 122	16 137 703	45 638	77 391	10 695	689	2 553
juni	16 613	11 352	10 024	8 736	6 549	16 144 252	53 936	87 421	12 491	677	3 041
juli	17 418	11 109	10 561	9 959	6 911	16 151 163	56 901	84 723	7 401	683	2 887
augustus	18 504	11 584	12 424	9 155	9 585	16 161 352	63 020	79 844	9 303	701	2 745
september	17 494	10 352	13 066	9 321	10 772	16 172 239	62 502	82 351	11 646	689	2 705
oktober	17 173	11 171	12 099	8 189	9 912	16 182 151	49 167	75 621	7 850	787	2 915

¹⁾ Inclusief saldo administratieve correcties.²⁾ Inclusief het verschil tussen het officieel vastgestelde en het berekende inwonertal (overige correcties).

N.B. De cijfers die betrekking hebben op 2001 en eerder, zijn definitief. De overige cijfers zijn voorlopig.

Tabel 2
Levendgeborenen naar legitimiteit en rangnummer (uit de moeder)

	Eerste kinderen	Tweede kinderen	Derde kinderen	Vierde of volgende kinderen	Totaal	w.o. niet-echtelijk	
						totaal	w.o. eerste kinderen
1997	89 322	68 173	24 238	10 710	192 443	36 863	23 410
1998	93 876	69 877	24 970	10 685	199 408	41 439	26 691
1999	93 815	71 289	24 840	10 501	200 445	45 592	29 165
2000	95 972	74 014	25 685	10 948	206 619	51 539	32 365
2001	93 695	73 533	24 896	10 479	202 603	55 108	34 185
januari	8 155	6 170	2 088	931	17 344	4 614	2 963
februari	7 135	5 524	1 844	831	15 334	4 160	2 648
maart	7 634	6 182	2 146	872	16 834	4 328	2 635
april	7 017	5 791	2 037	834	15 679	4 202	2 593
mei	7 771	6 572	2 246	948	17 537	4 635	2 792
juni	7 765	6 264	2 110	911	17 050	4 542	2 747
juli	8 370	6 550	2 154	868	17 942	4 920	3 027
augustus	8 227	6 389	2 211	899	17 726	4 774	2 974
september	8 081	6 227	2 001	838	17 147	4 698	2 906
oktober	8 178	6 336	2 131	911	17 556	4 916	3 086
november	7 715	5 874	1 935	821	16 345	4 703	2 934
december	7 647	5 654	1 993	815	16 109	4 616	2 880
2002							
januari	7 958	6 276	2 093	849	17 176	4 798	2 963
februari	7 153	5 667	1 899	855	15 574	4 500	2 836
maart	7 526	6 369	2 206	836	16 937	4 814	2 939
april	7 122	6 246	2 190	844	16 402	4 514	2 681
mei	7 621	6 460	2 086	795	16 962	4 927	3 020
juni	7 535	6 137	2 101	840	16 613	4 805	2 936
juli	8 088	6 392	2 087	851	17 418	5 066	3 109
augustus	8 571	6 679	2 323	931	18 504	5 417	3 352
september	8 261	6 216	2 141	876	17 494	5 134	3 198
oktober	8 035	6 218	2 099	821	17 173	5 143	3 249

N.B. De cijfers die betrekking hebben op 2001 en eerder, zijn definitief. De overige cijfers zijn voorlopig.

Tabel 3
Overledenen naar leeftijd en geslacht

	0–19 jaar		20–39 jaar		40–59 jaar		60–79 jaar		80–89 jaar		90+ jaar		Totaal		w.o. beneden 1 jaar ¹⁾	
	M	V	M	V	M	V	M	V	M	V	M	V	M	V	M	V
1997	1 016	724	2 026	1 151	8 187	5 421	32 890	21 785	18 425	25 864	4 699	13 595	67 243	68 540	541	427
1998	1 103	692	1 901	1 035	8 340	5 520	33 343	21 962	18 598	26 028	4 924	14 036	68 209	69 273	613	422
1999	1 055	785	1 937	1 128	8 570	5 787	33 416	22 608	18 716	26 452	5 178	14 855	68 872	71 615	563	485
2000	999	761	1 740	1 006	8 204	5 552	30 974	20 245	20 619	26 733	6 237	17 457	68 773	71 754	582	477
2001	1 100	764	1 824	1 046	8 758	5 999	32 166	22 079	19 378	27 062	5 093	15 108	68 319	72 058	615	473
januari	113	83	173	98	744	525	2 766	2 009	1 842	2 596	541	1 612	6 179	6 923	58	45
februari	96	57	123	74	632	443	2 523	1 704	1 587	2 108	469	1 299	5 430	5 685	49	39
maart	88	63	143	88	779	547	2 938	1 906	1 724	2 417	513	1 366	6 185	6 387	50	44
april	84	48	142	89	709	475	2 678	1 770	1 685	2 195	449	1 233	5 747	5 810	45	29
mei	95	67	151	96	774	513	2 820	1 785	1 666	2 322	442	1 328	5 948	6 111	54	49
juni	92	68	152	83	690	487	2 685	1 737	1 523	2 243	434	1 226	5 576	5 844	52	42
juli	99	65	154	76	638	459	2 576	1 749	1 541	2 197	375	1 256	5 383	5 802	59	35
augustus	91	75	134	91	788	492	2 465	1 772	1 485	2 146	373	1 201	5 336	5 777	45	45
september	80	56	165	83	725	522	2 402	1 787	1 428	2 048	328	1 082	5 128	5 578	49	37
oktober	89	69	181	82	749	540	2 652	1 882	1 588	2 166	402	1 123	5 661	5 862	50	47
november	83	55	174	79	721	483	2 697	1 854	1 583	2 184	352	1 126	5 610	5 781	49	25
december	90	58	132	107	809	513	2 964	2 124	1 726	2 440	415	1 256	6 136	6 498	55	36
2002																
januari	97	64	146	90	808	559	2 986	2 130	2 036	2 725	611	1 718	6 684	7 286	51	34
februari	76	80	151	91	640	502	2 587	1 690	1 702	2 287	507	1 396	5 663	6 046	45	50
maart	88	61	156	97	751	539	2 914	2 066	1 950	2 705	515	1 608	6 374	7 076	57	39
april	82	59	162	96	734	516	2 897	1 833	1 816	2 335	450	1 425	6 141	6 264	46	37
mei	92	45	147	76	722	471	2 608	1 815	1 615	2 202	382	1 258	5 566	5 867	41	25
juni	89	62	154	94	717	486	2 609	1 757	1 623	2 152	399	1 210	5 591	5 761	43	35
juli	79	56	161	79	690	478	2 512	1 712	1 554	2 196	398	1 194	5 394	5 715	44	31
augusuts	110	71	173	81	695	549	2 591	1 760	1 622	2 284	387	1 261	5 578	6 006	59	36
september	94	73	140	73	695	486	2 399	1 674	1 330	1 958	340	1 090	4 998	5 354	54	50
oktober	100	67	118	81	740	529	2 600	1 796	1 560	2 110	373	1 097	5 491	5 680	68	47

¹⁾ Leeftijd op de laatste verjaardag.

N.B. De cijfers die betrekking hebben op 2001 en eerder, zijn definitief. De overige cijfers zijn voorlopig.

Tabel 4
Buitenlandse migratie naar geboorteland

	Totaal ¹⁾	Werelddelen					Landen							
		Europa	Amerika	Azië	Afrika	Oceanië	EU-landen						Afghani- stan	
							Nederland	België	Duitsland	Frankrijk	Verenigd Koninkrijk	Overige EU-landen		
<i>Immigratie ²⁾</i>														
1997	109 860	56 719	15 736	22 016	14 527	862	22 715	2 244	5 548	1 807	4 454	5 726	3 664	
1998	122 407	60 703	20 504	24 116	16 044	1 040	25 984	2 337	5 466	1 986	4 481	6 159	3 936	
1999	119 151	61 522	19 946	21 557	14 921	1 204	24 974	2 360	5 193	1 952	4 780	6 572	5 506	
2000	132 850	66 921	22 428	24 340	17 823	1 338	23 817	2 244	5 150	2 030	5 564	6 813	4 610	
2001	133 404	65 715	20 331	25 046	20 853	1 459	23 150	2 106	5 103	1 982	5 515	6 860	4 473	
januari	11 772	6 110	1 731	2 053	1 748	130	2 205	216	448	196	500	644	409	
februari	10 209	4 962	1 337	2 090	1 721	99	1 470	151	380	156	413	569	405	
maart	10 588	5 204	1 492	2 109	1 678	105	1 631	141	372	144	461	567	420	
april	9 724	4 673	1 285	1 919	1 714	133	1 563	129	364	133	428	409	375	
mei	10 669	5 103	1 439	2 180	1 790	157	1 715	165	398	137	449	553	440	
juni	10 096	4 941	1 564	1 967	1 508	116	1 960	149	372	126	413	438	435	
juli	12 166	5 919	2 435	2 142	1 551	119	2 842	176	427	139	443	482	430	
augustus	14 633	7 206	3 047	2 332	1 901	147	2 886	256	556	199	664	699	345	
september	13 109	6 498	2 017	2 545	1 935	114	1 984	202	602	279	552	815	289	
oktober	12 332	6 235	1 553	2 323	2 098	123	1 944	219	531	193	532	765	357	
november	10 536	5 173	1 325	2 024	1 880	134	1 611	169	376	192	415	568	317	
december	7 570	3 691	1 106	1 362	1 329	82	1 339	133	277	88	245	351	251	
2002														
januari	10 957	5 515	1 483	2 004	1 835	120	2 035	217	412	170	394	592	367	
februari	9 502	4 802	1 300	1 550	1 713	135	1 499	168	336	162	383	579	250	
maart	9 398	4 723	1 243	1 616	1 681	135	1 539	177	416	156	391	531	243	
april	9 760	4 606	1 323	1 795	1 933	103	1 492	149	378	133	347	458	270	
mei	8 393	4 116	1 096	1 439	1 634	107	1 618	152	285	86	306	434	186	
juni	10 024	4 680	1 422	1 806	1 999	116	1 924	151	371	102	326	442	275	
juli	10 561	5 192	1 890	1 714	1 665	100	2 404	168	379	114	364	452	242	
augustus	12 424	6 174	2 603	1 738	1 775	132	2 787	212	482	129	452	566	227	
september	13 066	6 680	1 906	2 118	2 249	112	2 245	224	681	248	506	818	199	
oktober	12 099	5 864	1 586	2 459	2 089	98	1 655	198	555	253	443	789	241	
<i>Emigratie (inclusief saldo administratieve correcties)</i>														
1997	81 973	58 535	9 701	6 889	6 089	774	37 849	1 293	4 336	1 095	3 748	4 154	56	
1998	79 289	56 717	8 948	7 065	5 835	717	35 778	1 371	4 322	1 216	3 973	4 430	109	
1999	78 779	55 853	9 055	7 054	5 997	818	35 785	1 331	4 119	1 230	3 643	4 397	204	
2000	78 977	57 041	8 333	6 834	5 935	834	37 414	1 375	3 980	1 268	3 353	4 489	214	
2001	82 566	58 881	8 673	7 229	6 922	861	39 380	1 412	3 864	1 296	3 094	4 485	267	
januari	7 920	5 467	921	666	780	86	3 827	141	286	85	244	360	39	
februari	5 773	4 174	477	488	566	68	2 637	101	290	89	218	380	20	
maart	7 217	5 011	747	743	656	60	3 431	115	276	100	276	338	16	
april	5 601	4 131	521	477	426	46	2 838	86	310	69	204	293	25	
mei	6 187	4 378	644	598	512	55	2 772	113	300	121	266	361	29	
juni	6 883	4 794	910	557	549	73	3 098	111	315	97	254	452	17	
juli	8 440	6 274	893	633	558	82	4 107	147	420	206	364	577	32	
augustus	7 970	5 868	787	622	616	77	4 037	148	377	143	285	415	20	
september	6 472	4 751	616	535	487	83	3 210	116	297	124	257	319	—4	
oktober	7 226	5 012	720	757	663	74	3 346	117	358	95	234	360	32	
november	6 256	4 313	740	567	557	79	2 958	119	289	69	236	270	25	
december	6 621	4 708	697	586	552	78	3 119	98	346	98	256	360	16	
2002														
januari	7 640	5 207	818	849	670	97	3 589	121	355	108	283	335	32	
februari	5 805	4 149	695	476	420	64	2 758	113	261	79	214	305	23	
maart	7 310	5 060	732	794	659	65	3 257	114	340	115	328	387	32	
april	8 121	5 505	932	814	782	86	3 601	120	360	87	275	472	20	
mei	6 800	4 722	707	703	592	76	2 955	107	343	105	317	431	31	
juni	8 736	6 185	1 106	750	599	96	3 930	160	414	160	348	626	24	
juli	9 959	6 866	1 231	916	837	108	4 236	158	484	220	434	618	30	
augustus	9 155	6 602	999	794	674	83	4 415	146	403	158	389	470	40	
september	9 321	6 401	925	1 024	873	97	4 256	143	393	123	370	445	40	
oktober	8 189	5 518	840	918	820	92	3 576	109	374	118	268	432	32	

¹⁾ Inclusief geboorteland onbekend.

²⁾ Inclusief in Nederlandse asielzoekerscentra geboren kinderen.

N.B. De cijfers die betrekking hebben op 2001 en eerder zijn definitief. De overige cijfers zijn voorlopig.

Angola	China	Indonesië	Irak	Iran	Marokko	Nederlandse Antillen + Aruba	Polen	Suriname	Turkije	VS van Amerika	Voormalig Joegoslavië	Voormalige Sovjet Unie
350	1 788	1 357	6 130	1 689	4 894	4 751	1 478	3 555	6 291	3 151	1 818	2 162
337	1 942	1 858	7 372	1 146	5 535	7 590	1 682	4 603	5 460	3 411	1 682	2 660
688	1 850	1 749	3 346	1 144	4 670	8 813	1 168	3 205	4 817	3 488	4 133	2 975
1 248	2 632	1 931	4 445	1 733	4 482	10 167	1 871	3 601	5 393	3 538	4 780	6 104
1 907	3 647	2 021	3 119	2 171	5 235	8 310	2 189	3 572	5 993	3 214	3 248	6 183
150	194	131	378	182	463	667	196	290	549	294	345	495
148	247	135	372	172	452	456	237	265	481	208	318	498
141	261	134	365	202	359	532	200	276	479	228	311	651
147	321	133	237	146	488	472	150	259	450	204	318	545
159	252	170	301	169	560	526	216	302	518	225	263	436
144	199	118	215	183	372	695	127	247	411	244	228	475
116	271	207	216	180	292	1 313	130	371	371	321	251	442
128	347	247	258	178	605	1 591	201	345	669	461	216	479
117	550	284	198	185	514	758	219	381	632	331	239	530
174	419	197	221	222	485	528	192	319	531	237	302	669
279	370	174	217	194	397	416	197	286	527	255	250	586
204	216	91	141	158	248	356	124	231	375	206	207	377
226	266	171	195	210	426	461	214	286	482	328	213	514
225	226	109	169	157	355	318	199	235	476	289	208	520
255	260	140	163	137	382	386	181	237	503	202	184	383
321	292	119	187	128	484	388	206	311	539	214	193	467
308	172	110	126	93	395	305	192	248	370	175	135	351
355	237	143	166	163	461	383	153	263	467	266	159	393
228	273	204	121	120	347	885	162	335	427	230	125	387
287	252	190	107	101	422	1 339	190	371	573	339	160	377
392	541	248	99	135	589	618	267	321	676	414	167	452
347	645	271	128	115	511	443	273	305	648	307	178	484
151	592	1 011	257	465	1 711	2 905	654	2 228	2 637	2 494	1 122	538
113	532	929	373	349	1 466	2 385	725	1 784	2 210	2 546	774	596
88	544	870	720	339	1 432	2 646	662	1 630	1 860	2 557	938	493
91	502	852	633	318	1 105	2 443	728	1 273	1 158	2 489	1 263	667
96	536	793	910	389	1 103	2 909	762	1 146	1 286	2 517	1 120	726
13	77	69	77	33	95	284	51	151	164	265	136	65
6	30	56	85	21	51	165	67	46	80	155	107	53
16	50	68	58	32	124	263	61	162	118	172	150	51
7	28	37	34	24	42	168	50	55	79	160	76	36
8	43	70	66	33	107	223	52	87	117	174	86	69
8	47	50	65	48	129	268	43	95	129	305	76	84
10	51	66	68	18	97	270	61	53	98	354	81	55
5	40	88	79	26	117	244	58	86	107	254	102	59
2	39	71	72	26	61	249	84	65	88	145	54	59
3	55	77	126	60	110	257	110	147	126	157	89	55
7	30	64	75	36	89	282	42	116	84	172	88	72
11	46	77	105	32	81	236	83	83	96	204	75	68
16	73	125	135	51	102	306	66	131	107	188	71	57
-5	31	54	116	29	63	291	58	83	91	182	93	60
21	57	71	173	27	107	250	63	136	122	146	110	83
24	58	75	155	34	163	340	41	193	154	219	138	97
10	84	88	122	35	84	213	43	120	98	179	130	76
14	51	110	123	41	107	329	98	132	118	355	99	88
27	82	107	128	38	171	409	91	187	151	352	152	153
19	86	100	126	55	99	323	68	138	124	286	149	127
19	128	150	139	60	120	318	65	188	157	173	158	107
33	137	102	168	83	112	289	72	129	139	191	141	105

Tabel 5
Asielaanvragen naar land van nationaliteit

	Totaal	w.o.											
		Afghanistan	Angola	Bosnië-Herzegovina	China	Guinee	Irak	Iran	Servië en Montenegro	Sierra Leone	Somalië	Sri Lanka	Turkije
1997	34 443	5 920	373	1 968	1 158	120	9 641	1 253	1 652	390	1 280	1 497	1 135
1998	45 217	7 118	608	3 769	916	338	8 300	1 680	4 288	482	2 775	1 049	1 222
1999	42 729	4 400	1 585	1 169	1 246	526	3 703	1 527	7 125	1 280	2 731	856	1 490
2000	43 559	5 032	2 181	1 637	1 393		2 747	2 530	3 813	2 004	2 095	972	2 246
2001	32 579	3 627	4 113	1 026	706	1 467	1 329	1 522	913	2 410	1 100	682	1 400
januari	3 697	342	350	211	96	161	214	310	106	207	135	76	174
februari	2 805	254	195	191	86	140	139	172	59	204	85	42	154
maart	3 086	358	353	139	59	139	171	125	106	218	103	57	152
april	2 781	263	291	88	79	157	97	124	81	216	98	72	131
mei	2 549	298	342	106	38	117	85	98	102	135	89	49	141
juni	2 219	262	257	68	45	121	94	92	52	170	75	56	100
juli	2 475	255	340	58	63	121	94	108	84	205	77	57	92
augustus	2 462	274	386	30	41	119	105	62	58	178	83	44	87
september	2 551	323	365	49	45	106	75	104	89	150	110	31	103
oktober	3 401	470	556	44	57	148	105	140	91	247	122	91	119
november	2 399	242	443	24	55	80	71	89	42	229	73	54	78
december	2 154	286	235	18	42	58	79	98	43	251	50	53	69
2002													
januari	2 377	196	295	17	54	84	79	94	56	232	61	49	91
februari	1 972	141	273	36	46	55	100	71	41	188	35	37	76
maart	1 950	137	282	8	60	53	53	73	58	239	44	28	52
april	1 767	111	256	15	59	36	69	68	47	186	50	29	54
mei	1 590	53	225	18	95	45	65	46	29	155	34	30	40
juni	1 479	60	154	8	37	33	118	39	40	82	64	37	51
juli	1 419	92	100	19	61	27	99	35	39	87	50	21	65
augustus	1 350	55	70	20	37	30	102	54	33	94	49	19	31
september	1 432	71	73	20	23	33	85	47	51	100	51	10	76
oktober	1 374	81	60	34	31	44	100	45	53	105	37	17	36

Inhoudsopgave december 1997–december 2002

	Aflevering	Bladzijde
--	------------	-----------

1. BEVOLKINGSSTRUCTUUR EN -ONTWIKKELING

Artikelen

– Geboorte, sterfte, immi- en emigratie, 1980–1997	december 1997	4
– Meer dan duizend mensen van honderd jaar of ouder	december 1997	6– 8
– Bevolkingsontwikkeling in 1997: stijging bevolkingsgroei	maart 1998	8–13
– Geboorte, sterfte, immi- en emigratie, 1980–1998	september 1998	6
– Demografie van Nederland 1997	december 1998	8–24
– Kinderen en jeugdigen, 1970–2020	maart 1999	6
– Demografische ontwikkelingen en collectieve uitgaven	maart 1999	9–12
– Bevolkingsgroei 1998: veel geboorten, veel immigranten	maart 1999	13–19
– Geboorte, sterfte, immi- en emigratie in de jaren negentig	september 1999	6
– Hoeveel mensen maken voor de tweede keer een eeuwwisseling mee?	november 1999	10–11
– Bevolkingsontwikkeling 1900–2100	december 1999	9–16
– Dutch population statistics based on population register data	februari 2000	9–15
– Demografie van Nederland 1999	maart 2000	9–33
– Geregistreerd partnerschap en burgerlijke staat: toepassing in de bevolkingsstatistiek	mei 2000	10–13
– Caledoscoop van de moderne levensloop	juni 2000	10–17
– Bevolkingsstatistiek in Statline	april 2001	4– 6
– Zestien miljoen inwoners	april 2001	7
– Bevolkingsgroei blijft hoog	juli 2001	4– 6
– Oorzaken van de vergrijzing in de afgelopen vijftig jaar	juni 2002	9–12

Jaarcijfers

– Bevolking van Nederland naar burgerlijke staat, geslacht en leeftijd, 1 januari 1998	augustus 1998	21–24
– Demografische kerncijfers, 1990–1997	december 1998	53–58
– Bevolking van Nederland naar burgerlijke staat, geslacht en leeftijd, 1 januari 1999	juni 1999	29–32
– Demografische kerncijfers, 1990–1998	januari 2000	29–34
– Bevolking van Nederland naar burgerlijke staat, geslacht en leeftijd, 1 januari 2000	augustus 2000	19–22
– Demografische kerncijfers, 1990–1999	januari 2001	26–30
– Bevolkingsstatistiek in Statline	mei 2001	41–42
– Bevolking naar leeftijd, burgerlijke staat en geslacht, 1 januari 2001	september 2001	25–28

2. BEVOLKING NAAR REGIO

Artikelen

– Regionale spreiding van Antillianen en Arubanen, 1997	februari 1998	6
– Regionale verschillen in bevolking	maart 1998	14–25
– Regionale spreiding van de allochtone bevolking	juli 2002	4–11

Jaarcijfers

– Leeftijdsofbouw per gemeente, 1 januari 1997	december 1997	40–47
– Bevolking naar geslacht per viercijferig postcodegebied, 1 januari 1997	december 1997	48–66
– Bevolking per gemeente naar provincie, 1 januari 1998	januari 1998	20–24
– Stand van de bevolking op 1 januari 1997 en loop van de bevolking in 1996, per provincie en landsdeel	februari 1998	12–15
– Stand van de bevolking op 1 januari 1997 en loop van de bevolking in 1996, per gemeente-groep naar stedelijkheid gemeenten	februari 1998	16–17
– Stand van de bevolking op 1 januari 1997 en loop van de bevolking in 1996, per gemeentegroep naar inwonertal	februari 1998	18–25
– Demografische cijfers per provincie, 1992–1997	april 1998	19–31
– Leeftijdsofbouw per gemeente, 1 januari 1998	juli 1998	27–35
– Bevolking naar geslacht per viercijferig postcodegebied, 1 januari 1998	december 1998	59–77
– Stand van de bevolking op 1 januari 1998 en loop van de bevolking in 1997, per provincie en landsdeel	december 1998	78–81
– Stand van de bevolking op 1 januari 1998 en loop van de bevolking in 1997, per gemeente-		

	Aflevering	Bladzijde
--	------------	-----------

– groep naar stedelijkheid gemeenten	december 1998	82– 83
– Stand van de bevolking op 1 januari 1998 en loop van de bevolking in 1997, per gemeentegroep naar inwonertal	december 1998	84– 91
– Bevolking per gemeente naar provincie 1 januari 1999	januari 1999	20– 24
– Demografische cijfers per provincie, 1993–1998	april 1999	41– 54
– Leeftijdsofbouw per gemeente, 1 januari 1999	juli 1999	19– 26
– Bevolking per gemeente naar provincie 1 januari 2000 (berekende cijfers)	januari 2000	35– 39
– Demografische cijfers per provincie, 1994–1999	februari 2000	29– 42
– Stand van de bevolking op 1 januari 1999 en loop van de bevolking in 1998, regionale cijfers	februari 2000	43– 55
– Leeftijdsofbouw per gemeente, 1 januari 2000	november 2000	35– 43
– Demografische cijfers per provincie, 1995–2000	januari 2001	31– 42
– Bevolking per gemeente naar provincie 1 januari 2001 (berekende cijfers)	januari 2001	43– 47
– Stand van de bevolking op 1 januari 2000 en loop van de bevolking in 1999, regionale cijfers	januari 2001	48– 59

3. BEVOLKING NAAR NATIONALITEIT EN GEBOORTELAND

Artikelen

– Regionale spreiding van Antillianen en Arubanen, 1997	februari 1998	6
– Antillianen en Arubanen naar jaar van laatste vestiging, leeftijd bij laatste vestiging en verband tussen huwelijk en vestiging	mei 1998	6
– Chinezen in Nederland, 1 januari 1997	mei 1998	8– 11
– Personen met dubbele nationaliteit	april 1999	6
– Allochtonen in Nederland: vijf grote groepen	april 1999	9– 19
– Naar geboorteland gemengde echtparen	juli 1999	6
– Allochtonen in Nederland: vluchtelingen en asielzoekers	juli 1999	10– 18
– Allochtonen in Nederland: westers/niet-westers, 1999	november 1999	6– 7
– Joegoslaven in Nederland, 1 januari 1999	februari 2000	6
– Binnenlands verhuisgedrag van allochtonen	maart 2000	34– 43
– Gezinnen met kinderen naar allochtoniteit	mei 2000	6– 7
– Aantallen allochtonen volgens verschillende definities	mei 2000	14– 17
– Main trends in the labour force in the European Union	oktober 2000	9– 16
– Niet-westerse derde generatie, een eerste verkenning	juni 2001	16– 19
– Spreiding van niet-westerse allochtonen over Nederland	juni 2001	20– 23
– Klein deel van asielzoekers ingeschreven in GBA	september 2001	4– 7
– Inwonende Turkse en Marokkaanse jongeren	september 2001	8– 9
– Verdubbeling van het aantal allochtonen in de afgelopen kwart eeuw	september 2001	12– 16
– Schattingsmethode voor de allochtone bevolking in de afgelopen kwart eeuw	september 2001	17– 22
– Allochtonen, een jonge en groeiende bevolkingsgroep	november 2001	11– 15
– Relatie- en gezinsvorming van allochtonen	november 2001	16– 21
– Gehuwde allochtonen en hun partner	november 2001	22– 25
– Eerste generatie Molukkers in Nederland	december 2001	28– 30
– Effect van vruchtbaarheid en migratie op de groei van het aantal allochtonen	februari 2002	27– 31
– Illegalen in Nederland	maart 2002	21
– Demografische ontwikkeling van de Molukse bevolkingsgroep in Nederland	juni 2002	13– 17
– Regionale spreiding van de allochtone bevolking	juli 2002	4– 11
– Allochtone eenouders	juli 2002	18– 19
– Gemengd huwelijk en echtscheiding: een dynamische analyse op registergegevens	september 2002	4– 10
– Helft van het aantal allochtonen uit de voormalige Sovjet-republieken bestaat uit Russen	september 2002	11– 13
– Ghanezen in Nederland	oktober 2002	4– 7
– Allochtonen uit voormalig Joegoslavië	november 2002	12– 14
– Bijna 850 duizend personen met meer dan één nationaliteit in Nederland	november 2002	15– 16
– Irakezen in Nederland	december 2002	4– 8

Jaarcijfers

– Bevolking naar geboorteland en geboorteland van de ouders, 1 januari 1997	december 1997	67– 75
---	---------------	--------

Inhoudsopgave december 1997–december 2002

	Aflevering	Bladzijde
– Bevolking naar geboorteland en geboorteland van de ouders, per provincie en in de vier grote gemeenten, 1 januari 1997	december 1997	76– 88
– Bevolking per gemeente naar geboorteland resp. Geboorteland ouders, 1 januari 1997	december 1997	89–107
– Niet-Nederlanders per gemeente, 1 januari 1997	december 1997	108–116
– Allochtonen in Nederland volgens de beperkte definitie, 1 januari 1997	maart 1998	26– 33
– Allochtonen volgens de beperkte definitie per provincie en de vier grote gemeente, 1 januari 1997	maart 1998	34– 45
– Allochtonen volgens de beperkte definitie per gemeente, 1 januari 1997	maart 1998	46– 54
– Allochtonen volgens de beperkte definitie per viercijferig postcodegebied, 1 januari 1997	juni 1998	17– 28
– Niet-Nederlanders per gemeente, 1 januari 1998	oktober 1998	28– 35
– Allochtonen in Nederland volgens de beperkte definitie, 1 januari 1998	november 1998	24– 31
– Allochtonen volgens de beperkte definitie per provincie en de vier grote gemeente, 1 januari 1998	november 1998	32– 44
– Allochtonen volgens de beperkte definitie per gemeente, 1 januari 1998	november 1998	45– 52
– Allochtonen volgens de beperkte definitie per viercijferig Postcodegebied, 1 januari 1998	april 1999	55– 66
– Niet-Nederlanders per gemeente, 1 januari 1999	augustus 1999	15– 23
– Allochtonen, 1 januari 1999	december 1999	48–115
– Inwoners en allochtonen per viercijferig postcodegebied, 1 januari 1999	juli 2000	16– 43
– Allochtonen, 1 januari 2000	september 2000	22– 85
– Inwoners en allochtonen per viercijferig postcodegebied, 1 januari 2000	november 2000	44– 71
– Niet Nederlanders per gemeente, 1 januari 2000	december 2000	13– 21
– Allochtonen in Nederland, 1 januari 2001	september 2001	29– 36
– Allochtonen in Nederland, 1 januari 2002	september 2002	31– 37

4. GEBOORTE

Artikelen

– Veel vrouwen kampen met vruchtbaarheidsproblemen	februari 1998	6– 7
– Kenmerken van moeders bij geboorte van het eerste kind	maart 1998	6
– Sterke daling aantal tienermoeders	mei 1998	12– 13
– Vruchtbaarheid van in het buitenland geboren vrouwen	juli 1998	8– 10
– Geboortenregeling 1998	december 1998	25– 29
– Echtelijke en buitenechtelijke levendgeborenen, 1960–1999	januari 1999	6
– Fertility of foreign-born women in the Netherlands	november 1999	12– 14
– TFR naar leeftijd en geboorteland, 1990–1998	december 1999	6
– Afstel door uitstel: (kinder)loos alarm?	januari 2000	9– 22
– Aantal tienermoeders toch weer gestegen	januari 2000	23– 25
– Sex-ratio, Nederlanders en allochtonen	maart 2000	6
– Krijgen allochtonen vrouwen van de tweede generatie minder kinderen dan de moeder	oktober 2000	17– 24
– Vruchtbaarheid van allochtonen vrouwen	november 2000	9– 11
– Allochtone moeders in Nederland	november 2000	12– 21
– Kinderen krijgen over de landsgrenzen heen	november 2000	22– 26
– Jonge moeders zijn steeds ouder	november 2000	27– 31
– Werkende moeders in de komende twintig jaar	november 2000	32– 34
– Aantal tienermoeders weer toegenomen	februari 2001	4– 5
– Steeds meer kinderen buiten het huwelijk geboren	maart 2001	4– 5
– Een kind of uit elkaar	maart 2001	6– 11
– Laat getrouwd, snel een kind	juli 2001	7– 9
– Buitenechtelijke geboorten in Nederland en Europa: traditie of transitie?	oktober 2001	4– 7
– Keuze voor het kindertal: zo moeder, zo dochter	februari 2002	4– 6
– Effect van vruchtbaarheid en migratie op de groei van het aantal allochtonen	februari 2002	27– 31
– Stellen die uitstellen	augustus 2002	4– 7
– Minder zondagskinderen	oktober 2002	13– 14
– Turkse en Marokkaanse gezinnen steeds kleiner	november 2002	4– 7

Jaarcijfers

– Geboorte per gemeente naar provincie, 1996	januari 1998	25– 34
– Levendgeborenen naar leeftijd van de moeder per gemeente, 1996	februari 1998	26– 34
– Geboorte per gemeente naar provincie, 1997	januari 1999	25– 33

	Aflevering	Bladzijde
– Geboorte, 1993–1997	februari 1999	15–24
– Levendgeborenen naar leeftijd van de moeder per gemeente, 1997	maart 1999	20–28
– Geboorte, 1994–1998	november 1999	35–44
– Levendgeborenen naar leeftijd van de moeder per gemeente, 1998	februari 2000	56–64
– Geboorte per gemeente naar provincie, 1998	april 2000	24–33
– Geboorte, 1995–1999	oktober 2000	25–34
– Levendgeborenen naar leeftijd van de moeder per gemeente, 1999	november 2000	72–80
– Geboorte per gemeente naar provincie, 1999	december 2000	22–31
– Geboorte, 1996–2000	november 2001	34–36
– Geboorte, 1997–2001	december 2002	26–27

5. STERFTE EN LEVENSWERWACHTING

Artikelen

– Periode-overlevingstafels naar geslacht en leeftijd, 1991–1995	januari 1998	8–13
– Veel sterfgevallen in maart en april 1998	augustus 1998	8– 9
– Seizoenspatronen in de sterfte	mei 1999	6
– Ruim 2000 extra overledenen in januari 2000	april 2000	9–10
– Zelfdoding in Nederland	april 2000	11–16
– Sterfte in de jaren negentig	februari 2001	6– 9
– Voeding en sterfte	augustus 2001	6– 9
– Effecten van sociaal-economische status van kleine, middelgrote en grote geografische eenheden op de sterfte	november 2001	4–10
– Dodelijke verkeersslachtoffers in 2000	november 2001	26–30
– Welvaartsongelijkheid in de jaarlijkse sterftekans	februari 2002	25–26
– Sociaal-economische status indicator op postcodeniveau	februari 2002	32–35
– Hogere zuigelingensterfte in minder welvarende gebieden en onder niet-westerse allochtonen in Nederland	maart 2002	4– 6
– De lijst van belangrijke doodsoorzaken nader bekeken	maart 2002	7–13
– Overlevenden per generatie	maart 2002	14–16
– Slachtoffers van moord en doodslag: vooral jonge mannen in de grote steden	april 2002	4– 7
– Sterfte door privé-ongevallen: vooral dodelijke valpartijen	mei 2002	7– 9
– Sterftequotiënten per generatie	mei 2002	10–12
– Gehuwden leven het langst	juni 2002	4– 8
– Zelfdoding in 2000	juli 2002	12–14
– Weduwen en weduwnaars: trends in sterfte onder echtparen	augustus 2002	8–10
– Sterfte aan kanker ruim een kwart van de totale sterfte	augustus 2002	11–13
– Verschil in sterfte tussen mannen en vrouwen per generatie	september 2002	19–24
– Aan verdrinking gerelateerde sterfte sterk teruggelopen	december 2002	9–12

Jaarcijfers

– Sterfte per gemeente naar provincie, 1996	januari 1998	35–43
– Doodgeborenen, 1995 en 1996	februari 1998	35–36
– Sterfte per gemeente naar provincie, 1997	januari 1999	34–42
– Sterfte, 1993–1997	februari 1999	25–31
– Overlevingstafels, 1997 en 1993–1997	maart 1999	29–33
– Doodgeborenen, 1997	maart 1999	34
– Overlevingstafels, 1998 en 1994–1998	september 1999	19–23
– Sterfte, 1994–1998	november 1999	45–53
– Doodgeborenen, 1998	november 1999	54–55
– Sterfte per gemeente naar provincie, 1998	april 2000	34–42
– Sterfte naar doodsoorzaak, 1998	april 2000	58–63
– Doodgeborenen, 1999	oktober 2000	35–36
– Sterfte, 1995–1999	oktober 2000	37–44
– Overlevingstafels, 1999 en 1995–1999	november 2000	81–85
– Sterfte per gemeente naar provincie, 1999	december 2000	32–40
– Sterfte, 1996–2000	november 2001	37–39
– Sterfte naar doodsoorzaak, 1999 en 2000	maart 2002	25–31
– Sterfte, 1997–2002	december 2002	28–30

6. BINNENLANDSE MIGRATIE EN VERHUIZINGEN

Artikelen

– Verhuizingen naar leeftijd, gezinsverband en periode van het jaar 1995–1997	oktober 1998	6
– Twintigers verhuizen het verst en het vaakst	december 1998	30–35
– Verhuizingen in de vier grote steden, 1997	mei 1999	9–17
– Binnenlands verhuisgedrag van allochtonen	maart 2000	34–43
– Verhuizingen vanwege veranderingen van de huishoudensamenstelling	augustus 2002	14–17
– Verhuizingen naar stedelijkheid	december 2002	13–14

Inhoudsopgave december 1997–december 2002

	Aflevering	Bladzijde
Jaarcijfers		
– Verhuizingen per gemeente naar provincie, 1996	januari 1998	44– 53
– Binnengemeentelijke verhuizingen, 1995–1997	september 1998	25– 28
– Binnenlandse migratie, 1993–1997	september 1998	29– 34
– Verhuizingen in Nederland, 1993–1997	september 1998	35– 38
– Verhuizingen per gemeente naar provincie, 1997	januari 1999	43– 51
– Verhuizingen per gemeente naar provincie, 1998	september 1999	24– 33
– Binnengemeentelijke verhuizingen, 1996–1998	oktober 1999	37– 40
– Binnenlandse migratie, 1994–1998	oktober 1999	41– 46
– Verhuizingen in Nederland, 1994–1998	oktober 1999	47– 50
– Binnenlandse migratie, 1995–1999	augustus 2000	23– 28
– Verhuizingen in Nederland, 1995–1999	augustus 2000	29– 32
– Verhuizingen per gemeente naar provincie, 1999	december 2000	41– 50
– Binnengemeentelijke verhuizingen, 1995–1999	januari 2001	60– 62
– Verhuizingen in Nederland, 1996–2000	december 2001	38

7. BUITENLANDSE MIGRATIE

Artikelen

– De Immigratie- en Naturalisatie Dienst en demografische prognoses	januari 1998	14– 16
– Kenmerken van naar België emigrerende personen	april 1998	6
– Welk effect heeft het immigratiebeleid?	augustus 1998	10– 12
– Gezinshereniging en gezinsvorming onder asielmigranten	september 1998	8– 16
– Immi- en emigratie naar België en Duitsland, 1980–1996	oktober 1998	4
– Asielverzoeken, 1993–1997	november 1998	6
– Immigratie en asielaanvragen, 1996–1998	februari 1999	6
– Verband tussen huwelijk en vestiging in Nederland	augustus 1999	6
– Buitenlandse migratie van Nederlanders met geboorteland Nederlandse Antillen of Aruba naar geslacht en leeftijd, 1986–1999	januari 2000	6
– Migratie en vergrijzing in de 21 ^e eeuw	februari 2000	24– 28
– Immigratie van geëmigreerde Nederlanders	april 2000	6
– De nieuwe gastarbeider: manager uit de VS of informaticus uit India	september 2000	9– 12
– Waarom komen immigranten naar Nederland?	januari 2001	4– 7
– Gezinshereniging van asiele migranten nog gering	januari 2001	8– 14
– Asielverzoeken en inwilligingen in Europa	april 2001	8– 11
– Immigratie stijgt verder in de eerste helft 2001	augustus 2001	4– 5
– Klein deel van asielzoekers ingeschreven in GBA	september 2001	4– 7
– Iets meer asielverzoeken in de Europese Unie	januari 2002	13– 14
– Effect van vruchtbaarheid en migratie op de groei van het aantal allochtonen	februari 2002	27– 31
– Immigratie vanuit de voormalige Sovjetrepublieken	juni 2002	15– 17
– Immigratie vanuit voormalig Joegoslavië	oktober 2002	15– 18
– Aandeel arbeidsmigranten toegenomen	november 2002	8– 11

Jaarcijfers

– Buitenlandse migratie, 1993–1997	september 1998	39– 48
– Administratieve correcties, 1993–1997	september 1998	49– 52
– Asielverzoeken, 1993–1997	oktober 1998	36– 40
– Buitenlandse migratie, 1994–1998	oktober 1999	51– 60
– Administratieve correcties, 1994–1998	oktober 1999	61– 64
– Asielverzoeken, 1994–1998	december 1999	116–120
– Buitenlandse migratie, 1995–1999	augustus 2000	33– 42
– Administratieve correcties, 1995–1999	augustus 2000	43– 46
– Buitenlandse migratie, 1996–2000	december 2001	39– 42
– Asielverzoeken, 1996–2000	januari 2002	18

8. HUWELIJKSSLUITING, RELATIEVORMING EN -ONTBINDING

Artikelen

– Eerste huwelijken, naar generatie, kalenderjaar, leeftijdsgroep en geslacht, 1950–1996	januari 1998	6
– Geregistreerd partnerschap naar leeftijd, eerste maanden 1998	juli 1998	6
– Hertrouwende weduwen en weduwnaars, 1950–1997	augustus 1998	6
– Naar geboorteland gemengde huwelijken	augustus 1998	13– 15
– Belangstelling voor geregistreerd partnerschap groter dan verwacht	oktober 1998	8– 10
– Trouwen en scheiden: lichte restauratie op komst	juni 1999	8– 16
– Naar geboorteland gemengde echtparen	juli 1999	6

	Aflevering	Bladzijde
– Verband tussen huwelijk en vestiging in Nederland	augustus 1999	6
– Huwelijk en geregistreerd partnerschap, 1998	oktober 1999	6
– Verschillen in echtscheidingscijfers tussen Nederlandse gemeenten: een verklaring vanuit sociologisch en demografisch perspectief	november 1999	15– 24
– Cross-cultural marriages	december 1999	17– 20
– Glad to live alone or happier together	februari 2000	16– 23
– Weer samenwonen na scheiding of verweduwing	februari 2001	17– 20
– Steeds meer kinderen buiten het huwelijk geboren	maart 2001	4– 5
– Een kind of uit elkaar	maart 2001	6– 11
– Traditionele en moderne huwelijken	maart 2001	12– 13
– Trouwen vanuit het ouderlijk huis	juni 2001	13– 15
– Laat getrouwd, snel een kind	juli 2001	7– 9
– Trouwen op een bijzondere dag	september 2001	10– 11
– Tweeduizend homohuwelijken in eerste halfjaar	december 2001	26– 27
– Ex-samenwoners	maart 2002	17– 20
– Gehuwden leven het langst	juni 2000	4– 8
– Gemengd huwelijk en echtscheiding: een dynamische analyse op registergegevens	september 2002	4– 10

Jaarcijfers

– Huwelijksluiting en -ontbinding per gemeente naar provincie, 1996	januari 1998	54– 70
– Huwelijksluiting en -ontbinding per gemeente naar provincie, 1997	januari 1999	52– 65
– Huwelijksluitingen, 1993–1997	februari 1999	32– 38
– Echtscheidingen, 1993–1997	februari 1999	39– 47
– Door huwelijksluiting gewettigde kinderen, 1993–1997	mei 1999	18– 20
– Huwelijksluitingen, 1994–1998	november 1999	56– 62
– Echtscheidingen, 1994–1998	november 1999	63– 72
– Huwelijksluiting en -ontbinding per gemeente naar provincie, 1998	april 2000	43– 57
– Huwelijksluitingen, 1995–1999	oktober 2000	45– 50
– Echtscheidingen, 1995–1999	oktober 2000	51– 59
– Huwelijksluitingen en -ontbinding per gemeente naar provincie, 1999	december 2000	51– 63
– Huwelijksluiting en partnerschapsregistratie, 1996–2000	oktober 2001	33– 36
– Huwelijksontbinding, 1996–2000	oktober 2001	37– 39
– Huwelijksluiting en partnerschapsregistratie	oktober 2002	22– 25
– Huwelijksontbinding	oktober 2002	26– 28

9. WIJZIGINGEN VAN NATIONALITEIT

Artikelen

– Wijzigingen van nationaliteit, 1997	september 1998	17– 24
– Aantal wijzigingen van nationaliteit sterk toegenomen in de jaren negentig	september 2000	13– 21

Jaarcijfers

– Wijzigingen van nationaliteit, 1996	november 1997	67– 73
– Wijzigingen van nationaliteit, 1997	april 1999	67– 73
– Wijzigingen van nationaliteit, 1998	september 1999	34– 40
– Wijzigingen van nationaliteit, 1999	september 2000	86– 93
– Wijzigingen van nationaliteit, 1996–2000	januari 2002	19

10. HUISHOUDENS EN GEZINNEN

Artikelen

– Vrouwen met een hoog inkomen blijven vaker kinderloos	december 1997	32– 38
– Institutionele huishoudens, 1 januari 1997	mei 1998	14– 17
– Meer vrouwen krijgen maar één kind	november 1998	8– 11
– Relatie- en gezinsvorming in Nederland en Noorwegen	november 1998	12– 23
– Relatie- en gezinsvorming van generaties 1945–1979; Uitkomsten van het Onderzoek		
– Gezinsvorming 1998	december 1999	21– 36
– Werkende moeders	april 2000	17– 23
– Gezinnen met kinderen naar allochtoniteit	mei 2000	6– 7
– Huishoudens, 1960–1998	juni 2000	6
– Veranderingen in huishoudenspositie tussen 1988 en 1989	december 2000	10– 12
– Uit het ouderlijk huis, 1998–2000	januari 2001	15– 16
– Huishoudens 1995–2000: eerste resultaten van de vernieuwde huishoudensstatistiek	februari 2001	10– 12
– Nieuwe huishoudensstatistiek: vergelijking met de oude statistiek	februari 2001	13– 16
– Weer samenwonen na scheiding of verweduwing	februari 2001	17– 20
– Uit huis...en dan	februari 2001	21– 22
– Boemerangkinderen	februari 2001	23
– 'Repartnering': weer samenwonen na een relatieontbinding	februari 2001	28– 30

Inhoudsopgave december 1997–december 2002

	Aflevering	Bladzijde
– De invloed van achtergrondkenmerken op de leefvorm van vrouwen	maart 2001	14–16
– Ervaringen van kinderen met het ouderlijk gezin	april 2001	12–14
– Kleine en grote gezinnen	april 2001	16–20
– Niet-westerse allochtonen eerder uit huis dan autochtonen	april 2001	21–22
– Huishoudensprognose 2000–2050: meer ongehuwden, minder gehuwden	mei 2001	4– 7
– Huishoudensprognose 2000–2050: sterke groei aantal eenpersoonshuishoudens	mei 2001	8–11
– Huishoudensprognose 2000–2050: huwelijk blijft populair	mei 2001	12–20
– Huishoudensprognose 2000–2050: veronderstellingen over huishoudensposities	mei 2001	21–28
– Huishoudensprognose 2000–2050: vergelijking met de vorige prognose	mei 2001	29–31
– Bevolking in institutionele huishoudens, 1 januari 2000	mei 2001	39–40
– Zelfstandig oud	juni 2001	4– 7
– Het huishoudensprognosemodel	juli 2001	16–20
– Huishoudensprognose 2000–2050: hoe zeker is de toename van het aantal huishoudens?	augustus 2001	10–13
– Huishoudensprognose 2000–2050: veronderstellingen over onzekerheidsmarges	augustus 2001	14–17
– Woningbehoefte in het licht van een veranderde tehuisbevolking	oktober 2001	8–11
– Relatie- en gezinsvorming van allochtonen	november 2001	16–21
– Gehuwde allochtonen en hun partner	november 2001	22–25
– Nationale Huishoudensprognose: sterke vergrijzing van kleine huishoudens	december 2001	20–25
– De invloed van het ouderlijk gezin op relaties van jongeren	januari 2002	4– 8
– Hoe ontstaan eenouderhuishoudens?	januari 2002	9–10
– Nieuwe samenwoners	februari 2002	7–11
– Ex-samenwoners	maart 2002	17–20
– Bevolking in institutionele huishoudens, 1 januari 2001	april 2002	8– 9
– Samenwoners van gelijk geslacht	mei 2002	4– 6
– Stellen die uitstellen	augustus 2002	4– 7
– Verhuizingen vanwege veranderingen van de huishoudenssamenstelling	augustus 2002	14–17
– Vaders en moeders in een nieuwe rol	oktober 2002	8–12

Jaarcijfers

– Personen en gezinnen per gemeente, 1 januari 1997	januari 1998	71–87
– Personen en gezinnen per provincie, 1 januari 1997	maart 1998	55–65
– Jaarlijkse Huishoudensstatistiek, 1997	mei 1998	23–34
– Personen en gezinnen per gemeente, 1 januari 1998	oktober 1998	41–57
– Personen en gezinnen per provincie, 1 januari 1998	oktober 1998	58–67
– Bevolking in institutionele huishoudens, 1 januari 1998	juli 1999	27
– Jaarlijkse Huishoudensstatistiek, 1998	november 1999	73–86
– Personen en gezinnen per provincie, 1 januari 1999	maart 2000	44–54
– Personen en gezinnen per gemeente, 1 januari 1999	maart 2000	55–71
– Bevolking in institutionele huishoudens, 1 januari 1999	mei 2000	18
– Huishoudensstatistiek, 1 januari 2000	februari 2001	54–57
– Uitkomsten huishoudensprognose 2000–2050	mei 2001	43–51
– Huishoudensstatistiek, 1 januari 2001	september 2001	37–40
– Huishoudensstatistiek, 1 januari 2002*	augustus 2002	21–24

11. PROGNOSES EN SCENARIO'S

Artikelen

– Population scenarios for the European Economic Area: components of population growth	december 1997	9–16
– Population scenarios for the European Union: regional scenarios	december 1997	17–31
– De Immigratie- en Naturalisatie Dienst en demografische prognoses	januari 1998	14–16
– Bevolkingsprognose 1997–2003: meer geboorten	januari 1998	17–19
– Population scenarios for the European Union: regional scenarios (rectification)	februari 1997	11
– Kansverdeling van de bevolkingsprognose	april 1998	8–11
– Demografische projecties van gezondheid en gezondheidszorg	april 1998	12–18
– De toepassing van demografische prognoses in het volkshuisvestingsbeleid	mei 1998	18–22

	Aflevering	Bladzijde
– Korte termijn raming van geboorte, sterfte, immi- en emigratie	juni 1998	6
– Analysis and projection of national and regional mortality for countries of the European Economic Area	juni 1998	8–16
– Fertility scenarios for the European Economic Area	juli 1998	11–26
– Schatting van het toekomstige aantal hulpbehoevende ouderen met behulp van een micromodelbevolking	augustus 1998	16–20
– Geboorte, sterfte, migratiesaldo en groei, 1945–2020	december 1998	6
– Household Scenarios for the European Union	december 1998	36–49
– International migration scenarios for the European Economic Area	december 1998	50–52
– Effect on the economy on international migration flows	december 1999	8–19
– Bevolkingsprognose 1998–2050	januari 1999	8–14
– Veronderstellingen over het toekomstige aantal asielzoekers	februari 1999	6
– Kinderen en jeugdigen, 1970–2020	maart 1999	20–36
– Allochtonenprognose 1998–2015	april 1999	37–40
– Relatie tussen demografische prognoses en overheidsbeleid	april 1999	8–16
– Vrouwen en scheiden: lichte restauratie op komst	juni 1999	17–28
– Nationale Huishoudensprognose 1998: aantal huishoudens blijft tot 2035 stijgen	juni 1999	9–18
– Labour force scenarios for the European Union	september 1999	10–17
– Stochastische bevolkingsprognose	oktober 1999	18–27
– Onzekerheidsmarges voor geboorte, sterfte en migratie	oktober 1999	28–36
– Kansverdeling van de toekomstige bevolking, 1998–2050	oktober 1999	25–34
– Stochastische huishoudensprognose 1998–2050	november 1999	38–47
– Migratieprognose 1998–2050	december 2000	26–28
– Bevolkingsprognose 1999–2005	januari 2000	10–15
– Nationale Huishoudensprognose: 'grotere' huishoudens groeien niet meer	juli 2000	17–21
– Bevolkingsprognose 2000–2050: veronderstellingen en methodiek	januari 2001	22–25
– Bevolkingsprognose 2000–2050: bevolking groeit tot 18 miljoen	januari 2001	24–27
– Nederland vergriest en ontgroent. Hoe zeker is dat? Resultaten uit de bevolkingsprognose 2000–2050	februari 2001	31–35
– Bevolkingsprognose 2000–2050: kansverdeling van de toekomstige bevolking	februari 2001	36–38
– Bevolkingsprognose 2000–2050: onzekerheidsmarge voor geboorte	februari 2001	39–44
– Bevolkingsprognose 2000–2050: achtergronden van vruchtbaarheidsontwikkelingen	februari 2001	45–53
– Bevolkingsprognose 2000–2050: waargenomen en toekomstige ontwikkelingen in de vruchtbaarheid	februari 2001	17–22
– Allochtonenprognose 2000–2050: over tien jaar 2 miljoen allochtonen	maart 2001	23–30
– Allochtonenprognose 2000–2050: veronderstellingen over het toekomstige kindertal van allochtone vrouwen	maart 2001	31–40
– Bevolkingsprognose 2000–2050: recente ontwikkelingen in de migratie en veronderstellingen voor de toekomst	maart 2001	41–46
– Bevolkingsprognose 2000–2050: kunnen in de toekomst meer arbeidsmigranten worden verwacht?	maart 2001	47–50
– Bevolkingsprognose 2000–2050: veronderstellingen over de asielmigratie	maart 2001	23–28
– Allochtonenprognose 2000–2050: sterke contrasten tussen westerse allochtonen	april 2001	29–33
– Allochtonenprognose 2000–2050: de toename van het aantal niet-westerse allochtonen nader bekeken	april 2001	34–39
– Bevolkingsprognose 2000–2050: onzekerheidsmarges voor de migratie	april 2001	4– 7
– Huishoudensprognose 2000–2050: meer ongehuwden, minder gehuwden	mei 2001	8–11
– Huishoudensprognose 2000–2050: sterke groei aantal eenpersoonshuishoudens	mei 2001	12–20
– Huishoudensprognose 2000–2050: huwelijk blijft populair	mei 2001	21–28
– Huishoudensprognose 2000–2050: veronderstellingen over huishoudensposities	mei 2001	29–31
– Huishoudensprognose 2000–2050: vergelijking met de vorige prognose	mei 2001	32–35
– Allochtonenprognose 2000–2050: hoe zeker is de toename van het aantal allochtonen?	mei 2001	36–38
– Allochtonenprognose 2000–2050: onzekerheid van het toekomstige kindertal van allochtone vrouwen	mei 2001	

Inhoudsopgave december 1997–december 2002 (slot)

	Aflevering	Bladzijde
– Bevolkingsprognose 2000–2050: prognosemodel voor de sterfte	juli 2001	10– 15
– Het huishoudensprognosemodel	juli 2001	16– 20
– Huishoudensprognose 2000–2050: hoe zeker is de toename van het aantal huishoudens?	augustus 2001	10– 13
– Huishoudensprognose 2000–2050: veronderstellingen over onzekerheidsmarges	augustus 2001	14– 17
– Woningbehoefte in het licht van een veranderende tehuisbevolking	oktober 2001	8– 11
– Nieuwe prognose van leerlingen- en studentenaantallen	oktober 2001	12– 14
– Vijftig jaar bevolkingsprognose: voorspelling van de geboorte	oktober 2001	15– 25
– Bevolkingsprognose 2001–2007: vrijwel in lijn met bevolkingsprognose 2000–2050	december 2001	4– 6
– Vijftig jaar bevolkingsprognoses: voorspelling van migratie	december 2001	7– 19
– Nationale Huishoudensprognose: sterke vergrijzing van kleine huishoudens	december 2001	20– 25
– Vijftig jaar bevolkingsprognose: voorspelling van sterfte	februari 2002	12– 24
– Prognoses van leerlingen- en studenten-aantallen: schattingen van de onzekerheid	april 2002	10– 13
– Onzekerheid van ramingen in een bestuurlijke omgeving	april 2002	14– 17
– Resultaten Primos-prognose 2001	september 2002	14– 18
– Vijftig jaar bevolkingsprognose: voorspelling van omvang en samenstelling	december 2002	15– 22
<i>Jaarcijfers</i>		
– Population scenarios for the countries of the European Union: regional scenarios	december 1997	117–125
– Bevolkingsprognose 1997–2003	januari 1998	88– 91
– Bevolkingsprognoses op gemeentelijk niveau volgens het PRIMOS-model 1997	maart 1998	66– 75
– Bevolkingsprognose 1998–2050	januari 1999	66– 75
– Alloctonenprognose 1998–2015	april 1999	74– 88
– Uitkomsten Huishoudensprognose 1998	juni 1999	33– 41
– Bevolkingsprognoses op gemeentelijk niveau volgens het PRIMOS-model 1999	december 1999	121–130
– Bevolkingsprognose 1999–2005	januari 2000	40– 42
– Uitkomsten Huishoudensprognose, huishoudens naar grootte, 1998–2050	juli 2000	44– 52
– Bevolkingsprognose 2000–2050	januari 2001	63– 71
– Uitkomsten alloctonenprognose 2000–2050	maart 2001	51– 65
– Uitkomsten huishoudensprognose 2000–2050	mei 2001	43– 51

12. INTERNATIONAAL

13. POLITIEK EN BESTUUR

Artikelen

– Uitslagen van de uitgestelde gemeenteraadsverkiezingen van 28 oktober, 18 en 25 november 1998 en tussentijdse gemeenteraadsverkiezingen van 3 maart 1999	augustus 1999	9– 14
– Uitslagen van de tussentijdse gemeenteraadsverkiezingen van oktober en november 2000	oktober 2001	26– 30

Jaarcijfers

14. BEVOLKINGSSTATISTIEK DIVERSEN

Artikelen

– De Immigratie- en Naturalisatie Dienst en demografische prognoses	januari 1998	14– 16
– Demografisch gedrag en opleidingsniveau	februari 1998	8– 9
– Demografische projecties van gezondheid en gezondheidszorg	april 1998	12– 18
– Zelfdoding in Nederland	april 2000	11– 16
– Werkende moeders	april 2000	17– 23
– Kaleidoscoop van de moderne levensloop	juni 2000	10– 17
– Leefstijl en demografisch gedrag	augustus 2000	9– 18
– Bevolkingsstatistieken in Statline	april 2001	4– 6
– Religie in historisch perspectief	juni 2001	8– 12
– Woningbehoefte in het licht van een veranderende tehuisbevolking	oktober 2001	8– 11
– Nieuwe prognose van leerlingen- en studentenaantallen	oktober 2001	12– 14
– Effecten van sociaal-economische status van kleine, middelgrote en grote geografische eenheden op de sterfte	november 2001	4– 10
– Dodelijke verkeersslachtoffers in 2000	november 2001	26– 30
– Tijdens de oorlog in Nederland-Indië	januari 2002	11– 12
– Prognoses van leerlingen- en studenten-aantallen: schattingen van de onzekerheid	april 2002	10– 13
– Onzekerheid van ramingen in een bestuurlijke omgeving	april 2002	14– 17
– Bijna 900 duizend islamieten en 95 duizend hindoes in Nederland	november 2002	17– 19

Andere CBS-publicaties

Statistisch Jaarboek

Dit boek bevat cijfers over alle aspecten van de Nederlandse samenleving: bevolking, inkomen, economie, prijzen, financiële markten, milieu en vele andere onderwerpen. Het verschijnt jaarlijks in januari.

*Jaarlijks, 569 blz., € 25,-, incl. StatLine cd-rom.
ISSN 0924-2686. Kengetal A-26.*

Statistisch bulletin

Het Statistisch bulletin verschijnt wekelijks met de meest recente uitkomsten van alle statistische onderzoeken van het CBS. Het abonnement omvat tevens het maandelijks Conjunctuurbericht. Hierin wordt de actuele stand van zaken in de Nederlandse economie met behulp van korte en krachtige analyses en grafische presentaties getoond.

*Wekelijks, ca. 10 blz., € 70,50 per jaar.
ISSN 0166-9680.*

De Nederlandse Economie

Met deze publicatie beoogt het CBS op prettig leesbare wijze een breed en samenhangend overzicht te geven van de economie in Nederland. Behalve financieel-economische ontwikkelingen komen ook de arbeidsmarkt, bevolking, welzijn, milieu en regionale onderwerpen aan de orde.

Door Nederland te spiegelen aan het buitenland, wordt bovendien de internationale positie van ons land belicht.

*Jaarlijks, 236 blz., € 13,90.
ISSN 1386-1042. Kengetal P-19.*

Kennis en economie 2001

Kennis wordt tegenwoordig als de vierde productiefactor gezien naast de traditionele factoren: land, arbeid en kapitaal. In de publicatie Kennis en economie 2001 staan de uitkomsten van de R&D-enquête over 1999 centraal. Naast de vergelijking met Nederlandse gegevens van voorgaande jaren, worden de uitkomsten ook in een internationaal perspectief geplaatst: de cijfers van andere landen binnen de EU en de OESO worden hier ook gepresenteerd.

*Jaarlijks, 200 blz., € 28,50.
ISSN 903572955 2. Kengetal K-300.*

De digitale economie 2002

Deze nieuwe CBS-publicatie beschrijft de omvang en groei van de binnenlandse ICT-sector. Het gebruik van internet door huishoudens. De activiteiten door het Nederlandse bedrijfsleven op internet en andere elektronische netwerken. Daarnaast worden genoemde ontwikkelingen in Nederland vergeleken met die in de ons omringende landen.

*Jaarlijks, 237 blz., € 15,75.
ISSN 1568-2773. Kengetal P-34.*

Nationale Rekeningen

Deze publicatie geeft een compleet overzicht van de stand en de ontwikkeling van onze economie. Bevat gedetailleerde gegevens over de bedrijfstakken, over groepen producten en over ondernemingen, huishoudens en de overheid.

*Jaarlijks, 291 blz., € 41,50.
ISSN 0168-3489. Kengetal P-2.*

De Nederlandse conjunctuur

Met de in 2000 opgestarte publicatie De Nederlandse conjunctuur wordt de basis van de vele CBS-conjunctuurgegevens een gedetailleerd, samenhangend overzicht gegeven van de recente ontwikkelingen in de Nederlandse economie. De samenhang wordt onder andere bereikt door het gebruik van de uitkomsten van de Kwartaalrekeningen, die een systematische beschrijving van de economie geven.

*Kwartaal, € 34,- per jaar.
ISSN 1566-3191. Kengetal P-104.*

Maandstatistieken

Het CBS publiceert nog een aantal andere maandelijks periodieken. Enkele zijn:

Maandstatistiek van de prijzen
*Maandelijks, ca. 115 blz., € 109,50 per jaar.
ISSN 0166-9486. Kengetal U-2.*
Financiële Maandstatistiek
*Maandelijks, ca. 50 blz., € 92,50 per jaar.
ISSN 1381-6780. Kengetal O-1.*

Teletekst

Conjunctuurinformatie en de meest recente CBS-persberichten staan op pagina 506 en 507 van NOS-Teletekst.

Internet

De CBS-website is te bereiken via <http://www.cbs.nl>. De site bevat statistische kerncijfers over de Nederlandse samenleving. Actuele statistische uitkomsten staan in persberichten die kunnen worden gedownload.

StatLine

StatLine is de gratis elektronische centrale databank van het CBS. In StatLine vindt u statistische informatie in de vorm van tabellen, teksten en grafieken. Alle resultaten kunt u bekijken, printen of exporteren. StatLine bevat tevens tijdreeksen over vele maatschappelijke en economische onderwerpen, over de regio en de conjunctuur. U kunt StatLine vinden op onze website: <http://www.cbs.nl/> of direct via: <http://statline.cbs.nl/>.

StatLine op cd-rom

StatLine is tegen geringe kosten ook op cd-rom te bestellen. U kunt dan StatLine dan op een intranetomgeving plaatsen of gebruiken op een computer zonder internetverbinding.

*10 keer per jaar, € 85,50 per jaar, € 10,50 per exemplaar.
Kengetal: A-159cd.*

De publicaties van het CBS kunnen besteld worden bij de bestelservice van het CBS te Heerlen, tel. (045) 570 70 70, fax (045) 570 62 68 of e-mail verkoop@cbs.nl of via de boekhandel.

Alle publicaties zijn ter inzage of kunnen in bruikleen worden verkregen bij de bibliotheek van ons Bureau in beide vestigingen. Tevens is in beide vestigingen een boekwinkel waar alle publicaties tegen contante betaling kunnen worden gekocht.